

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Marek Polách

Europeizace trestního práva

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. listopadu 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. listopadu 2015

Marek Polách

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, PhD., vedoucímu mé diplomové práce, za pomoc a cenné rady při zpracování uvedeného tématu.

V Praze dne 22. listopadu 2015

Marek Polách

Obsah

Úvod	3
1. Stěžejní pojmy	5
2. Vývoj neformální spolupráce v trestních věcech v EU	8
3. Vývoj formální spolupráce v trestních věcech v EU	10
3.1 Schengenská spolupráce.....	10
3.2 Spolupráce na základě Maastrichtské smlouvy.....	11
3.3 Spolupráce na základě Amsterdamské smlouvy	13
3.3.1 Vídeňský akční plán.....	18
3.3.2 Závěry zasedání z Tampere.....	21
3.3.3 Haagský program (tzv. Tampere II.).....	23
3.4 Spolupráce na základě Niceské smlouvy	24
3.5 Spolupráce na základě Lisabonské smlouvy	25
3.5.1 Stockholmský program	36
3.5.2 Nový koncepční dokument pro období 2015 - 2020.....	39
4. Zásada vzájemného uznávání a evropský zatýkací rozkaz jako její hlavní projev	42
4.1 Zásada vzájemného uznávání.....	42
4.2 Evropský zatýkací rozkaz	44
4.3 Evropský zatýkací rozkaz a judikatura SDEU: Radu a Melloni	49
4.3.1 Rozsudek SDEU ve věci Radu.....	49
4.3.1 Rozsudek SDEU ve věci Melloni.....	54
5. Úvodem k ochraně práv osob obviněných a podezřelých v trestním řízení.....	57
5.1 Cestovní mapa pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení	58
5.1.1 Směrnice o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení	61
5.1.2 Směrnice o právu na informace v trestním řízení	65
5.1.3 Rozsudek SDEU ve věci Covaci.....	68
5.1.4 Směrnice o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkající se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody... 71	
5.1.5 Návrh směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení ve znění obecného přístupu.....	76
5.1.6 Návrh směrnice, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem	84

5.1.7 Návrh směrnice o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu.....	88
6. Úvodem k ochraně práv obětí trestných činů.....	93
6.1 Cestovní mapa pro posílení práv obětí trestných činů	94
6.1.1 Směrnice, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu	95
6.1.2 Směrnice o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí a Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a vykořisťování dětí a proti dětské pornografii	105
6.1.3 Směrnice o odškodňování obětí trestných činů.....	106
6.1.4 Směrnice o evropském ochranném příkazu	108
7. Úvaha nad budoucím vývojem.....	114
Závěr	119
Seznam zkratk	125
Použitá literatura	126
1. Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních	127
Abstrakt	140
Abstract.....	141
Klíčová slova.....	143

Úvod

Harmonizace v oblasti trestního práva je již od počátku sblížení právních řádů členských států považována za problematickou. Důvodů pro to je několik. Tím primárním je nedůvěra členských států v orgány EU a z toho vyplývající neochota přenést na ně, byť ve vymezeném rozsahu, své svrchované trestněprávní pravomoci, tzn. svolit, aby orgány EU z hlediska věcné působnosti aplikovaly a vynucovaly trestněprávní normy v daném státě v rámci tzv. sdílené pravomoci, či dokonce výlučné pravomoci. Státy tradičně považují odvětví trestního práva za jeden z hlavních znaků a projevů státní suverenity, které se na jeho svrchovaném území postupně formovalo pod vlivem specifických historických a kulturních okolností. Proto je na jakýkoliv zásah do této oblasti státem negativně nahlíženo jako na omezení výkonu jedné z jeho základních funkcí – objasňovat a potírat trestnou činnost, která spadá do jeho působnosti.¹

Druhým brzdícím elementem harmonizace trestněprávních předpisů je právě jejich provázanost s historickými a kulturními specifiky jednotlivých států, přičemž jde především o trvalé rozdíly mezi státy kontinentální Evropy s románsko-germánským systémem práva a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska, kde se vyvinul systém angloamerický.² Nicméně také v rámci kontinentální Evropy jsou členskými státy EU některé právní instituty chápány natolik odlišně, že dojednání alespoň minimálních společných norem vyžaduje značné úsilí. Příkladem může být diskutovaná otázka eutanazie, drogová politika nebo otázka výkonu trestu. Větší či menší problémy způsobují ale také procesní a institucionální otázky.

Právě na vybranou část europeizace trestního práva procesního jsem se rozhodl podstatnou část své diplomové práce zaměřit, protože samotné téma europeizace trestního práva je příliš široké. Specificky se detailněji zaměřuji na směrnice zakotvující minimální standard ochrany podezřelých a obviněných osob v trestním řízení na jedné straně a minimální práva obětí na straně druhé, které jsou postupně přijímány na základě tzv. cestovních map. Před přijetím cestovních map nebylo k harmonizaci trestněprocesních předpisů přistupováno komplexně. Členské státy se zabývaly určitou

¹ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 24.

² TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 13 a násl.

problematikou nahodile a podle momentálních potřeb. Cestovní mapy vnesly do procesu přijímání daných směrnic alespoň relativní řád.

První kapitola představuje pojmy europeizace trestního práva, evropské právo trestní a trestní právo Evropské unie. Ve druhé a třetí kapitole se zabývám vývojem europeizace trestního práva od neformálních forem spolupráce až po přijetí Lisabonské smlouvy. Zahrnuty jsou také jednotlivé koncepční dokumenty. Jde o politické dokumenty určující strategie pro určité časové období k dosažení cílů vytyčených v primárním právu, kterých se EU zavázala dosáhnout. Ve čtvrté kapitole bude blíže rozebrána zásada vzájemného uznávání jako základní pilíř spolupráce členských států EU v oblasti trestního práva a představen evropský zatýkací rozkaz jako hlavní projev této zásady, a to včetně jeho nedostatků. Pátá kapitola se soustředí na osoby, které jsou v trestním řízení podezřelými nebo obviněnými, a na práva, která jim z důvodu takového postavení vyplývají ze směrnic. Ty jsou postupně přijímány na základě cestovní mapy. Směrnice jsou zde podrobně popsány a je také zjišťováno, zda je s nimi české právo v souladu. Z důvodu úplnosti jsou zahrnuty také směrnice, které prozatím nebyly přijaty, na jejichž textu se již ale shodla Rada SVV. Mnoho směrnic, popřípadě návrhů, je v určitých ohledech z hlediska jejich praktického dopadu problematických. Také o těchto nedostacích bude řeč. V polovině října vynesl SDEU první rozsudek týkající se práva podezřelých či obviněných na tlumočení a překlad a práva na informace, který bude rovněž představen. Stejná struktura je použita v šesté kapitole. Zde se naopak podrobně zabývám právy obětí trestných činů. Sedmá kapitola je poslední. V ní se pokouším předjímat, jakým směrem by se mohla a měla europeizace trestního práva procesního dále ubírat.

Tato diplomová práce je zpracována podle právního stavu ke dni 22. listopadu 2015.

1. Stěžejní pojmy

Pojem europeizace trestního práva není doposud v teorii jednoznačně definován. Je nicméně žádoucí, aby byly u této relativně dynamicky se rozvíjející oblasti vymezeny alespoň základní znaky, o což se také pokoušelo mnoho autorů.

Kmec pojem europeizace vysvětluje jako „zevropštění nebo „poevropštění“. Vykládá jej jako proces, pomocí kterého se mění charakteristiky určitých norem (v našem případě trestněprávních) v právních řádech v tom ohledu, že se stávají evropskými. Za europeizaci trestního práva poté považuje proces harmonizace trestněprávních norem ve vnitrostátních právních řádech evropských zemí, který je prováděn společně evropskými zeměmi buďto přímo za účelem sblížení norem (europeizace přímá) nebo kdy je sblížení jen vedlejším produktem (europeizace nepřímá).³

Tomášek považuje europeizaci za postup poevropštění právního řádu, tedy za proces přibližování právního řádu ČR právu ES (dnes již EU), resp. právu členských států EU. Opačně tento proces podle něj nefunguje, a proto jej považuje pouze za jednosměrný. Pokud mluví konkrétně o europeizaci trestního práva, týká se tento poevropšťovací proces souboru evropských trestněprávních standardů – hmotněprávních, procesněprávních a z oblasti vězeňství, které jsou členskými státy EU sdíleny pro potřeby efektivnějšího boje proti trestné činnosti, především organizovanému zločinu, a jejichž hlavními východisky jsou mezinárodní spolupráce ve věcech trestních, základní práva a svobody a evropské právo.⁴ Z těchto východisek je možné odvodit, že se na procesu kromě členských států a orgánů EU podílí, ať přímo či nepřímo, také Rada Evropy spolu s ESLP.

Tvrzení o jednosměrném působení europeizace trestního práva a vůbec europeizace zastává také Pikna. Dále uvádí, že tento proces spočívá v usměrněném přibližování jak hmotného, tak procesního práva členských států EU směrem k právu evropskému. Zmiňuje také související a europeizaci blízký pojem „harmonizace“, která usiluje o soulad mezi právními úpravami jednotlivých členských států, neboť jde o

³ KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2006, xiii, s. 10.

⁴ TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 13 a násl.

jednu z podmínek fungování celého systému EU, a konkrétně např. principu vzájemného uznávání.⁵

Osobně zastávám názor, že jde o proces harmonizace trestněprávních norem v právních řádech členských států EU a popř. také o tvorbu nových institutů, jehož hlavním cílem je efektivnější boj proti závažné a přeshraniční kriminalitě v rámci EU a ochrana procesních práv podezřelých a obviněných osob a obětí. Smyslem takové harmonizace je, především z pohledu Komise, vytvoření dostatečného základu pro následnou unifikaci těchto norem v nadnárodním trestněprávním kodexu, popř. více kodexech, které by byly zastřešeny společným názvem „trestní právo Evropské unie“ fungujícím na obdobných principech jako národní trestněprávní předpisy. Dnes se trestní právo EU teprve formuje, má tzv. fragmentární povahu, čímž se má na mysli, že harmonizaci podléhají pouze dílčí aspekty trestního práva, jejichž regulace je nezbytná pro dosažení cílů EU,⁶ a pouze v rozsahu, v jakém členské státy přenesly pravomoc na orgány EU.⁷

V souvislosti s europeizací trestního práva se také používá pojem evropské trestní právo, které rovněž nebylo doposud jednoznačně definováno. Podle Kmece se pod tímto pojmem rozumí soubor trestněprávních norem, které jsou evropským zemím společné. Vznik tohoto společného souboru norem je podmíněn značným oslabením státní suverenity evropských zemí, které převedou část svých pravomocí ve prospěch „evropského státu“.⁸ Tomášek připouští, že trestněprávní normy členských států jsou stále více ovlivňovány evropským právem, nicméně prohlašuje, že žádné samostatné evropské trestní právo ani evropské trestněprávní instituce neexistují. Samotný pojem evropské trestní právo ale nevymezuje.⁹ Pikna tento pojem definuje jako vlastní autonomní normy v rámci evropského práva s vlastním institucionálním a soudním zajištěním.¹⁰ Kratochvíl zastává funkční pojetí evropského trestního práva. Podle něj jde

⁵ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. 3. rozš. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 305.

⁶ Viz čl. 3 SEU.

⁷ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 20.

⁸ KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2006, xiii, s. 10.

⁹ TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 21.

¹⁰ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. 3. rozš. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 309.

o souhrn norem s různou právní povahou, které byly přijaty orgány členských států i orgány EU, a tyto normy buďto ovlivňují trestněprávní systémy jednotlivých členských států, anebo postupně vytvářejí supranacionální trestněprávní systém EU.¹¹ Corstens a Pradel se domnívají, že jde o souhrn standardů z oblasti trestního práva hmotného a procesního a z oblasti vězeňství, které jsou společné evropským státům, a jejichž cílem je zlepšení boje proti trestné činnosti, především proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.¹²

Osobně považuji za nejpřesvědčivější definici Pikny. Pro srovnání uvedu také pojem mezinárodní právo trestní ve smyslu Římského statutu. Ten můžeme definovat jako souhrn závazných trestněprávních norem definujících zločiny podle mezinárodního práva, které jsou kodifikovány v samostatné mezinárodní smlouvě, a k jejichž stíhání byly zřízeny samostatné orgány fungující na základě vlastních procesních postupů. EU prozatím nedisponuje ani žádným samostatným kodexem trestního práva ani vlastními orgány, které by toto právo vynucovaly. Proto budeme moci o evropském trestním právu hovořit tehdy, až vznikne stejná institucionální struktura jako na mezinárodní úrovni. V takovém případě bude přesto podle mého názoru přiléhavější používat pojem trestní právo EU a naopak pojem evropské trestní právo používat pouze jako dočasný pracovní název pro dosud v EU přijaté trestněprávní harmonizační, koordinační a institucionální normy.

¹¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo: rakouské zkušenosti. *Právník*. 2007, č. 3, s. 37.

¹² CORSTENS, G., PRADEL, J.: *European Criminal Law*. The Hague: Kluwer Law International, 2002, s. 3.

2. Vývoj neformální spolupráce v trestních věcech v EU

Zakládající smlouvy ES nepamatovaly na řešení otázek týkající se trestněprávní oblasti. Byly uzavřeny primárně za účelem zajištění trvalého míru skrz hospodářskou spolupráci ve válkou vyčerpané Evropě. Přesto se však spolupráce také v trestních věcech ukázala v průběhu evropské integrace jako nezbytná. Hlavním impulsem se stal v 70. letech boj proti teroristickým organizacím Frakce Rudé armády,¹³ Rudé brigády,¹⁴ ETA¹⁵ a Černé září,¹⁶ které v zemích ES působily, a dále boj proti silicímú závažnému přeshraničnímu zločinu.

Tato prvotní (prozatím pouze policejní) spolupráce probíhala na neformální mezivládní úrovni mezi členskými státy ES, nicméně mimo strukturu ES. Platformou pro tuto spolupráci se stal v roce 1971 nejprve Bernský klub, který sdružoval ředitele bezpečnostních služeb členských států ES, a který se zabýval problémem špionáže a mezinárodního terorismu. Následující rok byla z podnětu francouzského prezidenta vytvořena Skupina Pompidou. Tato sdružovala pro změnu ministry a vysoké úředníky sedmi (později 13) evropských zemí, kteří jejím prostřednictvím koordinovali svůj boj proti drogové kriminalitě. Dalším významným počinem byla skupina Quantico ustavená v roce 1978 za účelem prohloubení policejní spolupráce některých evropských zemí.¹⁷

Nejvýznamnější neformální mezivládní platformou bezpečnostní spolupráce však byla skupina TREVI,¹⁸ vytvořená z iniciativy Spojeného království v prosinci 1975 rozhodnutím Evropské rady. Jde o souhrnný název pro čtyři pracovní skupiny – TREVI 1 pro otázku terorismu, TREVI 2 zabývající se školením a výměnou informací, které se týkaly práva a bezpečnosti, TREVI 3 pro boj s organizovaným zločinem a obchod s drogami, TREVI 4 (nebo také TREVI 92), která vznikla v roce 1989 za účelem řešení problémů vyplývajících z tehdy chystaného odstranění hraničních kontrol mezi členskými státy ES z důvodu nově zaváděného schengenského systému. I přes její

¹³ *Rote Armee Fraktion* působila v 70. - 90. letech v Německu. Nejznámějšími představiteli byli Andreas Baader a Ulrike Meinhof.

¹⁴ *Brigate Rosse* působila v 70. letech v Itálii.

¹⁵ *Euskadi Ta Askatasuna* byla aktivní v Baskicku. V roce 2014 ukončila svou činnost.

¹⁶ Tato palestinská teroristická organizace působila v 70. letech. Jejím nejznámějším činem je tzv. Mníchovský masakr.

¹⁷ KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2006, xiii, s.

¹⁸ Z francouzského *terrorisme, radicalisme, extrémisme et violence internationale*.

neformálnost byl její význam nezanedbatelný, neboť předznamenala vznik formálního centralizovaného policejního úřadu – Europolu. Se vstupem Maastrichtské smlouvy v platnost v roce 1993 byla TREVI rozpuštěna a integrována do třetího pilíře.¹⁹

¹⁹ TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 29.

3. Vývoj formální spolupráce v trestních věcech v EU

3.1 Schengenská spolupráce

Hlavní motivací právního zakotvení mezivládní spolupráce v oblasti trestního práva byla pokračující ekonomická integrace, konkrétně vytváření jednotného vnitřního trhu, který měl být podle Jednotného evropského aktu²⁰ dokončen k 31. 12. 1992. Protože v rámci jednotného vnitřního trhu neměly existovat hranice, které by bránily volnému pohybu zboží, služeb, kapitálu a osob, bylo nutno řešit také bezpečnostní rizika s tím spojená, protože podmnožinou volného pohybu osob je nepochybně volný pohyb pachatelů trestné činnosti. Spolu s obchodníky se volně pohybovali také kriminálníci. Toto si také dobře uvědomovala skupina členských států ES – Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie a Německo, které se proto spolu dohodly na tzv. schengenské spolupráci. Jejím právním základem se stala Schengenská dohoda²¹ z roku 1985 a později také Schengenská prováděcí úmluva²² (dále jen „SPÚ“) z roku 1990, která první zmiňovanou prováděla. Tyto 2 spolu vytváří tzv. Schengenský systém, který prakticky funguje od roku 1995. V této chvíli mluvíme již o formální spolupráci, přestože se na ní zpočátku účastnily pouze některé země ES mimo rámec ES. V této souvislosti se proto také hovoří o tzv. dvourychlostní Evropě.

Už od počátku byl cílem této spolupráce volný pohyb osob na území smluvních stran (tzv. Schengenský prostor) za současného zakomponování kompenzačních opatření trestněprávního charakteru, která by rizika s tím spojená vyvažovala. Do SPÚ byla tak mimo jiné zakotvena intenzivní policejní spolupráce,²³ která zahrnovala možnost výměny styčných důstojníků a informací.²⁴ Byl vytvořen Schengenský informační systém, jehož cílem bylo chránit veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost skrz

²⁰ Podepsán 17. února 1986 v Lucemburku a 28. února 1986 v Haagu. Ke vstupu v platnost došlo 1. července 1986 (Úř. věst. L 169 ze dne 29. 6. 1987).

²¹ *Dohoda podepsaná 14. června 1985 v Schengenu mezi vládami států Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francie o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích* (Úř. věst. L 239 ze dne 22. 9. 2000) [online]. 2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446561261469&uri=CELEX:42000A0922\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446561261469&uri=CELEX:42000A0922(01))>.

²² *Úmluva podepsaná 19. června 1990 v Schengenu mezi Belgickým královstvím, Spolkovou republikou Německo, Lucemburským velkovévodstvím a Nizozemským královstvím k provedení dohody podepsané 14. června 1985 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích* (Úř. věst. L 239 ze dne 22. 9. 2000) [online]. 2015 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:42000A0922(02))>.

²³ Viz Hlavu III Kapitoly 1 SPÚ.

²⁴ Viz čl. 47 a 46 SPÚ.

vzájemnou výměnu informací a vzájemnou spolupráci při pátrání po osobách a věcech.²⁵ SPÚ dále usnadnila a prohloubila vzájemnou pomoc v trestních věcech,²⁶ mj. také přímo mezi soudními orgány.²⁷ Vzájemná pomoc v trestních věcech zahrnovala vydávání osob,²⁸ předávání výkonu trestních rozsudků²⁹ a představení zásady *ne bis in idem*.³⁰ Především zásadu *ne bis in idem* je nutné vyzdvihnout, protože jde o základ, na kterém byla později postavena celá policejní a justiční spolupráce zemí EU v trestních věcech. Přestože některé oblasti, jako např. celá čtvrtá kapitola SPÚ upravující vydávání osob, již byly nahrazeny a některé byly v důsledku přijímání sekundárního práva EU pozměněny, některé jsou dodnes účinné – zásada *ne bis in idem*.³¹

Píkna o této spolupráci uvnitř schengenského prostoru mluví jako o „laboratoři integrace“,³² protože na základě výsledků pokusů provedených v laboratoři (Schengenském prostoru) měl být stejný systém použit také pro celá ES. K tomu skutečně došlo začleněním Schengenského systému do Amsterdamské smlouvy. Dnes jsou členy Schengenského systému téměř všechny členské státy EU a také některé další.³³

3.2 Spolupráce na základě Maastrichtské smlouvy

Maastrichtská smlouva³⁴ byla podepsána 7. 2. 1992 v Maastrichtu a vstoupila v platnost 1. 11. 1993. Dosavadní smlouva o EHS byla pozměněna, doplněna a přejmenována na Smlouvu o ES. Byla přijata také nová zřizovací smlouva, Smlouva o EU. Vedle ES tedy existovala od tohoto okamžiku také EU, které nicméně na rozdíl od ES členské státy právní subjektivitu nepřiznaly, neboť by to znamenalo převést část trestněprávní agendy na nadnárodní orgány.³⁵ Právě tato neochota byla důvodem vytvoření tzv. pilířové struktury, kde třetím pilířem byla myšlena Hlava VI Smlouvy o

²⁵ Viz čl. 93 SPÚ.

²⁶ Viz Hlavu III Kapitulu 2 SPÚ.

²⁷ Viz čl. 53 SPÚ.

²⁸ Viz Hlavu III Kapitulu 4 SPÚ.

²⁹ Viz Hlavu III Kapitulu 5 SPÚ.

³⁰ Viz Hlavu III Kapitulu 3 SPÚ.

³¹ IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej Republiky*. Bratislava: Eurokodex, 2013, s. 64-65.

³² PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. 3. rozš. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 218.

³³ Pro aktuální stav rozšiřování Schengenu viz <<https://www.euroskop.cz/742/sekce/aktualni-stav/>>.

³⁴ Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992.

³⁵ K důvodům odmítnutí takového převodu viz kapitola 1. Úvod.

EU,³⁶ která se nazývala „Ustanovení o spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí“. Tato spolupráce se stala jedním z cílů EU. Okruh upravených otázek společného zájmu v Hlavě VI byl širší, je však vhodné zmínit především oblast policejní spolupráce za účelem prevence a boje proti závažným formám mezinárodního zločinu v souvislosti s vytvářením systému výměny informací v rámci (Maastrichtskou smlouvou předvídaného) Europolu,³⁷ oblast soudní spolupráce ve věcech trestních,³⁸ boj proti drogové závislosti³⁹ a boj proti podvodům.⁴⁰ Z heslovitého výčtu oblastí působnosti (která je tak velmi široká) je zřejmé, že členské státy samy v dané chvíli ještě netušily, jak má budoucí spolupráce v této oblasti vypadat. Státy neměly popravdě ani zapotřebí oblast působnosti třetího pilíře upravovat podrobněji. Důvod je popsán níže.

Charakteristikou třetího pilíře byla výlučně mezivládní povaha spolupráce při přijímání rozhodnutí, přesně jak ji známe z mezinárodního práva veřejného. V praxi to znamenalo, že k přijetí jakéhokoliv rozhodnutí se vyžadoval jednomyslný souhlas všech členských států EU. Právní nástroje ve třetím pilíři se proto lišily od právních nástrojů prvního pilíře. V prvním případě šlo o standardní mezinárodní smlouvy, které byly jako jediné právně závazné. Dalšími právními nástroji byly společné postoje a společné akce, jejichž právní závaznost je sporná dodnes.⁴¹

Zákonodárnou iniciativou ve zmiňovaných oblastech disponovaly pouze jednotlivé členské státy. O návrzích poté rozhodovala jednomyslně Rada. Opatření k provedení úmluv byla ale přijímána 2/3 většinou, pokud daná mezinárodní úmluva nestanovila jinak.⁴² EP měl v oblasti spolupráce v trestních věcech pouze právo podávat dotazy a doporučení Radě a právo být Předsednictvím a Komisí konzultován a informován o činnostech v této oblasti. Každý rok měl EP také konat rozpravu o dosaženém pokroku v oblastech podle Hlavy VI.⁴³ Postavení ESD bylo ještě slabší. Právomoc měl jen v případě sporů ohledně interpretace a aplikace mezinárodních smluv, pokud tak bylo výslovně stanoveno v kompromisních doložkách přijatých

³⁶ Čl. K1-K9 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

³⁷ Viz čl. K.1 odst. 9 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

³⁸ Viz čl. K.1 odst. 7 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

³⁹ Viz čl. K.1 odst. 4 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

⁴⁰ Viz čl. K.1 odst. 5 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

⁴¹ Viz čl. K.3 odst. 2 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

⁴² Viz čl. K.3 odst. 2 a čl. K. 4 odst. 3 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

⁴³ Viz čl. K.6 SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

smluv.⁴⁴ Protože se stále pohybujeme v oblasti mezinárodního práva veřejného, bylo i tady možné uplatnit výhradu k mezinárodní smlouvě a účinky takové kompromisní doložky vyloučit.

Tato forma spolupráce umocněná neexistencí sankčního mechanismu ve třetím pilíři a nemožností kontroly ze strany nadnárodních orgánů ES se pochopitelně projevila jako nevyhovující, neboť nemohla dostatečně pružně a efektivně reagovat na kriminalitu uvnitř jednotného vnitřního trhu, která žádným formálním legislativním postupem ani hranicemi svazována nebyla. Přesto došlo v důsledku přijetí Maastrichtské smlouvy k několika podstatným vývojovým událostem. Byla přijata Úmluva o Europolu,⁴⁵ byl vytvořen základní unijní rámec pro výměnu styčných soudců a pro využívání styčných policejních důstojníků a byla vytvořena Evropská justiční síť.⁴⁶ Maastrichtská smlouva dále umožnila diskuze na nadnárodní úrovni mezi orgány ES, jejichž struktura byla mnohem propracovanější, a která tak umožnila zabývat se jednotlivými problémy detailněji. Na základě výsledků diskuzí byla spolupráce v trestních věcech dále konkretizována a prohlubována.⁴⁷

3.3 Spolupráce na základě Amsterdamské smlouvy

Smlouva o EU byla poprvé revidována v důsledku přijetí Amsterdamské smlouvy⁴⁸ v roce 1997 (v platnost vstoupila v roce 1999). Její vliv na europeizaci trestního práva byl v porovnání s Maastrichtskou smlouvou poměrně zásadní. Oproti Maastrichtské smlouvě, která o vymezených oblastech spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí hovořila pouze jako o oblastech společného zájmu, vytyčila Amsterdamská smlouva pro EU nový cíl (tzv. Amsterdamský cíl) – zachovávat a rozvíjet EU jako prostor svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém se zaručuje volný pohyb osob ve spojitosti s vhodnými opatřeními, týkajícími se kontroly na vnějších

⁴⁴ Viz čl. K.3 odst. 2 písm. c) SEU ve znění Maastrichtské smlouvy.

⁴⁵ Úmluva založená na čl. K3 SEU o zřízení Evropského policejního úřadu (Úř. věst. C 316 ze dne 27. 11. 1995).

⁴⁶ Zřízena Společnou akcí ze dne 29. června 1998, přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o vytvoření Evropské justiční sítě (98/428/SVV) (Úř. věst. č. L 191, ze dne 7. 7. 1998, s. 4.). Tato Společná akce byla později nahrazena Rozhodnutím Rady 2008/976/SVV ze dne 16. prosince 2008 o Evropské soudní síti (Úř. věst. L 348, ze dne 24. 12. 2008).

⁴⁷ TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 34-35.

⁴⁸ Úř. věst. C 340 ze dne 10. 11. 1997.

hranicích, přistěhovalectví, práva azylu a předcházení a potírání kriminality.⁴⁹ Ze znění vyplývá, že tohoto cíle mělo být dosaženo za pomoci nástrojů prvního i třetího pilíře. Tento cíl, resp. jeho část týkající se předcházení a potírání kriminality, konkretizovala (opět) v hlavě VI. SEU, kterou nicméně přejmenovala na „Ustanovení o policejní a justiční spolupráci v trestních věcech“. Důvodem tohoto nového a podstatně konkrétnějšího pojmenování byla komunitarizace části třetího pilíře, čili přesunutí agendy vízové, azylové, přistěhovalecké a jiných politik týkajících se volného pohybu osob z VI. hlavy SEU (třetího pilíře) do nově vytvořené hlavy IV. SES (prvního pilíře).⁵⁰ Do jiných politik, které se týkají volného pohybu osob, spadají justiční spolupráce v občanských věcech,⁵¹ správní spolupráce⁵² a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech.⁵³ U poslední jmenované ale nedošlo ke komunitarizaci spolupráce, ta zůstala z pochopitelných důvodů stále výlučně na mezivládní úrovni.

Odkaz na nově formulovaný cíl je patrný již v úvodu hlavy VI,⁵⁴ kde je stanoveno, že cílem Unie je poskytovat svým občanům v prostoru svobody, bezpečnosti a práva vysokou úroveň ochrany tím, že 1) rozvíjí společný postup členských států v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech a 2) předchází a potírá rasismus a xenofobii. Prostředkem k dosažení vysoké úrovně ochrany mělo být předcházení a potírání organizované a neorganizované kriminality, zejm. terorismu, obchodu s lidmi, obchodu s drogami, obchodu se zbraněmi, trestných činů proti dětem, korupce a podvodu, a to skrz užší spolupráci policejních, justičních a dalších příslušných orgánů za součinnosti Europolu a v případě potřeby také prostřednictvím harmonizace trestněprávních předpisů⁵⁵ členských států.

Při porovnání s právní úpravou Maastrichtské smlouvy je zřejmé, že úvodní článek vyjma nového cíle velké změny nepřinesl. Ty jsou zjevné až u následujících dvou ustanovení upravujících policejní spolupráci a činnost Europolu⁵⁶ a justiční

⁴⁹ Viz čl. 2 odst. 4 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵⁰ Viz čl. 61 písm. a), b) a čl. 62, 63 Smlouvy o ES ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵¹ Viz čl. 61 písm. c) a čl. 65 Smlouvy o ES ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵² Viz čl. 61 písm. d) a čl. 66 Smlouvy o ES ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵³ Viz čl. 61 písm. e) Smlouvy o ES ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵⁴ Viz čl. 29 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵⁵ Viz *Komise Evropských společenství v Rada Evropské unie*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. září 2005 (C-176/03). V rozsudku ESD určil, že ES mají pravomoc přijímat směrnice také v oblasti trestního práva, pokud je to nezbytné k dosažení cílů ES. Jde o tzv. implicitní sektorově vymezenou pravomoc.

⁵⁶ Viz čl. 30 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

spolupráci v trestních věcech,⁵⁷ které nabízí taxativní výčet forem policejní, resp. justiční spolupráce.

Policejní spolupráce zahrnovala zejména a) operativní spolupráci policejních a jiných represivních orgánů při předcházení, odhalování a vyšetřování kriminality, b) opatřování, zpracovávání a výměnu informací, hlavně skrz Europol, c) spolupráci při výměně styčných důstojníků a d) společné vyhodnocování vyšetřovacích technik při odhalování závažné organizované kriminality. Spolupráci prostřednictvím Europolu měla svými aktivitami podporovat Rada. Konkrétní podoba justiční spolupráce zahrnovala a) usnadňování a urychlování spolupráce ministerstev a soudů či rovnocenných orgánů v trestním řízení a při výkonu rozhodnutí, b) usnadňování extradice, c) zajišťování slučitelnosti příslušných předpisů členských států (je-li to nezbytné pro zlepšení justiční spolupráce), d) prevenci jurisdikčních konfliktů a e) postupné přijímání minimálních norem týkajících se trestných činů a trestů z oblasti terorismu, organizované kriminality a obchodu s drogami. V tomto taxativním výčtu lze také ale na druhou stranu spatřovat nevýhodu, neboť zužoval právní základ, na základě kterého bylo možné v justiční oblasti spolupracovat. K takovému zúžení neměly ani členské státy příliš důvod, a to z důvodů níže uvedených.

Právními nástroji zůstaly stále mezinárodní smlouvy a společné postoje.⁵⁸ Mezinárodní smlouvy byly v této oblasti nadále využívány jen výjimečně. Společné postoje spojoval ESD ve své judikatuře s principem loajality.⁵⁹ Společné akce byly pro svou nejasnost odstraněny a nahrazeny nově právně závaznými rozhodnutími.⁶⁰ Nově byla také vytvořena rámcová rozhodnutí.⁶¹ Právě rámcové rozhodnutí se stalo nejvýznamnějším právním nástrojem. Svou povahou se podobalo směrnici. Bylo přijímáno za účelem harmonizace právních předpisů z oblasti trestního práva hmotného i procesního. Závazné bylo jen co do výsledku, kterého mělo být dosaženo, volba forem a prostředků zůstala na jednotlivých členských státech. Rozhodnutí bylo naopak přijímáno za jiným účelem než k harmonizaci právních předpisů. U obou byl výslovně vyloučen přímý účinek. Členské státy evidentně neměly zájem na tom, aby ESD svou

⁵⁷ Viz čl. 31 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵⁸ Viz čl. 34 odst. 2 písm. a) d) SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁵⁹ Např. ve věci *Gestoras pro Amnistía, Juan Mari Olano Olano a Julen Zelarain Errasti v Rada Evropské unie*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. února 2007 (C-354/04 P).

⁶⁰ Viz čl. 34 odst. 2 písm. c) SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁶¹ Viz čl. 34 odst. 2 písm. b) SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

judikaturou stejně jako v případě směrnic⁶² založil přímý účinek také rámcových rozhodnutí, které byly v podstatě pouze obdobou směrnic.

Ke změnám došlo také u legislativního postupu. Legislativní iniciativa byla přiznána kromě jednotlivých členských států také Komisi. Nejsilnější postavení měla stále Rada, která rozhodovala jednomyslně. Opatření k provedení rozhodnutí byla ale přijímána kvalifikovanou 2/3 většinou, stejně jako opatření k provedení úmluv, která byla již od Maastrichtské smlouvy přijímána 2/3 většinou, pokud daná mezinárodní úmluva nestanovila jinak. Amsterdamská smlouva se již nicméně o možnosti odchýlit se od 2/3 většiny u přijímání opatření k provedení úmluv nezmiňovala. Novinkou byla tzv. *passerelle clause*, pomocí které mohla být spolupráce v trestních věcech převedena na základě jednomyslnosti v Radě z třetího do prvního pilíře.⁶³ Postavení EP bylo lehce posíleno. Od nynějška měla Rada povinnost jej před přijetím opatření konzultovat. Ten měl ve lhůtě Radě sdělit stanovisko. Amsterdamská smlouva ale neukládala Radě povinnost se tímto stanoviskem řídit. Dále měl být EP informován Předsedajícím a Komisí o jednáních v oblastech podle hlavy VI. Měl také právo interpelovat Radu nebo jí dávat doporučení a každý rok měl konat rozpravu o dosaženém pokroku v oblastech podle Hlavy VI.⁶⁴ ESD mohl nově rozhodovat o předběžných otázkách, které se týkaly platnosti a výkladu rámcových rozhodnutí a rozhodnutí, výkladu mezinárodních smluv a platnosti a výkladu opatření k jejich provedení, pokud byla tato pravomoc ze strany členského státu uznána. Dále byl oprávněn přezkoumávat na základě žalob podaných členskými státy nebo Komisí legalitu rámcových rozhodnutí a rozhodnutí. Měl také pravomoc rozhodovat spory mezi členskými státy a Komisí týkající se výkladu a aplikace mezinárodních smluv. Také mohl řešit spory mezi členskými státy ohledně výkladu nebo aplikace společných postojů, rámcových rozhodnutí, rozhodnutí a mezinárodních smluv, pokud tento problém nevyřešila Rada do 6 měsíců od jejich postoupení.⁶⁵

Poslední důležitou změnou bylo výslovné zavedení možnosti posílené spolupráce mezi členskými státy. Oproti kusé právní úpravě v Maastrichtské smlouvě, která

⁶² Blíže viz *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Nederlandse administratie der belastingen*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963 (C-26/62).

⁶³ Viz čl. 42 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁶⁴ Viz čl. 39 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁶⁵ Viz čl. 35 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

posílené spolupráci mezi dvěma či více členskými státy nebránila, pokud to nebylo na překážku spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí, upravovala Amsterdamská smlouva podmínky posílené spolupráce podrobněji. Zmocnění k navázání posílené spolupráce mohlo být uděleno tehdy, pokud se této spolupráce zamýšlela účastnit alespoň většina členských států.⁶⁶ Zmocnění udělovala Rada kvalifikovanou většinou, většinou na žádost členských států, přičemž i jediný členský stát v Radě měl právo navázání posílené spolupráce zablokovat z důležitých důvodů národního zájmu. Před udělením zmocnění požádala Rada Komisi, aby předložila své stanovisko. Rada také žádost doručila EP. Další možností Rady bylo postoupit žádost o posílenou spolupráci Evropské radě k jednomyslnému rozhodnutí.⁶⁷ Vzhledem k těmto podmínkám není překvapivé, že státy raději upřednostňovaly uzavírání tradičních mezinárodních smluv, kde výše popsaná omezení neplatila.

Z přijatých aktů po vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost je možné uvést Rámcové rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu,⁶⁸ kterým byl nahrazen dosavadní mechanismus vydávání osob podle SPÚ, a z procesní oblasti Rámcové rozhodnutí o společných vyšetřovacích týmech⁶⁹ či rámcová rozhodnutí, kterými se zavádí mechanismus vzájemného uznávání justičních rozhodnutí v trestních věcech – např. Rámcové rozhodnutí o vykonání příkazu na zajištění majetku nebo důkazů v EU⁷⁰ nebo Rámcové rozhodnutí o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky na probační rozhodnutí za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními sankcemi.⁷¹ Nejdůležitějším přijatým rozhodnutím bylo Rozhodnutí o zřízení Eurojustu⁷² a Rozhodnutí o zřízení Europolu,⁷³ které nahradilo Úmluvu o Europolu.

⁶⁶ Viz čl. 43 odst. 1 písm. d) SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁶⁷ Viz čl. 40 odst. 2 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁶⁸ *Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV z 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech odevzdávání osob mezi členskými státy* (Úř. věst. L 190/1 ze dne 18. 7. 2002) [online]. 2015 [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446562313531&uri=CELEX:32002F0584>>.

⁶⁹ Rámcové rozhodnutí Rady 2002/465/SVV z 13. 6. 2002 o společných vyšetřovacích týmech (Úř. věst. L 162/1 ze dne 20. 6. 2002).

⁷⁰ Rámcové rozhodnutí Rady 2003/577/SVV z 22. 7. 2003 o vykonání příkazu na zajištění majetku nebo důkazů v EU (Úř. věst. L 196/45 ze dne 2. 8. 2003).

⁷¹ Rámcové rozhodnutí Rady 2008/947/SVV z 27. 11. 2008 o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty (Úř. věst. L 337, ze dne 16. 12. 2008).

⁷² Rozhodnutí Rady 2002/187/SVV z 28. 2. 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti (Úř. věst. L 63/1 z 6. 3. 2002).

⁷³ Rozhodnutí Rady 2009/371/SVV z 6. 4. 2009 o zřízení Evropského policejního úřadu (Europol) (Úř.

Jak již bylo výše u Schengenské spolupráce naznačeno, přijetím Amsterdamské smlouvy došlo k začlenění schengenského *acquis* buďto do struktur ES nebo (Maastrichtskou smlouvou vytvořené) EU, a to podle otázek, které předpisy přijaté v rámci Schengenské spolupráce upravovaly. Stalo se tak na základě Schengenského protokolu⁷⁴ připojeného k Amsterdamské smlouvě. Schengenský protokol zavedl také zvláštní režim pro Dánsko⁷⁵ a pro Spojené království s Irskem.⁷⁶

Navzdory skutečnosti, že se rámcová rozhodnutí stala nejdůležitějším amsterdamským nástrojem, jejich samotná implementace byla často problematická, tzn. nedostatečná nebo žádná. Členské státy nebyly mnohdy ochotné převzít na sebe závazky z rámcového rozhodnutí, nedodržovaly termíny implementace či si vykládaly pravidla obsažená v rámcových rozhodnutích vlastním způsobem. Hlavní příčinou byla neexistence sankčního mechanismu na úrovni EU. Komise mohla vypracovávat hodnotící zprávy o implementaci přijatých rámcových rozhodnutí, ty měly ale jen informativní a doporučující charakter.⁷⁷ ESD neměl v třetím pilíři pravomoc rozhodovat o porušení povinnosti členským státem, který neimplementoval rámcové rozhodnutí. O předběžných otázkách v této oblasti mohl rozhodovat jen v případě, že s tím jednotlivé členské státy vyslovily souhlas. Na druhou stranu ale můžeme pozorovat růst významu Evropského soudu, který k tomu měl předpoklady díky svým novým pravomocem přiznaných Amsterdamskou smlouvou. Můžeme také postřehnout první komunitární prvky – legislativní iniciativa Komise, nepatrné posílení EP, rozšíření pravomocí ESD a včlenění *passerelle clause*.

3.3.1 Vídeňský akční plán⁷⁸

Evropská rada má povinnost od doby přijetí Maastrichtské smlouvy vymezovat pro EU obecné politické směry a předkládat každoročně po každém svém zasedání

věst. L 121/37 ze dne 15. 5. 2009).

⁷⁴ Protokol o začlenění schengenského *acquis* do rámce Evropské unie (příloha Amsterdamské smlouvy).

⁷⁵ Viz čl. 3 Protokolu.

⁷⁶ Viz čl. 4 Protokolu.

⁷⁷ IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej Republiky*. Bratislava: Eurokodex, 2013, s. 79.

⁷⁸ *Action plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice - Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998* (Úř. věst. C 19 ze dne 23. 1. 1999) [online]. 2015 [cit. 2015-05-28].

Dostupné z: <[<http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1446562468320&uri=CELEX:31999Y0123(01))

[>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1446562468320&uri=CELEX:31999Y0123(01))>.

zprávu EP o dosaženém pokroku.⁷⁹ V červnu 1998 na svém zasedání v Cardiffu proto vyzvala Komisi a Radu, aby předložily akční plán o nejlepším způsobu provádění Amsterdamské smlouvy o vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Text akčního plánu přijala Rada SVV na svém zasedání ve Vídni v prosinci téhož roku. Dělí se na dvě základní části. První z nich se zabývá detailněji obsahem pojmů „prostor svobody“, „prostor bezpečnosti“ a „prostor práva“ a druhá část stanoví priority a opatření, která mají být provedena do 2, popř. do 5 let od vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost. Vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva je jedním z cílů EU poprvé vyjádřený v Amsterdamské smlouvě.

Prostor svobody (bod A.) je území, na kterém je zajištěn volný pohyb osob na základě Schengenské spolupráce a kde jsou dodržovány zákony a chráněna základní práva a svobody, včetně práva nebýt diskriminován. Orgány veřejné moci dělají vše pro to, aby byli stíháni a potrestáni ti, kteří tuto svobodu jakkoliv narušují. Součástí je také ochrana soukromí, včetně osobních údajů. Je třeba dbát na rovnováhu mezi ochranou veřejné bezpečnosti a ochranou soukromí jednotlivce.⁸⁰ K vytvoření prostoru bezpečnosti (bod B.) je nutné přijímat opatření na předcházení a potírání organizované kriminality, především terorismu, obchodu s lidmi, nedovoleného obchodu s drogami a zbraněmi, dále opatření pro boj s trestnými činy proti dětem, s korupcí a s podvodem.⁸¹ Stejně jako vnitrostátní právní předpisy, i předpisy EU musí najít přijatelný kompromis mezi svobodou občanů EU a jejich bezpečností. Došlo k ratifikaci úmluvy o Europolu již všemi členskými státy, proto je nutné začít přijímat opatření popsaná v Amsterdamské smlouvě pro potřeby posílení Europolu.⁸² V prostoru práva (bod C.) má být zajištěn přístup ke spravedlnosti a koordinována soudní spolupráce při postihování těch, kteří ohrožují svobodu a bezpečnost jiných.⁸³

Pokud se podíváme na prostor práva blíže, ten je rozdělen na justiční spolupráci v občanskoprávních věcech (podbod a), soudní spolupráci v trestních věcech (podbod b), procesní předpisy (podbod c) a přeshraniční soudní spory (podbod d). V případě soudní spolupráce v trestních věcech považuje Vídeňský akční plán za nezbytné posílit tuto

⁷⁹ Srov. čl. 4 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy.

⁸⁰ Srov. čl. 6 a 7 Vídeňského akčního plánu.

⁸¹ Srov. čl. 11 Vídeňského akčního plánu.

⁸² Srov. čl. 14 Vídeňského akčního plánu.

⁸³ Srov. čl. 15 Vídeňského akčního plánu.

spolupráci jak mezi členskými státy navzájem, tak i se třetími státy. Proto je potřeba zjednodušit řízení a také vytvořit minimální normy o znacích skutkových podstat některých trestných činů, např. terorismu, korupce, obchodu s lidmi či organizovaného zločinu, aby mohla být alespoň závažná kriminalita uvnitř EU efektivně potírána. Stejně tak by měly být vytvořeny minimální normy pro procesní předpisy, které by zabránily uplatňování odlišných postupů podle soudní pravomoci. Je žádoucí sblížit procesní postupy také např. v případě poskytování tlumočnických služeb, konfiskace majetku či pomoci obětem, přestože již v této oblasti sehrála podstatnou úlohu EÚLP a její výklad ESLP, především co se týče práva na obhajobu. Těžkosti občanů EU mají být v přeshraničních soudních sporech minimalizovány. Prostředkem k tomu mohou být mnohojazyčné formuláře, zjednodušené předávání informací a spisů a také poskytování pomoci, včetně té právní.⁸⁴

Druhá část řeší relativně podrobně priority a opatření, které mají být v určitém časovém horizontu provedeny. Jednotlivými prioritami a opatřeními z oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech se zabývá bod C Vídeňského akčního plánu. Jde např. o zjednodušení vydávání osob mezi členskými státy, zjednodušení a urychlení přeshraniční spolupráce mezi příslušnými ministerstvy a justičními orgány, zahájení procesu vedoucího ke zjednodušení vzájemného uznávání a výkonu rozhodnutí v trestních věcech, přezkoumání uplatňování zásady *ne bis in idem* v trestním řízení, vyhodnocování role justičních orgánů ve vztahu k Europolu, vyhodnocování a hledání způsobů, kterými mohou justiční orgány působit na území jiného členského státu, zdokonalení Evropské justiční sítě a posílení boje proti praní špinavých peněz.⁸⁵

Prostor svobody, bezpečnosti a práva je v současnosti nejdynamičtější oblastí v působnosti EU. Vídeňský akční plán nicméně dodává, že při jeho vytváření musí být jednotlivé prostory v rovnováze, protože jsou vzájemně provázané a dosažení jednoho není možné bez současného dosažení ostatních. Např. svoboda by mohla těžko existovat v nebezpečném prostředí bez práva. Občané EU by se stěželi cítili bezpečně v nesvobodné společnosti. Amsterdamská smlouva chtěla tento prostor vytvořit do 5 let

⁸⁴ Srov. čl. 16-20 Vídeňského akčního plánu.

⁸⁵ JELÍNEK, J., GRÍVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 226.

po jejím vstupu v platnost. Tak se nestalo. Dodnes nebylo tohoto cíle zcela dosaženo, protože ve skutečnosti se většina (asi 80%) přijatých aktů týká prostoru bezpečnosti. Na druhou stranu je pozitivem, že Amsterdamská smlouva stanovila povinnost provádět veškerou činnost v rámci EU tak, aby byl prostor svobody, bezpečnosti a práva posilován.⁸⁶

3.3.2 Závěry zasedání z Tampere⁸⁷

Priority a opatření ve Vídeňském akčním plánu byly brzy překonány závěry, které byly přijaty Evropskou radou na jejím zvláštním zasedání v Tampere v říjnu 1999. Na zasedání byla diskutována otázka spravedlnosti a vnitřních věcí. Evropská rada se zde rozhodla, že naplno využije možností Amsterdamské smlouvy, které se této otázky týkají. Napříště má být cíl vytvořit EU jako prostor svobody, bezpečnosti a práva na prvním místě její politické agendy, neboť se již podařilo zajistit základní složky společného prostoru prosperity a míru, kterými jsou jednotný trh, hospodářská a měnová unie a schopnost úspěšně reagovat na globální politické i ekonomické výzvy. Nadále má být věnováno úsilí tomu, aby svoboda, konkrétně právo volně se pohybovat uvnitř EU, by mohlo být využíváno v podmínkách všem dostupné bezpečnosti a práva. Za pomoci policejních a justičních zdrojů má být zajištěno, že zločinci či výnosy z trestných činů nenaleznou v EU bezpečí. Proto Evropská rada vyzvala Radu a Komisi, aby se ve spolupráci s EP zasazovala o provedení Amsterdamské smlouvy na základě Vídeňského akčního plánu a následujících opatření přijatých na zasedání v Tampere.⁸⁸

Relevantní strategie upravuje bod B. („Skutečný evropský právní prostor“) podbody V. a VI. Závěrů. Podbod VII. se zabývá harmonizací v oblasti občanského práva. Aby bylo možné využívat svobodu v podmínkách všem dostupné bezpečnosti a práva, je především nezbytné zajistit lepší přístup k soudům v Evropě (podbod V.) a vzájemné uznávání soudních rozhodnutí (podbod VI.). V prvním případě by měly být přijaty minimální standardy týkající se právní pomoci v přeshraničních věcech. Rovněž by měly být přijaty minimální standardy za účelem vytvoření vzájemně uznatelných vícejazyčných formulářů a minimální pravidla upravující ochranu oběti trestného činu,

⁸⁶ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. 3. rozš. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 154-155.

⁸⁷ *Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions* [online]. 2015 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm>.

⁸⁸ Srov. odst. 1 a 2 preambule a bod 2, 6 a 9 Závěrů předsednictva.

její přístup k soudům a právo na náhradu škody a náhradu nákladů řízení.⁸⁹ V druhém případě je stanoveno, že by se vzájemné uznávání rozsudků a dalších soudních rozhodnutí mělo stát základem justiční spolupráce v EU. Proto by mělo být zrušeno extradiční řízení u odsouzených osob na útěku a nahrazeno předáním v souladu s čl. 6 SEU ve znění Amsterdamské smlouvy. Zásada vzájemného uznávání by se měla použít také na rozhodnutí vydané v předsoudním řízení, zejména s ohledem na zajištění důkazních prostředků. Rada a Komise mají poté na výzvu Evropské rady schválit program opatření k implementaci principu vzájemného uznávání,⁹⁰ který by identifikoval oblasti, na které by se členské státy měly zaměřit.⁹¹

Bod C. dále upravuje postup boje proti kriminalitě v EU. Podle podbodu IX. Závěrů („Posílení spolupráce v boji proti kriminalitě“) mají být ustaveny společné vyšetřovací týmy za účelem boje proti obchodu s drogami a lidmi a boje proti terorismu. Na tomto boji by se měl podílet také podpůrně Europol. Ten má dále podporovat trestní prevenci, analýzy a vyšetřování v EU. Jeho role by se měla v budoucnu dále posílit. Evropská rada se dále v Závěrech shodla na vytvoření Eurojustu, který by zjednodušoval výkon soudních dožádání tím, že by koordinoval orgány činné v trestním řízení, podporoval vyšetřování organizované kriminality a spolupracoval s Evropskou justiční sítí. Z hmotněprávní oblasti by měly být přijaty společné definice, skutkové podstaty a sankce alespoň u některých jednání, jako je praní špinavých peněz, korupce, padělání Eura, obchodování s drogami, obchodování s lidmi, vykořisťování žen a sexuální vykořisťování dětí a kriminalita v oblasti technologií a životního prostředí.⁹² Podbod X. upravuje zvláštní opatření proti praní peněz. Bod D zdůrazňuje, že k vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva je třeba koordinovat vnitřní a vnější činnost EU.

⁸⁹ Srov. čl. 29-32 Závěrů předsednictva.

⁹⁰ *Programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and criminal matters 2000* (Úř. věst. C 12 ze dne 15. 1. 2001) [online]. 2015 [cit. 2015-06-14]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115(02))>.

⁹¹ Srov. čl. 33, 35, 36 a 37 Závěrů předsednictva.

⁹² Srov. čl. 43, 45, 46 a 48 Závěrů předsednictva.

3.3.3 Haagský program (tzv. Tampere II.)⁹³

Vídeňský akční plán a Závěry zasedání v Tampere byly prvními programovými dokumenty, v rámci kterých se tvořila politika v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. Na základě nich došlo ke zlepšení policejní spolupráce a byl učiněn značný pokrok v přípravných pracích na soudní spolupráci, jejímž základem se měla stát zásada vzájemného uznávání rozsudků a dalších soudních rozhodnutí.⁹⁴

Haagský program byl schválen jako příloha závěrů Evropské rady na jejím zasedání ve dnech 4. - 5. 11. 2004. Nahrazuje Závěry zasedání v Tampere, jejichž platnost vypršela na jaře 2004, a reviduje a aktualizuje politické priority v oblasti justice a vnitřních věcí. Cíle Haagského programu jsou zřejmé již z názvu tří hlavních částí, do kterých je Haagský program strukturován – posílení svobody, posílení bezpečnosti a posílení práva. Posílení svobody se zaměřuje na občanství EU a společnou azylovou, migrační a pohraniční politiku. Posílení bezpečnosti zase především na prevenci a boj proti závažné přeshraniční kriminalitě. V případě posílení práva si program klade za cíl dále posílit základní práva, minimální procesní záruky a přístup ke spravedlnosti, potírat organizovanou trestnou činnost a hrozbu terorismu, zlepšit vzájemné uznávání soudních rozhodnutí a využívat možnosti, které nabízí Europol a Eurojust. K posílení vzájemného uznávání v trestních věcech je nutné dokončit souhrnný program opatření, které se týkají vzájemného uznávání rozhodnutí ohledně shromažďování a přípustnosti důkazů, kompetenčních sporů, zásady *ne bis in idem* a výkonu konečných rozsudků, popř. také dalších návrhů. Jako nástroje k dosažení těchto cílů mají sloužit mj. harmonizace právních norem a zefektivnění policejní a justiční spolupráce.⁹⁵

Harmonizace procesněprávních norem by se měla soustředit především na ochranu některých procesních práv v trestním řízení, zajištění důkazů a výměnu informací. Z hmotného práva mají být harmonizovány skutkové podstaty zvláště závažných přeshraničních trestných činů. Pozitivním důsledkem takové harmonizace bude také efektivnější justiční spolupráce v trestních věcech, která by měla být dále

⁹³ *Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii* (Úř. věst. C 053 ze dne 3. 3. 2005) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52005XG0303\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52005XG0303(01))>.

⁹⁴ Srov. odst. 3 preambule Haagského programu.

⁹⁵ KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2006, xiii, s. 127.

prohlubována jednak omezením existujících právních překážek a jednak zlepšením koordinace při vyšetřování. Dále by mělo být rovněž zvažováno soustředění trestního stíhání přeshraniční trestné činnosti pouze v jednom státě, a to za účelem efektivnějšího, ale zároveň spravedlivého, trestního stíhání.⁹⁶

K efektivnímu potírání zvláště závažné přeshraniční činnosti v EU je potřeba využívat potenciálu Europolu a především Eurojustu, který by koordinoval vyšetřování těchto činů, spolupracoval s Europolem, Evropskou justiční sítí a dalšími příslušnými orgány a popř. vedl trestní stíhání. Za tím účelem mají členské státy implementovat Rozhodnutí o zřízení Eurojustu a umožnit jeho spolupráci s příslušnými vnitrostátními orgány.⁹⁷

V souvislosti s Haagským programem Evropská rada také vyzvala Komisi, aby Radě v roce 2005 předložila akční plán, který by stanovil konkrétní opatření k naplnění cílů Haagského programu a časový harmonogram jejich přijetí. Rada měla dbát na to, že časový harmonogram bude dodržen. Tento akční plán byl přijat v červnu 2005.⁹⁸

3.4 Spolupráce na základě Niceské smlouvy

Niceská smlouva⁹⁹ vstoupila v platnost 1. 2. 2003. V pořadí již třetí revize SEU proběhla především v důsledku rozšiřování EU o nové členské státy.¹⁰⁰ Tato smlouva přinesla do Hlavy VI. SEU dvě důležité změny. První změnou, konkrétně v oblasti justiční spolupráce v trestních věcech, bylo zařazení Eurojustu do primárního práva. Jeho úkolem bylo usnadňovat a urychlovat v oblasti justiční spolupráce kooperaci příslušných orgánů v případech, že to bylo účelné. Tuto spolupráci prostřednictvím Eurojustu měla stejně jako v případě Europolu podporovat Rada, které za tím účelem svěřovala Niceská smlouva nové pravomoci.¹⁰¹ Druhou změnou bylo zjednodušení posílené spolupráce. Nově totiž mohla o navázání posílené spolupráce požádat skupina

⁹⁶ Srov. bod 3.3 odst. 1 a bod 3.3.2 odst. 1 Haagského programu.

⁹⁷ Srov. bod 3.3.3 Haagského programu.

⁹⁸ *Akční plán Rady a Komise, kterým se provádí Haagský program o posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii* (Úř. věst. C 198 ze dne 12. 8. 2005) [online]. 2015 [cit. 2015-05-28]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-vicelety-program-pro-oblast-spravedlnosti-a-vnitrich-veci.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>>.

⁹⁹ Úř. věst. C 80 ze dne 10. 3. 2001.

¹⁰⁰ JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 53.

¹⁰¹ Srov. čl. 29 odst. 2 a čl. 31 odst. 1 písm. a) a odst. 2 SEU ve znění Niceské smlouvy.

8 členských států.¹⁰² Členské státy mohly tento návrh předložit Komisi, která ji mohla dále předložit Radě. Pokud se Komise rozhodla návrh Radě nepředložit, měla sdělit členským státům důvody. Ty pak mohly dát podnět k získání zmocnění přímo Radě. O návrhu, popř. podnětu hlasovala Rada kvalifikovanou většinou, nicméně až po konzultaci s EP. Opět není nic zmíněno ohledně povahy stanoviska EP. Také Niceská smlouva umožnila každému členu Rady podat žádost, aby byla věc předložena Evropské radě k jednomyslnému rozhodnutí. Na druhou stranu již ale jednotliví členové Rady nemají možnost zablokovat navázání posílené spolupráce z důležitých důvodů národního zájmu.¹⁰³ I navzdory zjednodušení posílené spolupráce upřednostňovaly ale členské státy stále mezinárodní smlouvy jako hlavní prostředek spolupráce ve věcech trestních.¹⁰⁴

Kladně je možné hodnotit, že již v této době dochází ke konkretizaci působnosti orgánů EU, především ve vztahu k Europolu a nově Eurojustu, dochází k postupnému posilování vlivu sekundárních norem a prohlubování spolupráce ve věcech trestních, stále se posiluje prvek nadstátnosti.¹⁰⁵ Za zmínku také stojí, že při sjednání Niceské smlouvy byla v prosinci 2000 podepsána LZPEU, která ale až do vstupu Lisabonské smlouvy v platnost postrádala formální právní závaznost. Problémem zůstává demokratický deficit při přijímání sekundárních norem z důvodu slabého postavení EP a ESD. Usnadněním posílené spolupráce se také usnadňuje vznik vícerychlostní EU. Primární právo je formulováno vágně, a proto nereaguje na rozdíl od sekundárního práva dostatečně rychle na vývoj spolupráce v trestních věcech a až zpětně vyrovnává se sekundárními normami krok.¹⁰⁶ Příkladem mohou být právě nová ustanovení Niceské smlouvy vztahující se k pravomocem Eurojustu, která zde byla vložena až v reakci na přijetí Rozhodnutí o zřízení Eurojustu.

3.5 Spolupráce na základě Lisabonské smlouvy

Zatím poslední změnu provedla Lisabonská smlouva,¹⁰⁷ která vstoupila v platnost 1. 12. 2009. Reformním dokumentem měla být původně Smlouva o Ústavě pro Evropu,

¹⁰² Srov. čl. 43 odst. 1 písm. g) SEU ve znění Niceské smlouvy.

¹⁰³ Srov. čl. 40-40b) SEU ve znění Niceské smlouvy.

¹⁰⁴ Příkladem může být uzavření Prümské úmluvy.

¹⁰⁵ Viz výše pravomoci Rady ve vztahu k Eurojustu.

¹⁰⁶ TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 43-44.

¹⁰⁷ Úř. věst. C 306 ze dne 17. 12. 2007.

kteřá pro vstup v platnost vyřadovala ratifikaci všemi členskými státy. K tomu ale v důsledku neúspěchu referenda ve Francii a Nizozemsku v roce 2005 nikdy nedošlo, a proto Smlouva o Ústavě pro Evropu nikdy nenabyla platnosti. Na základě tohoto neúspěchu byla v roce 2007 svolána mezivládní konference. Na ní byly z návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu vyňaty vnější federalistické ústavní prvky, které byly hlavním důvodem jejího selhání.¹⁰⁸ Smlouva měla totiž v úmyslu nahradit zakládající smlouvy EU jedinou evropskou ústavou. Přestože byla po formální i koncepční stránce konstitucionalizace Evropy v Lisabonské smlouvě opuřtěna, z obsahového hlediska byl téměř celý návrh zachován.¹⁰⁹ Přesně se vyjádřil Valéry Giscard d'Estaing, když prohlásil, že „původní návrh [ústavní smlouvy] bude skrytě a maskovaně obsažen v novém textu“.¹¹⁰

Formální změnou oproti Amsterdamské smlouvě bylo přejmenování Smlouvy o ES na SFEU. Právním základem byly tedy od této chvíle SEU a SFEU. Pokud se zaměříme na obsahové změny, nejvýznamnější je bezpochyby zrušení struktury tří pilířů a rozšíření právní subjektivity původních ES i na již zaniklý třetí pilíř. ES byly přejmenovány na EU, která od této chvíle disponovala samostatnou vnitřní i vnější právní subjektivitou.¹¹¹ Zrušení tří pilířů má za následek také změnu právních nástrojů. Od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost se aplikují pouze nařizení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska, a to i v oblasti bývalého třetího pilíře.¹¹² Přesah prvního do třetího expilíře si samozřejmě nutně vyžádal také institucionální změny. Přesto se v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech stále nedá hovořit o čistě nadnárodní spolupráci, neboť se zde nachází specifické instrumenty, jako např. institut záchranné brzdy či institut pseudo-veta, které slouží jako pojistky a které jsou projevem stále trvající nedůvěry vůči zásahům do vnitrostátního práva. Tyto instituty budou popsány dále. LZPEU získala vstupem Lisabonské smlouvy v platnost právní

¹⁰⁸ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 41.

¹⁰⁹ Podle britské nevládní organizace Open Europe přebírá Lisabonská smlouva doslovně 96% původního textu. Viz HAMULÁK, Ondrej: Evropská Unie po Lisabonské smlouvě. Jaký krok a kam? In: *epravo.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-05-30]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/evropska-unie-po-lisabonske-smlouvejaky-krok-a-kam1-61749.html>>.

¹¹⁰ Viz tamtéž.

¹¹¹ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 41.

¹¹² Viz čl. 288 SFEU. Nicméně podle Protokolu č. 9 jsou právní účinky dosavadních aktů zachovány až do jejich zrušení, zániku či změny.

závaznost a stala se plnohodnotným pramenem primárního práva.¹¹³ Na druhou stranu si Spojené království, Irsko a Dánsko vymínilo z uplatňování Lisabonské smlouvy výjimky, které vylučují použití Hlavy V SFEU na jejich území a na základě kterých mohou Spojené království a Irsko pokračovat v hraničních kontrolách.¹¹⁴

Cíl EU poskytovat svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva je nyní vymezen v čl. 3 odst. 2 SEU.¹¹⁵ Jde nově o jednu z politik EU z oblasti sdílených pravomocí.¹¹⁶ Pokud se dále zaměříme pouze na prostor svobody, bezpečnosti a práva, ten je nyní upraven ve zmíněné Hlavě V SFEU, která se skládá z 5 kapitol. Oblast policejní a justiční spolupráce byla tedy přesunuta ze SEU do SFEU, která dříve upravovala komunitární právo.

Kapitola I „Obecná ustanovení“ k tomuto cíli dodává, že při vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva musí EU respektovat základní práva a odlišné právní systémy a tradice členských států.¹¹⁷ Vysoká úroveň bezpečnosti uvnitř EU má být zajišťována: 1) přijímáním opatření za účelem předcházení a boje proti trestné činnosti, rasismu a xenofobie, 2) přijímáním opatření za účelem koordinace a spolupráce mezi policejními, justičními a jinými příslušnými orgány, 3) vzájemným uznáváním soudních rozhodnutí v trestních věcech a 4) sblížováním trestněprávních předpisů, pokud je to nezbytné.¹¹⁸ Jedním z úkolů Evropské rady je proto vymežit strategické směry pro legislativní a operativní plánování.¹¹⁹ Předchozí smlouvy neobsahovaly explicitně obdobnou pravomoc,¹²⁰ přesto však nejde o novinku, protože Evropská rada již před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost pravidelně tyto strategické směry vymezovala.¹²¹ Samotné operativní plánování pak bude spíše v gesci Europolu,

¹¹³ Viz čl. 6 odst. 1 SEU.

¹¹⁴ Viz Protokol č. 20, 21 a 22 připojené k Lisabonské smlouvě.

¹¹⁵ Čl. 3 odst. 2 SFEU zní: „*Unie poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se ochrany vnějších hranic, azylu, přístěhovalectví a předcházení a potírání zločinnosti.*“

¹¹⁶ Viz čl. 4 odst. 2 písm. j) SFEU.

¹¹⁷ Srov. čl. 67 odst. 1 SFEU.

¹¹⁸ Srov. čl. 67 odst. 3 SFEU.

¹¹⁹ Srov. čl. 68 SFEU.

¹²⁰ Maastrichtská smlouva (viz čl. D SEU), Amsterdamská smlouva a Niceská smlouva (viz čl. 4 SEU) ukládaly Evropské radě vymezovat obecné politické směry rozvoje EU.

¹²¹ Jde o Vídeňský akční plán, Závěry zasedání z Tampere a Haagský program. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost to jsou dále Stockholmský program a nový program pro období 2015-2020.

Eurojustu a dalších agentur EU.¹²² Úlohou vnitrostátních parlamentů je dbát v souladu s Protokolem¹²³ na dodržování zásady subsidiarity při předkládání legislativních návrhů a podnětů v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech. V Radě má být zřízen stálý výbor pro oblast vnitřní bezpečnosti EU.¹²⁴ Pro potřeby potírání terorismu přijímá EP a Rada v řádném legislativním postupu nařízení, které vymezí rámec správních opatření, kterým budou např. zmraženy peněžní prostředky.¹²⁵

Přestože k prvnímu oddělení právní úpravy oblasti policejní a justiční spolupráce došlo v Amsterdamské smlouvě, která každou z oblastí upravila samostatným článkem v rámci hlavy VI., v Lisabonské smlouvě je jak justiční, tak policejní spolupráci věnována samostatná kapitola. Jde o podstatně podrobnější úpravu, než jakou obsahovala Amsterdamská smlouva. Členské státy byly z důvodu provedených změn poprvé motivovány v této citlivé oblasti stanovit přesný okruh otázek, ve kterých by EU byla oprávněna uplatňovat svou pravomoc.

Justiční spolupráce v trestních věcech je upravena v Kapitole IV, čl. 82-86. Čl. 82 odst. 1 je stavebním kamenem justiční spolupráce v trestních věcech, čl. 82 odst. 2 se zabývá procesním právem, které je nelogicky upraveno jako první, a hmotněprávní úprava následuje v čl. 83. Čl. 85 upravuje Eurojust a čl. 86 pokládá základ pro případné vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce.

Čl. 82 odst. 1 nově výslovně zavádí zásadu vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí jako základ pro justiční spolupráci v trestních věcech. Tato spolupráce zahrnuje také (na rozdíl od předchozích smluv poprvé explicitně vyjádřené) sbližování právních předpisů členských států, a to jak procesněprávních, tak hmotněprávních, pokud je to nutné k usnadnění vzájemného uznávání. Hlavní roli hraje EP a Rada, které mají přijmout opatření s cílem stanovit pravidla a postupy pro zajištění uznávání rozsudků a rozhodnutí, předcházet sporům o příslušnost mezi členskými státy

¹²² JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 53.

¹²³ Protokol o používání zásad subsidiarity a proporcionality.

¹²⁴ Srov. čl. 71 SFEU.

¹²⁵ Srov. čl. 75 SFEU. Jde o reakci na rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. září 2008 ve věci *Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation v Rada Evropské unie a Komise Evropských společenství* (spojené věci C-402/05 P a C-415/05 P).

a řešit je, podporovat vzdělávání soudců i soudních zaměstnanců a usnadňovat spolupráci justičních orgánů členských států v trestním řízení a při výkonu rozhodnutí.

Co se týče sblížování procesněprávních norem, mohou EP a Rada řádným legislativním postupem stanovit minimální pravidla, která se týkají vzájemné přípustnosti důkazů mezi členskými státy, práv osob v trestním řízení, práv obětí trestných činů a také dalších aspektů trestního řízení určených jednomyslně Radou po obdržení souhlasu EP. Tato minimální pravidla mají mít formu směrnic a být upravena v takovém rozsahu, který je nezbytný pro usnadnění vzájemného uznávání a policejní a justiční spolupráce ve věcech trestních. Je připomenuta a zdůrazněna povinnost již obsažená v čl. 67 SFEU přihlížet k odlišnostem mezi vnitrostátními právními systémy a tradicemi.¹²⁶

Stejným způsobem mohou být přijata minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí v oblastech mimořádně závažné trestné činnosti, která má přeshraniční rozměr. Konkrétně jde o oblast terorismu, obchodu s lidmi a sexuálního vykořisťování žen a dětí, nedovoleného obchodu s drogami, praní peněz, korupce, padělání platebních prostředků, trestné činnosti v oblasti výpočetní techniky a organizované trestné činnosti. Uvedený výčet je taxativní, nicméně Rada může po získání souhlasu EP v souladu s čl. 294 SFEU jednomyslně rozhodnout, že tento list rozšíří o další oblasti, pokud splňují kritérium mimořádné závažnosti a mezinárodního významu.¹²⁷ Jde o velmi cenný nástroj, pomocí kterého je možné poměrně flexibilně reagovat na vývoj trestné činnosti, aniž by byla vyžadována změna primárního práva. Lisabonská smlouva mimo to výslovně připouští možnost stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí v oblasti, která byla harmonizována (např. oblast životního prostředí), pokud je to nutné pro zajištění účinného provádění politiky EU v této oblasti.¹²⁸ Jak již bylo uvedeno, toto poslední oprávnění vychází z právního názoru ESD ve věci Komise v. Rada.¹²⁹

Článek 83 tedy rozlišuje dva právní základy pro přijímání hmotněprávních předpisů z oblasti trestního práva. První (odst. 1) vymezuje taxativně oblasti, které mohou být harmonizovány za podmínek mimořádné závažnosti a přeshraničního

¹²⁶ Srov. čl. 82 odst. 2 SFEU.

¹²⁷ Srov. čl. 83 odst. 1 SFEU.

¹²⁸ Srov. čl. 83 odst. 2 SFEU.

¹²⁹ (C-176/03)

charakteru. Vyčtené oblasti odpovídají oblastem bývalého třetího pilíře.¹³⁰ Na základě něj mohou být harmonizovány nejen odpovídající trestné činy zvláštní části Trestního zákoníku, ale také ustanovení jeho obecné části, např. právní úprava účastenství na trestných činech z uvedené oblasti či trestů za ně. Druhý právní základ (odst. 2) je kodifikací právního názoru vyjádřeného již v tzv. Environmental a Ship-source pollution cases¹³¹ a podmínku mimořádné závažnosti a přeshraničního charakteru nevyžaduje.¹³² Je ale otázkou, zda tento odstavec sám o sobě postačuje jako právní základ nebo zda může být použit pouze spolu s odkazem na právní základ oblasti, která byla harmonizována. Komise např. svůj návrh Směrnice o obchodování zasvěcených osob¹³³ opřela pouze o čl. 83 odst. 2 SFEU. Domnívám se, že z důvodu předcházení nejasností a sporů ohledně pravomoci EU by byl lepší druhý přístup. Problémy by mohla způsobit také neurčitě vymezená podmínka nezbytnosti pro zajištění účinného provádění politiky EU. Tyto problémy by ale v krajním případě odstranil SDEU.¹³⁴

Čl. 83 je nutné považovat za *lex specialis* k čl. 67 SFEU, druhý uvedený se proto samostatně při přijímání norem nepoužije. Mimo čl. 83 by ale také jiná ustanovení SFEU mohla posloužit jako základ přijímání trestněprávních norem, např. čl. 325 odst. 4 nebo čl. 33 SFEU. Problém momentálně představuje první uvedený, protože Komise jej ve svém návrhu Směrnice o boji proti podvodům poškozujících finanční zájmy EU¹³⁵ zmiňuje jako jediný právní základ, tedy bez odkazu na čl. 82 odst. 2 SFEU, protože jde podle ní o specifickou oblast upravenou v samostatné Kapitole 6 SFEU, která chrání veřejné prostředky. Podvod je také podle Komise nutné chápat v širším smyslu, do kterého spadají také některé trestné činy související s podvodem.¹³⁶ Objevují

¹³⁰ S výjimkou rasismu a xenofobie, které do tohoto nového výčtu zahrnuty nejsou.

¹³¹ Rozsudky Evropského soudního dvora (velkého senátu) ve věci *Komise v Rada* ze dne 13. září 2005 (C 176/03) a *Komise v Rada* ze dne 23. října 2007 (C440/05). Jde o kodifikaci tzv. funkcionálního přístupu k trestnímu právu.

¹³² Půjde tedy o právní základ také pro oblast rasismu a xenofobie, protože jde podle čl. 19 odst. 1 SFEU o jednu z politik EU, ve kterých může EU přijímat opatření. Dále půjde např. o oblast duševního vlastnictví, životního prostředí, obchodování zasvěcených osob a manipulace s trhem, zaměstnávání nelegálních přistěhovalců nebo spamu.

¹³³ Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o trestněprávním postihu za obchodování zasvěcených osob, resp. zneužití informací v obchodním styku a manipulaci s trhem (COM/2012/0420 final - 2011/0297 (COD)).

¹³⁴ SUMMERS, S., SCHWARZENEGGER, CH., EGE, G., YOUNG, F.: *The emergence of EU criminal law*, Portland, OR: Hart Publishing, 2014, s. 48-49.

¹³⁵ Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie (COM/2012/0363 final - 2012/0193 (COD)).

¹³⁶ Blíže argumenty Komise viz bod 3.1 Návrhu.

se názory, že tvrzení Komise je správné. To by ale znamenalo nemožnost uplatnit záchrannou brzdu, o které bude více řečeno za chvíli. Oproti tomu stojí názory, že přestože SDEU dříve svou judikaturou založil na základě uvedených článků pravomoc EU také v trestních věcech, článek 83 tuto judikaturu přebíjí, resp. kodifikuje a je proto jedinečným právním základem pro přijímání trestních norem. Domnívám se, že čl. 325 odst. 4 by měl být vykládán restriktivně, a tedy že jediným právním základem pro legislativní činnost v oblasti trestní spolupráce by měl být čl. 83. Jako poslední by mohl připadat v úvahu čl. 114 SFEU, který se ale zdá být nadbytečný, protože trestněprávní norma přijatá na základě tohoto článku by zároveň spadala pod čl. 83. odst. 2, jehož působnost je vymezena širěji.¹³⁷

Smyslem existence Eurojustu má být podpora a posilování koordinace a spolupráce mezi orgány členských států, které se zabývají vyšetřováním a stíháním závažné trestné činnosti. Při své činnosti má Eurojust spolupracovat také s Europol. Jeho struktura, fungování, působnost a úkoly mají být vymezeny nařízením přijatým v řádném legislativním postupu. Jeho úkoly stanoví Lisabonská smlouva demonstrativně. Jde o 1) zahájení trestního vyšetřování a navrhování zahájení stíhání, které v obou případech posléze vedou příslušné vnitrostátní orgány, 2) koordinaci těchto vyšetřování a stíhání, 3) posílení justiční spolupráce, do čehož spadá také pravomoc řešit střety příslušností, a dále spolupráce s Evropskou justiční sítí.¹³⁸ Lisabonská smlouva následně v čl. 86 stanoví právní základ pro případnou transformaci Eurojustu v Úřad evropského veřejného žalobce za účelem boje s trestnou činností proti finančním zájmům EU.

Policejní spolupráce v trestních věcech je upravena následně, v Kapitole V, čl. 87-89. Čl. 87 upravuje policejní spolupráci mezi příslušnými orgány a čl. 88 Europol.

O rozvoj a zlepšování policejní spolupráce při potírání závažné přeshraniční kriminality se má zasazovat EU. Za tím účelem mohou v řádném legislativním postupu EP a Rada přijmout opatření, která se týkají mj. 1) shromažďování, zpracování a výměny informací mezi příslušnými orgány, 2) výměny zaměstnanců, prostředků a forenzního výzkumu a 3) nově oproti Niceské smlouvě také společných kriminalistických metod při rozkrývání závažné organizované kriminality. Rada může

¹³⁷ SUMMERS, S., SCHWARZENEGGER, CH., EGE, G., YOUNG, F.: *The emergence of EU criminal law*, Portland, OR: Hart Publishing, 2014, s. 49-51.

¹³⁸ Srov. čl. 85 odst. 1 písm. a-c) SFEU.

zvláštním legislativním postupem (jednomyslně po konzultaci s EP) přijmout opatření, které se bude týkat operativní spolupráce mezi orgány, které se policejní spolupráce účastní.¹³⁹

Europol má za úkol tuto policejní činnost a policejní spolupráci mezi členskými státy podporovat a posilovat, čímž je rozšířena jeho působnost oproti Niceské smlouvě, podle které byla jeho působnost omezena na organizovanou a neorganizovanou kriminalitu. Jeho struktura, fungování, působnost a úkoly mají být stejně jako v případě Eurojustu vymezeny nařízením přijatým v řádném legislativním postupu. Jeho úkoly stanoví Lisabonská smlouva rovněž demonstrativně. Jde mj. o 1) shromažďování, zpracování a výměnu informací, které mu jsou předávány, a 2) koordinaci, organizaci a provádění vyšetřování a operativních akcí vedených spolu s příslušnými vnitrostátními orgány či v rámci společných vyšetřovacích týmů, popř. v součinnosti s Eurojustem. Co se operativních akcí Europolu týče, tyto musí být vždy vedeny po dohodě a ve spojení s vnitrostátními orgány těch členských států, se kterými mají být operativní akce prováděny. Donucovací opatření jsou vždy ve výlučné pravomoci vnitrostátních orgánů.

Podmínky a meze, za kterých mohou příslušné vnitrostátní orgány působit při výkonu justiční a policejní spolupráce na území jiného členského státu, určí Rada zvláštním legislativním postupem, tedy jednomyslně po konzultaci s EP.¹⁴⁰

Jak již bylo naznačeno, právní akty z oblasti policejní a justiční spolupráce ve věcech trestních se přijímají zásadně řádným legislativním postupem. Řádný legislativní proces je pro oblast policejní a justiční spolupráce zahájen podáním návrhu Komise nebo na podnět ¼ členských států,¹⁴¹ který se předkládá EP a Radě. Jediný členský stát již nemůže sám zahájit legislativní proces. Poté následuje postup upravený čl. 294 SFEU a násl. Největší změnou je podstatné posílení role EP, který má od této chvíle stejné postavení jako Rada. Ta spolurozhoduje ve většině případů kvalifikovanou většinou za spolurozhodování EP, který může návrh vetovat.¹⁴² V případě zvláštního legislativního postupu rozhoduje Rada jednomyslně poté, co získá souhlas EP. SEU ale upravuje již známou passerelle clause, na základě které může Evropská rada změnit zvláštní legislativní postup na řádný legislativní postup. Stejně tak může rozhodnout o

¹³⁹ Srov. čl. 87 SFEU.

¹⁴⁰ Srov. čl. 89 SFEU.

¹⁴¹ Srov. čl. 76 SFEU.

¹⁴² Srov. čl. 294 odst. 7 písm. b). SFEU.

změně způsobu rozhodování z jednomyslnosti na kvalifikovanou většinu.¹⁴³ Dále je možné se od řádného legislativního postupu odchýlit využitím tzv. záchranné brzdy¹⁴⁴ či tzv. pseudo-veta.¹⁴⁵ Tyto mechanismy nahrazují „předlisabonské“ právo veta. Jejich smyslem je zabránit podávání žalob k SDEU členskými státy proti návrhům těch směrnic, které by se dotýkaly základních aspektů jejich systémů trestního soudnictví.

Institut záchranné brzdy se může uplatnit v případě harmonizace trestního práva hmotného i procesního. Smyslem zavedení bylo vytvořit vyvažovací prvek nově zavedenému hlasování 2/3 většinou a chránit tak členský stát, který by se integrací v určité oblasti trestního práva cítil dotčen. Záchranná brzda umožňuje kterémukoliv členu Rady požádat Evropskou radu, aby se návrhem směrnice zabývala, pokud se domnívá, že by se návrh dotkl základních aspektů jeho systému trestního soudnictví, které mají být v souladu s čl. 67 odst. 1 SFEU respektovány. Pokud se tak stane, řádný legislativní postup se pozastaví. Jestliže poté Evropská rada dosáhne konsenzu, vrátí návrh do 4 měsíců Radě, která pozastavení řádného legislativního postupu ukončí. Pokud se naopak nepodaří dosáhnout konsenzu, může alespoň 9 členských států navázat posílenou spoluprací. Tento záměr musí do 4 měsíců nahlásit EP, Radě a Komisi. Pokud jsou tyto podmínky splněny, povolení k navázání posílené spolupráce podle čl. 20 odst. 2 SEU a čl. 329 odst. 1 SFEU se automaticky považuje za udělené.¹⁴⁶

Pseudo-veto se vztahuje k vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce¹⁴⁷ a k operativní policejní spolupráci.¹⁴⁸ Od záchranné brzdy se nepatrně liší. Pseudo-veto může uplatnit pouze skupina 9 členských států, nestačí jeden jako v případě záchranné brzdy. Pokud není návrh nařízení na zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce nebo návrh opatření k navázání operativní policejní spolupráce jednomyslně přijat, může těchto 9 členských států požádat, aby byl návrh předložen Evropské radě. Další postup je stejný jako u záchranné brzdy.¹⁴⁹ Poté, co je posílená spolupráce navázána, mohou se tyto členské státy na základě čl. 333 SFEU dohodnout, že změní způsob hlasování z

¹⁴³ Srov. čl. 48 odst. 7 SEU.

¹⁴⁴ Srov. čl. 82 odst. 3 a čl. 83 odst. 3 SFEU.

¹⁴⁵ Srov. čl. 86 odst. 1 a čl. 87 odst. 3 SFEU.

¹⁴⁶ Srov. čl. 82 odst. 3 a čl. 83 odst. 3 SFEU.

¹⁴⁷ Srov. čl. 86 odst. 1 SFEU.

¹⁴⁸ Srov. čl. 87 odst. 3 SFEU.

¹⁴⁹ Srov. čl. 86 odst. 1 a čl. 87 odst. 3 SFEU.

jednomyslnosti na kvalifikovanou většinu nebo že změní zvláštní legislativní postup na řádný legislativní postup.

ESD byl přejmenován na SDEU. Disponuje odteď plnou jurisdikcí také v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech. Oproti předchozí úpravě má nyní pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se platnosti nebo výkladu práva EU bez nutnosti uznání této pravomoci ze strany členských států. Pokud se předběžná otázka týká osoby ve vazbě, má rozhodnout co nejrychleji. Dále může rozhodovat o žalobách členských států, orgánů nebo fyzických či právnických osob a také v dalších případech ve Smlouvách uvedených.¹⁵⁰ Podle přechodných ustanovení měl SDEU ve vztahu k aktům třetího pilíře omezenou jurisdikci až do uplynutí 5 let od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost, tj. do 1. 12. 2014.¹⁵¹ Toto období již uplynulo, SDEU již tedy nadále není tímto ustanovením omezován.

Také postavení Komise bylo Lisabonskou smlouvou posíleno. Kromě práva legislativní iniciativy je jí přiznána úloha tzv. strážkyně Smluv. Ta spočívá v dohlížení na řádné provádění sekundárních předpisů. Pokud zjistí nedostatky, má právo podat podle čl. 258 SFEU žalobu pro neplnění závazků vyplývajících ze Smluv. Přechodná ustanovení Protokolu č. 36 stejně jako v případě SDEU omezovaly v oblasti ex-třetího pilíře pravomoc Komise podat k SDEU žalobu pro porušení povinnosti ze Smluv členským státem, a to na dobu 5 let od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost, tedy do 1. 12. 2014.¹⁵² Proto stejně jako SDEU již napříště není tímto ustanovením vázána. Další kontrolní činnost spočívá v předkládání evaluačních zpráv spolu s členskými státy. Spolu hodnotí, jak orgány členských států provádí politiky EU.¹⁵³

Úlohu vnitrostátních parlamentů upravuje jednak zmiňované ustanovení o předkládání evaluačních zpráv spolu s Komisí a jednak čl. 69 Obecných ustanovení SFEU ve spojení s Protokolem č. 1 o úloze vnitrostátních parlamentů v EU a Protokolem č. 2 o používání zásad subsidiarity a proporcionality. Oba protokoly jsou připojeny k Lisabonské smlouvě. Vnitrostátní parlamenty mají dohlížet na to, že legislativní návrhy a podněty v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech

¹⁵⁰ Srov. čl. 19 odst. 3 SEU.

¹⁵¹ Srov. čl. 10 Protokolu č. 36 o přechodných ustanoveních, který je součástí Lisabonské smlouvy.

¹⁵² Srov. čl. 10 Protokolu č. 36 o přechodných ustanoveních Lisabonské smlouvy.

¹⁵³ Srov. čl. 70 SFEU.

nejsou v rozporu s principem subsidiarity.¹⁵⁴ Každý vnitrostátní parlament se může ve lhůtě 8 týdnů vyjádřit k návrhu formou odůvodněného stanoviska. Pokud je alespoň ¼ všech hlasů nebo alespoň prostou většinou hlasů přidělených vnitrostátním parlamentům stanoveno, že daným návrhem nebyl dodržen princip subsidiarity, je nutné návrh přezkoumat. Komise po takovém přezkumu návrh zachová, změní nebo stáhne. Své případné stanovisko zachovat návrh musí odůvodnit. I poté je ale možné návrh smést buďto většinou hlasů v EP nebo 55% hlasů v Radě.¹⁵⁵ Dále mají právo podílet se podle čl. 88 a 85 SFEU a čl. 12 písm. c) SEU na politické kontrole operativních akcí Europolu a na hodnocení činnosti Eurojustu.

Dopad Lisabonské smlouvy byl na europeizaci trestního práva zřetelně největší. V důsledku zrušení pilířového základu byl zaveden nadstátní přístup spolupráce také pro oblast policejní a justiční spolupráce ve věcech trestních. Projevem takového přístupu je zavedení jednotných norem a rozhodování v Radě zásadně kvalifikovanou většinou, což spolu s povinnou účastí EP v legislativním procesu jistě přispělo k méně kompromisnímu znění přijatých směrnic z oblasti policejní a justiční spolupráce. Došlo k posílení orgánů EU – EP jako demokraticky volený orgán s právem veta se stal rovnoprávným partnerem Rady, Komise může podat žalobu na členských stát v případě porušení Smluv a SDEU získává plnou jurisdikci i v oblasti policejní a justiční spolupráce. Tato plná jurisdikce je obzvlášť významná, protože spolu s právem jednotlivce podat žalobu k SDEU na neplatnost aktů a s právní závazností LZPEU jsou základní práva fyzických (i právnických) osob chráněna podstatně účinněji. Jejich procesní práva mohou být dále posilována díky výslovně vyjádřené možnosti přijímat v této oblasti minimální pravidla. Rovněž byl posílen právní základ pro činnost agentur EU, Europolu a Eurojustu.¹⁵⁶ V Radě SVV se pilně pracuje na vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Srov. čl. 69 SFEU a čl. 3 Protokolu č. 1 o úloze vnitrostátních parlamentů v EU.

¹⁵⁵ Srov. čl. 6 a 7 Protokolu č. 2 o používání zásad subsidiarity a proporcionality.

¹⁵⁶ V současnosti je na půdě EU projednáván návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o Agentuře Evropské unie pro justiční spolupráci v trestních věcech (Eurojust) (COM/2013/0535 final - 2013/0256 (COD)) a návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o zřízení agentury Evropské unie pro spolupráci a vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (Europol) a o zrušení rozhodnutí 2009/371/SVV a 2005/681/SVV (COM/2013/0173 final - 2013/0091 (COD)).

¹⁵⁷ Viz návrh nařízení Rady o zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce (COM/2013/0534 final - 2013/0255 (APP)).

Tato supranacionalizace ale jak je vidět nebyla důsledná. Koneckonců, hned na úvod Lisabonská smlouva zdůrazňuje, že při vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva musí EU mimo základní práva respektovat také specifika vnitrostátních právních řádů. Mezivládní povaha spolupráce formou zvláštního legislativního postupu proto zůstává např. u postupu zřizování Úřadu evropského veřejného žalobce či při přijímání opatření ohledně operativní policejní spolupráce. Jako ochranu před nežádoucími zásahy do trestněprávních systémů mají členské státy k dispozici záchrannou brzdu a pseudo-veto. Mezivládní charakter spolupráce se projevuje v důsledku výjimek ještě více mezi VB, Irskem, Dánskem a zbytkem EU, které budou v budoucnu pravděpodobně stále více bránit vytvoření společného a jednotného prostoru svobody, bezpečnosti a práva.

3.5.1 Stockholmský program¹⁵⁸

V současnosti nejzásadnějším koncepčním dokumentem je stále ještě Stockholmský program, který schválila Evropská rada na svém summitu 1. prosince 2009, tedy ve stejný den, kdy vstoupila Lisabonská smlouva v platnost. Spolu s Akčním plánem provádění Stockholmského programu¹⁵⁹ patří k základním „postlisabonským“ koncepčním dokumentům politického charakteru. Navazuje na Vídeňský akční plán a Závěry zasedání Evropské rady z Tampere přijaté pro období 2000-2004 a na Haagský program pro období 2005-2009. Stockholmský program je oproti předchozím dokumentům mnohem rozsáhlejší a podrobnější. V svém úvodu především oceňuje výrazný pokrok, kterého bylo dosaženo díky předchozím koncepčním dokumentům. Europol, Eurojust a další agentury jsou plně funkční. Ideálního stavu ale stále nebylo dosaženo, proto vyslovuje současně Stockholmský program požadavek, aby byly přetrvávající problémy řešeny komplexním způsobem.¹⁶⁰

¹⁵⁸ *Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je* (Úř. věst. C 115 ze dne 4. 5. 2010) [online]. 2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52010XG0504\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52010XG0504(01))>.

¹⁵⁹ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. dubna 2010 – Poskytování prostoru svobody, bezpečnosti a práva evropským občanům – Akční plán provádění Stockholmského programu* (COM(2010) 171 v konečném znění – neuveřejněno v Úředním věstníku) [online]. 2015 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52010DC0171>>.

¹⁶⁰ Srov. bod 1 odst. 2 a 3 preambule.

Nový program zakotvuje priority EU v oblasti svobody, bezpečnosti a práva pro období 2010-2014, které jsou strukturovány do šesti hlavních bodů: Evropa práv; Evropa spravedlnosti; Evropa jako ochránce; přístup k Evropě v globalizovaném světě; Evropa prostor odpovědnosti, solidarity a partnerství v záležitostech migrace a azylu a Evropa v globalizovaném světě.¹⁶¹ Tyto v souladu s článkem 68 SFEU vymezují strategické směry pro legislativní a operativní plánování pro potřebu řešení aktuálních problémů.¹⁶²

Aby mohla existovat Evropa práv, je podle Stockholmského programu nezbytné, aby EU přistoupila k EÚLP, což napomůže k dalšímu vzájemnému ovlivňování ESLP a SDEU při jejich rozhodovací činnosti a vývoji, což v konečném důsledku napomůže vytvoření jednotného systému lidských práv založeného na EÚLP a LZPEU.¹⁶³ Další část se zabývá oběťmi trestné činnosti, kde je zdůrazňována potřeba zvláštní ochrany pro nejohroženější osoby, jako jsou např. oběti násilí z důvodu pohlaví, osoby, které se stanou obětí v jiném členském státě EU nebo oběti terorismu.¹⁶⁴ Pozornost je nutné věnovat také právům podezřelých a obviněných v trestním řízení, jejichž zachovávání posílí vzájemnou důvěru mezi členskými státy. V této souvislosti přijala Rada tzv. Cestovní mapu pro posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení,¹⁶⁵ kterou následně Evropská rada včlenila do Stockholmského programu.¹⁶⁶

Evropa spravedlnosti by měla být založena především na justiční spolupráci v trestních věcech. Prostředkem k dosažení této spolupráce má být dostatečná harmonizace právních předpisů a uplatňování zásady vzájemného uznávání, kterou Evropská rada zmínila již na svém zasedání v Tampere. Nicméně k tomu, aby členské státy byly ochotny aplikovat tuto zásadu, je nutné pokračovat v posilování vzájemné důvěry. Za tímto účelem je jednak možné v případě nezbytnosti stanovit minimální pravidla jak u hmotněprávních, tak u procesněprávních předpisů, a jednak nutné

¹⁶¹ Blíže viz PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. 3. rozš. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 158-169.

¹⁶² Viz tamtéž, s. 157.

¹⁶³ Viz bod 2.1 odst. 1 Stockholmského programu.

¹⁶⁴ Viz bod 2.3.3, 2.3.4 a 2.4 Stockholmského programu.

¹⁶⁵ *Usnesení Rady ze dne 30. listopadu 2009 o cestovní mapě pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení* (Úř. věst. č. C 295 ze dne 4. 12. 2009) [online]. 2015 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446565097871&uri=CELEX%3A32009G1204%2801%29>>.

¹⁶⁶ Viz bod 2.4 Stockholmského programu.

implementovat pravidla již přijatá.¹⁶⁷ Z oblasti trestního práva procesního jde např. o otázku lhůt, jazykové bariéry, zásady proporcionality, získávání důkazů či zadržení. Mělo by rovněž dojít k implementaci rozhodnutí Rady o posílení Eurojustu¹⁶⁸ a na základě jeho vyhodnocení by mohlo být zváženo jeho další posílení, popř. také zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce.¹⁶⁹ Z oblasti trestního práva hmotného mají být mimořádně závažné přeshraniční trestné činy stíhány v celé EU a mají být u nich zavedena minimální pravidla o minimální výši horní hranice trestů.¹⁷⁰ Tyto trestné činy jsou upraveny v čl. 83 odst. 1 SFEU. Jde o taxativní výčet, který může být nicméně za podmínek odst. 1 nebo odst. 2 rozšířen o další trestné činy.

Evropa jako ochránce¹⁷¹ rozvádí strategii vnitřní bezpečnosti před jednotlivými formami trestné činnosti, konkrétně před závažnou a organizovanou trestnou činností, obchodováním s lidmi, sexuálním vykořisťováním dětí a dětskou pornografií, počítačovou kriminalitou, hospodářskou kriminalitou a korupcí, drogami, terorismem a katastrofami. Maximálně by měly být využívány společné vyšetřovací týmy, Europol a Eurojust.

Akční plán provádění Stockholmského programu byl přijat Evropským parlamentem a Radou EU v dubnu 2010 v návaznosti na Stockholmský program. Obsah tvoří souhrn konkrétních opatření rozdělených do osmi částí, prostřednictvím kterých mají být splněny cíle vytyčené ve Stockholmském programu. Přílohu Akčního plánu tvoří tabulka,¹⁷² ve které jsou poté podle jednotlivých oblastí uspořádány konkrétní akce spolu s časovým plánem přijetí a odpovědným subjektem vypracování. Také tabulka má pouze politický význam.

¹⁶⁷ Srov. bod 3 odst. 1, 2 a 3 Stockholmského programu.

¹⁶⁸ Rozhodnutí Rady 2009/426/SVV ze dne 16. prosince 2008 o posílení Eurojustu a o změně rozhodnutí 2002/187/SVV o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti (Úř. věst. L 138, 4. 6. 2009, s. 14-32).

¹⁶⁹ Srov. bod 3.1.1 odst. 1, 4 a 8 a bod 3.2.6 Stockholmského programu.

¹⁷⁰ Srov. bod 3.3.1 Stockholmského programu.

¹⁷¹ Viz bod 4 Stockholmského programu.

¹⁷² *Tabulka, která je přílohou Akčního plánu provádění Stockholmského programu* [online]. 2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-vicelety-program-pro-oblast-spravedlnosti-a-vnitrnich-veci.aspx>>.

3.5.2 Nový koncepční dokument pro období 2015 - 2020

Období, pro které byl Stockholmský program přijat, uplynulo 1. prosince 2014. Proto vydala Evropská komise již v březnu 2014 dvě sdělení. Jedno pro oblast justice a volného pohybu¹⁷³ a druhé pro oblast vnitřních věcí.¹⁷⁴ Tato sdělení posloužila jako podklad pro tvorbu nových strategických směrů pro legislativní a operativní plánování pro období 2015-2020, o kterých rozhodovala podle článku 68 SFEU Evropská rada v červnu 2014.

Komise ve sdělení pro oblast justice stanoví nové politické cíle, jejichž dosažení by vytvořilo plně fungující společný evropský prostor práva. Nejprve reflektuje dosavadní vývoj v prostoru práva od samého počátku. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost má oblast justice mnohem blíže ostatním politikám EU. 1. 12. 2014 došlo navíc ke skončení přechodné fáze, ve které ESD ještě nemohl provádět soudní kontrolu a Komise nemohla zahájit řízení o nesplnění povinnosti v této oblasti. Jak bylo dříve uvedeno, tato omezení již nadále neplatí.

Pokud jde o vzájemnou důvěru mezi členskými státy, ta je díky zavádění minimálních norem posilujících právo podezřelých a obviněných osob na spravedlivý proces stále prohlubována. Komise navrhuje zvážit kodifikaci těchto procesních práv do jednoho nástroje. Stejně tak jsou přijímány minimální normy určené k ochraně obětí trestných činů a jejich blízkých. Dále Komise vyzdvihuje pokrok v uplatňování zásady vzájemného uznávání, která již dříve vedla k podpoře vnitřního trhu a k ekonomickému růstu.

Právě vzájemná důvěra v cizí soudní rozhodnutí by měla být dále posilována prostřednictvím úplné transpozice a efektivní implementace norem přijatých na úrovni EU, neboť umožňuje, aby se oprávněné osoby mohly dovolávat spravedlnosti ve všech členských státech za stejných podmínek. Na vzájemnou důvěru má vliv také judikatura

¹⁷³ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů: Agenda EU v oblasti spravedlnosti do roku 2020 – posílit důvěru, mobilitu a růst v Unii* (COM(2014) 144 final, 7838/1) [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0144&from=cs>>.

¹⁷⁴ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů – Otevřená a bezpečná Evropa: cesta k realizaci* (COM(2014) 154 final, 7844/14) [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_cs.pdf>.

SDEU, která má být při posilování vzájemné důvěry brána v úvahu. Dále mají být konsolidovány již přijaté právní normy jak na úrovni primárního práva, včetně LZPEU, tak sekundárního práva. V oblasti operativní spolupráce má dojít k plnému využití Evropské justiční sítě a Eurojustu. Eurojust má zůstat i po vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce hlavním orgánem koordinace trestního stíhání. Z toho důvodu by měly být dále posíleny i společné vyšetřovací týmy. Bude potřeba se zaměřit na zjednodušení soudních řízení s přeshraničním prvkem. Za důležité považuje také přistoupení EU k EÚLP a vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce, jehož úkolem by bylo efektivní vyšetřování a stíhání trestných činů poškozujících finanční zájmy EU.

Ve sdělení pro oblast vnitřních věcí navrhuje Komise další směřování strategie vnitřní bezpečnosti Evropy jako ochránce. EU musí být připravena čelit negativním následkům nestability, především v Sýrii a Iráku, které spustily početné migrační vlny. Dále se musí přizpůsobit rychlému rozvoji technologií, aby mohla účinně reagovat na rostoucí problém kyberkriminality. Měla by být především posílena spolupráce s politikami, které s oblastí vnitřních věcí souvisí. Jde o dopravu, vnitřní trh, celní unii, výzkum a vývoj, digitální trh, civilní ochranu a vnější vztahy. Komise varuje před novými hrozbami organizovaného zločinu v oblasti korupce, praní špinavých peněz a obchodování s lidmi, dále před hrozbou terorismu, před radikalizací a nábořem a před kyberkriminalitou. Bude také potřeba zvýšit bezpečnost na vnějších hranicích EU a posílit Evropu ve vztahu ke katastrofám a krizím. Komise proto nabádá k užší spolupráci s třetími zeměmi.

Evropská rada následně na konci června 2014 přijala Strategické Směry pro legislativní a operativní plánování pro období 2015-2020.¹⁷⁵ Vychází ze sdělení Komise a obsahově navazuje na předchozí koncepční dokumenty. Oproti předchozímu koncepčnímu dokumentu je mnohem stručnější.¹⁷⁶ Zdůrazňuje, že prioritou v následujících letech bude transpozice, účinná implementace a upevnění již přijatých právních i politických opatření. Dále má být posílena role agentur EU a prozkoumány možnosti využití moderních technologií. Při zohlednění principu subsidiarity a

¹⁷⁵ *Strategické směry pro oblast spravedlnosti a vnitřních věcí* [online]. 2015 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/strategic-guidelines-jha/>>.

¹⁷⁶ K důvodům této stručnosti a rozdílům mezi „předlisabonskými“ dokumenty (tamperský, haagský, stockholmský) a „postlisabonským“ viz SALAZAR, Lorenzo. EU's Criminal Policy and the Possible Contents of a New Multi-Annual Programme - From One City to Another. *Eucrim*, 2014, issue 1.

proporcionality se EU musí v následujících pěti letech zaměřit především na prevenci a boj s organizovaným zločinem a terorismem za současného zajištění ochrany základních práv. V tomto směru bude také nutné více provázat vnitřní politiky EU s vnějšími politikami, tedy bude potřeba více spolupracovat s třetími zeměmi při boji proti závažné kriminalitě. V oblasti justiční spolupráce má být dále podporována konzistentnost a jasnost norem, ulehčen přístup ke spravedlnosti, zlepšeno vzájemné uznávání rozhodnutí, mají být posílena práva podezřelých, obviněných a obětí a ulehčeny přeshraniční aktivity, operativní spolupráce a odborná příprava. S ohledem na příliš neurčitá a neimperativní prohlášení je možné dovodit, že stejně jako v případech předchozích koncepčních dokumentů jde pouze o politickou deklaraci.

Jde vidět, že v dalším období by se měla EU soustředit spíše na konsolidaci, implementaci a zhodnocení již přijatých norem než na přijímání norem nových. Na jednu stranu je to v pořádku, protože pouze důsledně implementované normy a jejich monitoring zajistí jejich efektivitu. Na druhou stranu považují za nerozumné, aby se legislativní rozvoj úplně zastavil, přestože mnoho cílů vytyčených v předchozích koncepčních dokumentech nebylo dodnes dosaženo. V případě práv podezřelých, obviněných a obětí tomu tak ale snad nebude, když nový program výslovně uvádí, že práva těchto skupin osob mají být dále posilována, aby byla posílena také vzájemná důvěra. K jejímu posílení by nepochybně přispěla harmonizace dalších právních institutů, např. opravných prostředků. Proto by nebylo ani od věci aktualizovat, případně přijmout pro podezřelé a obviněné novou cestovní mapu. Salazar¹⁷⁷ např. uvádí, že by se budoucí harmonizace norem mohla kromě opravných prostředků týkat také práva na odškodnění v případě justičních omylů, práva být slyšen před uložením opatření spojeného s odnětím svobody nebo definice principu *ne bis in idem*.

¹⁷⁷ Viz tamtéž.

4. Zásada vzájemného uznávání a evropský zatýkací rozkaz jako její hlavní projev

4.1 Zásada vzájemného uznávání

V roce 1995 zahájila Komise tzv. Projekt evropské právní oblasti, na základě kterého byl vypracován návrh norem zvaný Corpus Iuris, který měl za cíl komplexně upravit oblast trestního práva hmotného i procesního na evropské úrovni. Hlavním cílem návrhu bylo především zajistit ochranu finančních zájmů ES. Aby tato ochrana mohla být dostatečně efektivní, bylo součástí návrhu také vytvoření jurisdikce pro celé území ES a ustavení evropského žalobce, jehož pravomoc by se vztahovala na všechny členské státy. Projekt Corpus Iuris nebyl nikdy uveden v život. Stal se nicméně velkým zdrojem inspirace pro budoucí podobu spolupráce na evropské úrovni, neboť na myšlence jednotné jurisdikce pro celé území ES byla poté postavena později vyjádřená zásada vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí.¹⁷⁸

O vzájemném uznávání se poprvé začalo hovořit v kontextu ekonomické integrace. ESD ve svém rozsudku Cassis de Dijon¹⁷⁹ prohlásil, že pokud určitý výrobek před svým uvedením na trh splnil požadavky, které mu ukládá neharmonizované právo v zemi původu, měl by zásadně vyhovět také požadavkům v zemi určení, kam je dováženo (jde o tzv. princip země původu). ESD vycházel z principu vzájemné důvěry v rovnocennost národních standardů, tedy že rozdíly v neharmonizovaných právních řádech nejsou natolik závažné, aby musely být splněny ještě další požadavky, které na zboží požaduje země určení. Proto ESD stanovil povinnost země určení zásadně uznávat soulad dovezeného zboží s požadavky v zemi původu.¹⁸⁰ Jak již bylo zmíněno, koncept vzájemného uznávání jako základní zásada evropské spolupráce v trestních věcech se poprvé objevil ve Vídeňském akčním plánu z roku 1998, a to z iniciativy Velké Británie v době jejího předsednictví v EU, která takto chtěla reagovat na nedostatečnou úroveň spolupráce v trestních věcech a současně zabránit snahám o vytváření společných norem v trestněprávní oblasti. Tento přístup zdůvodňovala Velká

¹⁷⁸ BERGSTRÖM, M., CORNELL, J. A. (eds.). *European Police and Criminal Law Co-operation*, Swedish Studies in European Law, volume 5. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 127.

¹⁷⁹ *Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979.

¹⁸⁰ TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T.: *Evropské právo*. 5. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 225.

Británie odlišnostmi mezi právními systémy členských států, které ztěžovaly či až znemožňovaly dosažení konsensu ohledně společných pravidel. Dodnes se objevují názory, že EU je bohatá právě díky své rozmanitosti, která by měla být nejen zachována, ale měla by také dále vzkvétat. Harmonizace je naopak v některých případech nežádoucí a kvůli rozdílným kulturám a hodnotám a sociálním, ekonomickým a právním odlišnostem způsobuje frustraci mezi obyvatelstvy různých členských států.¹⁸¹ Metoda vzájemného uznávání spočívá v uznávání platnosti (tedy v aplikaci a vynucení) trestních rozhodnutí soudů jiných členských států jen s minimálními formálními procesními postupy a bez přezkoumávání z hlediska obsahu. Spolu s uznáním cizích trestních rozhodnutí uznávají členské státy také současně cizí národní standardy a implicitně také cizí právní systém, na základě kterého bylo toto rozhodnutí vydáno. Mitsilegas proto o vzájemném uznávání mluví jako o „cestě do neznáma“. Nicméně aplikace této zásady je omezena, a to především principem subsidiarity (čl. 5 a 6 odst. 3 SEU) a principem proporcionality (čl. 5 SEU) a stejně jako v případě vzájemného uznávání na vnitřním trhu, i zde mají členské státy určitou míru diskrece při uznávání cizích soudních rozhodnutí a mohou rozhodnutí vydané jiným členským státem za určitých podmínek odmítnout. Proto byla metoda vzájemného uznávání přijatelná pro členské státy, které se bály ztráty suverenity v oblasti trestního práva, a také pro instituce ES, které pochopitelně tíhly k „poevropštění“ národních trestněprávních norem. Nakonec se ale ukázalo, že ani v případě upřednostnění metody vzájemného uznávání se není možné jisté minimální harmonizaci vyhnout, jednak aby byl zajištěn jeho hladký průběh,¹⁸² a jednak aby byla posílena vzájemná důvěra mezi členskými státy,¹⁸³ jak uvidíme v další části této práce.

Od okamžiku přijetí Závěrů zasedání v Tampere o rok později se princip vzájemného uznávání stal základním kamenem justiční spolupráce v trestních věcech. Na Závěry z Tampere navázal tzv. Program opatření k implementaci zásady

¹⁸¹ ALBERT, J., MERLIN, J.-B.: Is the EU Ready for Automatic Mutual Recognition ... in the Fight Against Crime? *Eucrim*, 2015, issue 2.

¹⁸² Blíže viz MITSILEGAS, Valsamis. The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the EU. *Common Market Law Review*, 2006, issue 43, s. 1281-1282.

¹⁸³ MITSILEGAS, Valsamis. Trust-building Measures in the European Judicial Area in Criminal Matters: Issues of Competence, Legitimacy and Inter-institutional Balance, in: BALZACQ, T., CARRERA, S. (eds.). *Security versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2006, s. 279-280.

vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech¹⁸⁴ přijatý členskými státy, který ukládal Radě povinnost souhrn opatření zde uvedených realizovat. Svůj postoj k nově zaváděnému principu vzájemného uznávání vyjádřila také Komise ve svém Sdělení.¹⁸⁵ V úvodu Sdělení v druhém odstavci uvádí, že by aplikace konceptu vzájemného uznávání také na trestněprávní normy posílila spolupráci členských států v této oblasti, neboť by byly automaticky uznány ve všech ostatních členských státech, ve kterých by vykazovaly stejné či alespoň podobné účinky. V novelizaci provedené Lisabonskou smlouvou je tento princip potvrzen v čl. 82 SFEU.¹⁸⁶

4.2 Evropský zatýkací rozkaz

Za nejtypičtější příklad projevu principu vzájemného uznávání je označováno Rámcové rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu. Jde o první konkrétní opatření z evropské trestněprávní oblasti za účelem provedení principu vzájemného uznávání, jak je výslovně uvedeno v preambuli rámcového rozhodnutí.¹⁸⁷ Jeho přijetí předcházely intenzivní přípravné práce, které byly podstatně urychleny po 11. září 2001. K politické dohodě v Radě došlo ihned v prosinci 2001, a to po velmi stručné rozpravě v EP a parlamentech členských států EU. K jeho schválení došlo v červnu 2002.¹⁸⁸

Před přijetím evropského zatýkacího rozkazu se uplatňovalo formální extradiční řízení mezi vyžadujícím státem a vydávajícím státem. První extradiční ustanovení se objevilo již mezi 1284 a 1269 př. n. l., a to ve smlouvě mezi egyptským faraonem Ramessem II. a chetitským králem Hattusilem III., jejímž cílem bylo zajistit věčný mír mezi zeměmi.¹⁸⁹ Na základě této smlouvy bylo umožněno vzájemné vydávání politických oponentů. Klasická extradice spočívá v tom, že vyžadující stát, který zahájil trestní stíhání nebo vydal odsuzující rozsudek proti určité osobě a tato osoba se

¹⁸⁴ *Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters* (Úř. věst. C 12 ze dne 15. 1. 2001) [online]. 2015 [cit. 2015-06-14]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115(02))>.

¹⁸⁵ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Mutual recognition of Final Decisions in criminal matters* (COM/2000/0495 final) [online]. 2015 [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52000DC0495>>.

¹⁸⁶ Blíže viz MITSILEGAS, Valsamis. The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the EU. *Common Market Law Review*, 2006, issue 43, s. 1279.

¹⁸⁷ Srov. bod 6 preambule.

¹⁸⁸ MITSILEGAS, Valsamis. The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the EU. *Common Market Law Review*, 2006, issue 43, s. 1283.

¹⁸⁹ ZEMAN, Pavel. Dosavadní zkušenosti s aplikací evropského zatýkacího rozkazu ve srovnání s mezinárodním zatykačem. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, č. 1., s. 24-25.

současně nachází na území jiného členského státu, musí požádat jiný stát o její vydání k trestnímu stíhání nebo výkonu trestu, přičemž úspěch extradičního řízení závisí do značné míry na tom, zda bude tento stát spolupracovat. Extradice má zásadně smluvní základ a dochází při ní ke styku mezi ústředními orgány. Přijetí evropského zatýkacího rozkazu umožnilo předání (již ne vydání) obviněné nebo odsouzené osoby z jednoho členského státu EU (tzv. vydávajícího státu) do druhého (tzv. vykonávajícího státu), které je podstatně rychlejší a jednodušší než klasická extradice. Rozsah uvážení členských států je velmi omezen, a proto je otázka předání či nepředání spíše otázkou právní než politickou.¹⁹⁰

Na rozdíl od klasické extradice dochází při vydání a výkonu evropského zatýkacího rozkazu k přímé spolupráci mezi justičními orgány členských států. Lhůty pro předání jsou podstatně zkráceny, požadavek oboustranné trestnosti je vyžadován pouze v některých případech a je rovněž umožněno předávání vlastních občanů. Podle rámcového rozhodnutí se evropským zatýkacím rozkazem rozumí rozhodnutí soudu vydané členským státem proto, aby druhý členský stát zatkl a vydávajícímu státu předal vyžádanou osobu pro potřebu trestního stíhání nebo výkonu trestu odnětí svobody či ochranného opatření, které je spojené s odnětím osobní svobody. Vykonávající členský stát má poté povinnost evropský zatýkací rozkaz vykonat v souladu se zásadou vzájemného uznávání a rámcovým rozhodnutím.¹⁹¹ Žádosti o předání musí být tedy až na výjimky vyhověno, proto je pro účely evropského zatýkacího rozkazu možné považovat území EU za jednotné státní území. Výjimky z předání jsou v rámcovém rozhodnutí taxativně uvedeny.¹⁹² S principem vzájemného uznávání úzce souvisí také princip vzájemné důvěry. Tím se rozumí důvěra ve strukturu fungování justičního systému jiného členského státu, tedy že justiční orgány jiného členského státu jsou schopny zajistit spravedlivý proces. ESD ve svém rozsudku ve věci Hüseyin Gözütok a Klaus Brügge¹⁹³ stanovil, že členské státy vzájemně důvěřují svým systémům trestní justice a uznávají trestněprávní normy účinné v jiném členském státě, přestože by při použití jejich vlastních trestněprávních norem dospěly k odlišnému výsledku. To ale na

¹⁹⁰ BERGSTRÖM, M., CORNELL, J. A. (eds.). *European Police and Criminal Law Co-operation*, Swedish Studies in European Law, volume 5. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 130.

¹⁹¹ Srov. čl. 1 odst. 1 a 2 rámcového rozhodnutí.

¹⁹² Viz čl. 3-5 rámcového rozhodnutí.

¹⁹³ *Trestní řízení proti Hüseyin Gözütok (C-187/01) a Klaus Brügge (C-385/01)*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. února 2003.

druhou stranu neznamená, že by byl evropský zatýkací rozkaz na území jiného členského státu přímo vykonatelný, tedy že by byla osoba zatčena a předána jinému členskému státu výlučně na základě evropského zatýkacího rozkazu. Soudní orgán vykonávajícího státu musí vždy vydat rozhodnutí o předání této osoby. Jde o tzv. princip (dodatečné) justiční kontroly.¹⁹⁴

Evropský zatýkací rozkaz je možné vydat tehdy, pokud se osoba dopustila jednání, za které může být ve státě vydávajícím evropský zatýkací rozkaz potrestána trestem odnětí svobody či ochranným opatřením, které je s odnětím svobody spojeno, s horní hranicí trestní sazby alespoň 12 měsíců. Pokud již byl trest nebo ochranné opatření uloženo, k jeho vydání postačí, bylo-li uloženo v délce alespoň 4 měsíců.¹⁹⁵ Navzdory skutečnosti, že přijetí evropského zatýkacího rozkazu významně urychlila událost z 11. září 2001,¹⁹⁶ ten mimo oblast terorismu pokrývá také další oblasti trestné činnosti. Důvodem pro vydání evropského zatýkacího rozkazu je proto dále spáchání jednoho z taxativně vyjmenovaných trestných činů (kromě terorismu např. obchod s lidmi, korupce, vražda, rasismus, xenofobie či trestné činy spadající do příslušnosti Mezinárodního trestního soudu), které právní řád vydávajícího členského státu vymezuje a jehož horní hranice trestní sazby je alespoň 3 roky. V případě těchto taxativně vymezených činů není třeba na rozdíl od první uvedené skupiny ověřovat oboustrannou trestnost, přičemž posouzení, zda trestný čin spadá do jedné z taxativně uvedených kategorií, je na státu vydávajícím evropský zatýkací rozkaz.¹⁹⁷ Rada může také po konzultaci s EP jednomyslným rozhodnutím tento taxativní výčet rozšířit o další skupiny trestných činů.¹⁹⁸

Osoba, která je na základě evropského zatýkacího rozkazu zatčena, má právo být vykonávajícím justičním orgánem informována o evropského zatýkacího rozkazu, o jeho obsahu a o tom, že může poskytnout souhlas s předáním do vydávajícího státu. Zatčená osoba má dále právo mít právního zástupce a tlumočníka. Pokud osoba s předáním

¹⁹⁴ JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 233-235.

¹⁹⁵ Srov. čl. 2 odst. 1 rámcového rozhodnutí.

¹⁹⁶ Evropský zatýkací rozkaz byl přijat spolu s Rámcovým rozhodnutím 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (Úř. věst. L 164 ze dne 22. 6. 2002, s. 3-7) v kontextu boje proti terorismu. Toto rámcové rozhodnutí bylo v roce 2008 změněno Rámcovým rozhodnutím Rady 2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu (Úř. věst. L 330 ze dne 9. 12. 2008, s. 21-23).

¹⁹⁷ Blíže viz čl. 2 odst. 2 a 4 rámcového rozhodnutí.

¹⁹⁸ Srov. čl. 2 odst. 3 rámcového rozhodnutí.

nesouhlasí, má právo být vyslechnuta justičním orgánem vykonávajícím členského státu. Pravomocné rozhodnutí o výkonu evropského zatýkacího rozkazu musí být zásadně přijato do 10 dnů od udělení souhlasu s předáním, popř. do 60 dnů od zatčení, pokud souhlas nebyl dán. Samotné předání se má poté zásadně uskutečnit do 10 dnů od přijetí pravomocného rozhodnutí. Předanou osobu pak není zásadně možné trestně stíhat, odsoudit či jinak zbavit osobní svobody za jiný trestný čin než ten, pro který byla předána a který spáchala před svým předáním.¹⁹⁹

Jak je vidět, evropský zatýkací rozkaz vytvořil systém předávání, který je rychlý, jednoduchý a který již zpravidla nevyžaduje oboustrannou trestnost činu, pro který má být osoba předána. Stejně tak již odpadla překážka, která bránila předání vlastních občanů k trestnímu stíhání do jiného členského státu. Evropský zatýkací rozkaz trpí ale také na druhou stranu nedostatky, pro které byl a stále je kritizován. Kritika se týká především umožnění předávat vlastní občany k trestnímu stíhání do jiného členského státu, oproštění od požadavku oboustranné trestnosti a přetrvávající nedůvěry v právní systémy jiných členských států. První bod se stal předmětem ústavní stížnosti v České republice a v Německu. V ČR napadla skupina poslanců a senátorů u Ústavního soudu zákon, který novelizoval Trestní zákon a Trestní řád. V ústavní stížnosti se domáhali zrušení některých ustanovení dotčených zákonů pro rozpor s čl. 14 odst. 4 a čl. 39 LZPS.²⁰⁰ Ústavní soud tuto stížnost zamítl.²⁰¹ Pokud jde o druhý bod, kritici namítali, že požadavek dvojí či oboustranné trestnosti vyplývá z mezinárodního práva veřejného, neboť jednou ze zásad, na kterých mezinárodní právo veřejné stojí, je zákaz vměšování se do vnitřních záležitostí cizího státu, který sám rozhodne, jaká jednání budou kriminalizována.²⁰² Smyslem požadavku dvojí trestnosti je dále chránit práva obviněné osoby, konkrétně právo na spravedlivý proces, v souladu s kterým nemůže být nikdo trestně stíhán a odsouzen za čin, který není trestný podle práva státu, ve kterém k činu došlo.²⁰³ Tato zásada realizuje požadavek předvídatelnosti práva. Na druhou stranu, hlavním opěrným pilířem, na kterém je evropský zatýkací rozkaz postaven, je zásada

¹⁹⁹ Srov. čl. 11, 14, 17 odst. 2 a 3, 23 odst. 2 a 27 odst. 2 rámcového rozhodnutí.

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 5. 2006, Pl. ÚS 66/04.

²⁰¹ Blíže viz JELÍNEK, J., GRÍVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 242-247.

²⁰² Tento zákaz není samozřejmě absolutní. Je třeba vzít v úvahu *ius cogens* a další mezinárodní lidskoprávní úmluvy.

²⁰³ V českém právním řádu viz § 13 odst. 1 Trestního zákoníku.

vzájemného uznávání a vzájemné důvěry v právní systémy jiných členských států, bez které by přijetí evropského zatýkacího rozkazu ztrácelo význam, neboť v takovém případě by členské státy mohly stejně tak dobře postupovat podle dosavadních pravidel extradice. Pokud jde o třetí bod, otázkou zůstává, jak dobře zásada vzájemného uznávání funguje ve skutečnosti, tedy jak velká důvěra mezi členskými státy v současnosti reálně panuje. Ne příliš optimistickým příkladem může být případ vydání evropského zatýkacího rozkazu Švédskem, který byl adresován Spojenému království a ve kterém Švédsko požadovalo předání Juliana Assange, podezřelého ze spáchání trestného činu znásilnění, pro potřebu předsoudního vyšetřování. Ve Spojeném království následně proběhlo více instanční extradiční řízení, ve kterém soud rozhodl, že předání do Švédska je v souladu s rámcovým rozhodnutím o evropském zatýkacím rozkazu.²⁰⁴ Domnívám se, že takto si vzájemné uznávání soudních rozhodnutí v praxi jeho tvůrce nepředstavoval.

Dalšími nedostatky evropského zatýkacího rozkazu je jeho vydávání v případech méně závažných činů (především ze strany Polska) a nedostatečná ochrana procesních práv obviněných osob,²⁰⁵ která podkopává vzájemnou důvěru mezi členskými státy při jejich spolupráci.²⁰⁶ Vydání evropského zatýkacího rozkazu má závažné důsledky ve formě omezení osobní svobody a volného pohybu jednotlivce. Je také nutné mít na paměti, že rámcové rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu bylo přijato především v kontextu boje proti terorismu. Otázka, za jakých podmínek je vhodné vydat evropský zatýkací rozkaz, je proto rozebrána v Revidované verzi Evropské příručky k vydávání evropského zatýkacího rozkazu.²⁰⁷ Orgány členských států by měly před vydáním evropského zatýkacího rozkazu postupovat v souladu se zásadou proporcionality, tedy by měly posoudit především otázku závažnosti trestného činu, možnost zadržení podezřelého a dále očekávaný trest v případě, že bude osoba shledána vinnou. Tyto orgány by měly rovněž vzít v úvahu zajištění efektivní ochrany veřejnosti a brát ohled

²⁰⁴ BERGSTRÖM, M., CORNELL, J. A. (eds.). *European Police and Criminal Law Co-operation*, Swedish Studies in European Law, volume 5. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 131-133.

²⁰⁵ Evropský zatýkací rozkaz neumožňuje odmítnout jeho výkon z důvodu ochrany základních práv.

²⁰⁶ Viz *zprávu Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění rámcového rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy* (COM(2011) 175 v konečném znění) [online]. 2015 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446566558202&uri=CELEX:52011DC0175>>.

²⁰⁷ *Revidovaná verze Evropské příručky k vydávání evropského zatýkacího rozkazu* (17195/1/10, COPEN 275) [online]. 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné z: <<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=cs&f=ST%2017195%202010%20REV%201>>.

na zájmy oběti trestného činu. Orgány by se neměly uchýlovat k vydání evropského zatýkacího rozkazu tehdy, pokud mohou kromě předběžného zadržení zvolit také méně omezující opatření, které nezahrnuje zbavení osobní svobody (např. pokud by měla být osoba propuštěna ihned po prvním slyšení před soudem, pokud je možné vyslechnout podezřelého pomocí videokonference nebo pokud je aplikovatelné Rámcové rozhodnutí o vzájemném uznávání peněžitých trestů a pokut²⁰⁸).²⁰⁹ Tato příručka není právně závazná, má pouze doporučující charakter. To ale nemá vliv na povinnost členských států vykládat své právní předpisy implementující evropský zatýkací rozkaz v souladu s rámcovým rozhodnutím.²¹⁰

Ochrana procesních práv obviněných (a podezřelých) bude blíže rozebrána v následující kapitole 5. této práce.

V Českém právním řádu je rámcové rozhodnutí implementováno Zákonem o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.²¹¹

4.3 Evropský zatýkací rozkaz a judikatura SDEU: Radu a Melloni

4.3.1 Rozsudek SDEU ve věci Radu²¹²

V případě rozsudku ve věci Radu se SDEU musel vypořádat s předběžnou otázkou, zda může vykonávající orgán odmítnout vykonat evropský zatýkací rozkaz vydaný pro účely trestního stíhání v případě, kdy by tím mohlo být narušeno právo na spravedlivý proces a právo na obhajobu²¹³. Pan Radu je rumunský státní příslušník, na kterého vydaly německé soudní orgány 4 evropské zatýkací rozkazy za účelem trestního stíhání pro spáchání trestného činu loupeže. Pan Radu s předáním do Německa nesouhlasil. Namítal, že nebyl před vydáním evropského zatýkacího rozkazu informován o obvinění vzneseném proti němu a nebyl ani předvolán a vyslechnut, což mu znemožnilo hájit se.

²⁰⁸ Rámcové rozhodnutí Rady 2005/214/SVV ze dne 24. února 2005 o uplatňování zásady vzájemného uznávání peněžitých trestů a pokut (Úř. věst. L 76 ze dne 22. 3. 2005, s. 16-30).

²⁰⁹ Blíže viz bod 3. Revidované verze Evropské příručky k vydávání evropského zatýkacího rozkazu.

²¹⁰ Srov. poznámku pod čarou č. 1 Revidované verze Evropské příručky k vydávání evropského zatýkacího rozkazu. Dále viz také *Trestní řízení proti Marii Pupino*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. června 2005 (C-105/03).

²¹¹ Viz § 190 a násl. Zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

²¹² *Ciprian Vasile Radu*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. ledna 2013 (C-396/11).

²¹³ Viz čl. 5 a 6 EÚLP a čl. 6, 48 a 52 LZPEU.

Rámcové rozhodnutí neumožňuje v čl. 3, 4, 4a a 5 odmítnout výkon evropského zatýkacího rozkazu v případě, že byl vydán pro účely trestního stíhání, aniž byla vyžádaná osoba vyslechnuta justičním orgánem, který vydal evropský zatýkací rozkaz. Čl. 4a umožňuje za určitých podmínek výkon odmítnout, nicméně pouze za situace, kdy byl evropský zatýkací rozkaz vydán za účelem výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranného opatření spojeného s odnětím osobní svobody. Oproti tomu mají ale členské státy současně také povinnost na základě čl. 1 odst. 3 „*ctít základní práva a obecné právní zásady zakotvené v článku 6 Smlouvy o Evropské unii.*“ SDEU v tomto případě prohlásil, že výjimky z povinnosti vykonat evropský zatýkací rozkaz jsou výslovně uvedeny v čl. 3-5. Zdůraznil, že smyslem evropského zatýkacího rozkazu je zavést systém předávání založený na zásadě vzájemného uznávání, jehož cílem je usnadnit a zrychlit justiční spolupráci. Případná povinnost justičního orgánu před vydáním evropského zatýkacího rozkazu vyslechnout v uvedeném případě osobu by ohrozila celý systém předávání a v širším kontextu také vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, protože evropský zatýkací rozkaz musí mít účinek překvapení, aby bylo zabráněno útěku vyžádané osoby.²¹⁴ Proto v konkrétním případě nemůže stát odmítnout výkon evropského zatýkacího rozkazu. SDEU ve svém rozsudku ujistil, že evropské právo poskytuje dostatečné záruky, že bude pan Radu vyslechnut ve vykonávajícím členském státě, a to takovým způsobem, který neohrozí fungování evropského zatýkacího rozkazu.

Je otázkou, do jaké míry je evropský zatýkací rozkaz tak, jak jej vykládá SDEU, v souladu s principem proporcionality, podle kterého „*nepřekročí obsah ani forma činnosti Unie rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů Smluv*“.²¹⁵ Klatt a Meister např. tvrdí, že soulad či nesoulad přijatého opatření (v daném případě evropského zatýkacího rozkazu) se zásadou proporcionality je třeba analyzovat ve 4 fázích,²¹⁶ ve kterých se zkoumá, zda opatření sleduje legitimní cíl, zda je vhodné, nezbytné a *stricto sensu* přiměřené. V první fázi je tedy zjišťováno, zda opatření, o které se jedná, je spojeno s dosažením legitimního cíle, přičemž za legitimní cíl může být považován pouze zájem, který je chráněn na ústavní úrovni. Druhá fáze zjišťuje, zda je dané

²¹⁴ Srov. bod 40. rozsudku.

²¹⁵ Viz čl. 5 odst. 4 SEU.

²¹⁶ XANTHOPOULOU, Ermioni. The Quest for Proportionality for the European Arrest Warrant: Fundamental Rights Protection in a Mutual Recognition Environment. *New Journal of European Criminal Law*, 2015, volume 6, s. 36-37.

opatření vhodné k dosažení požadovaného cíle, tedy zda zásah do určitého práva skutečně dosažení sledovaného cíle napomůže. Třetí fáze se zabývá otázkou, zda omezení, která dané opatření zavádí, je nezbytné a zároveň nejméně omezující. Proto je zjišťováno, zda existuje alternativní opatření, které by vedlo ke stejnému výsledku a které zároveň méně zasahuje do základních lidských práv. V poslední čtvrté fázi se poměřuje cena a přínos opatření, tedy zda omezení práva ve prospěch jiného zájmu nezatěžuje nepřiměřeně osoby, v jejichž prospěch bylo právo zakotveno. Dochází zde k porovnání hodnot (základní lidské právo X jiný ústavně chráněný zájem) *in concreto* v případě, že opatření úspěšně projde předchozími fázemi. Toto porovnávání je vyloučeno pouze v případě tzv. absolutních práv, jako je např. právo nebýt mučen. Tyto ale představují pouze menšinu.

Nyní se podíváme, zda by SDEU došel ke stejnému závěru, kdyby použil výše popsanou 4 fázovou definici proporcionality. Evropský zatýkací rozkaz sleduje usnadnění justiční spolupráce v trestních věcech v případě závažné přeshraniční kriminality, která přispěje k vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, a to na základě zásady vzájemného uznávání. Jde o cíl vyjádřený mimo samotné rámcové rozhodnutí také přímo „na ústavní úrovni“ ve SFEU. Evropský zatýkací rozkaz je proto nepochybně spojen s dosažením legitimního cíle. Pan Radu byl v Německu trestně stíhán pro trestný čin loupeže. V obou zemích je loupež považována za závažný zločin. Taxativní výčet důvodů, pro které je možné odmítnout výkon evropského zatýkacího rozkazu, můžeme považovat za vhodný způsob, jak dosáhnout požadovaného cíle. Pochybnosti nastávají podle Klatta a Meistera u třetí fáze. Je podle nich otázkou, zda zákaz odmítnutí výkonu evropského zatýkacího rozkazu za daných podmínek pro jeho možný rozpor se základními lidskými právy je opravdu nezbytné pro dosažení jednoduché a rychlé spolupráce v trestních věcech, a to obzvláště v případě, kdy jediným argumentem SDEU ve prospěch zákazu je zajištění fungování vzájemného uznávání a evropského zatýkacího rozkazu, které SDEU zjevně staví nad ochranu základních lidských práv. Ve čtvrté fázi se proto zkoumá, zda není v konkrétním případě předání osoby do jiného členského státu k trestnímu stíhání nepřiměřené. Dochází k porovnání práva na spravedlivý proces na jedné straně a vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva na straně druhé. Autoři tvrdí, že při stanovení důvodů odmítnutí není možné vycházet pouze z taxativního výčtu a naprosto vytěsnit otázku

lidských práv. Takový postup není v souladu ani se samotným Rámcovým rozhodnutím o evropském zatýkacím rozkazu, který v čl. 1 odst. 3 a bodě 12 preambule stanoví, že členské státy mají povinnost dbát na ochranu základních lidských práv. Podobný přístup zastává ve svém stanovisku²¹⁷ k uvedenému rozsudku také Eleanor Sharpston.²¹⁸

S ohledem na čtvrtou fázi, Eleanor Sharpston, generální advokátka u SDEU, ve svém stanovisku k rozsudku navrhla zavedení vyvažovacího testu, který by vykonávající orgán provedl před výkonem evropského zatýkacího rozkazu. Ten by měl možnost odmítnout předání v případě, že základní lidská práva osoby, která má být předána, „byla porušena nebo budou porušena jako součást nebo následek předávacího postupu“ do takové míry, že „maří spravedlnost řízení“. Tato možnost ale nepřipadá v úvahu v případě, že minulá porušení práva mohou být zhojena.²¹⁹

Pokud se podíváme pro srovnání na judikaturu ESLP, obecná hrozba porušení základních práv v některé zemi není důvodem pro odmítnutí vydání osoby. Důvod pro odmítnutí musí být závažný a opodstatněný. V případě rozsudku ve věci Soering²²⁰ ESLP stanovil, že vyžádána osoba nemá být vydána do jiného státu tehdy, kdy existují závažné důvody předpokládat, že v případě vydání bude osoba vystavena hrozbě mučení či nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu ve vyžadujícím státě.²²¹ Podle slov ESLP je „flagrantní odepření“ práva na spravedlivý proces dostatečným důvodem pro odmítnutí vydání.²²² Novějším příkladem může být rozsudek ve věci M. S. S.²²³ Zde zase ESLP rozhodl, že Belgie porušila zákaz mučení či nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu podle čl. 3 EÚLP, když v souladu s ustanoveními Dublinského nařízení²²⁴ poslala žadatele o azyl zpět do Řecka. Soud v daném případě kritizoval především velmi rychlý průběh procesu v Belgii, nemožnost azylanta bránit

²¹⁷ Ciprian Vasile Radu. *Stanovisko generální advokátky – Sharpston – 18. října 2012* [online]. 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62011CC0396>>.

²¹⁸ Tamtéž, s. 40-41.

²¹⁹ Srov. bod 97. stanoviska. Viz také bod 82. a 83. stanoviska.

²²⁰ *Soering v Spojené království*. Rozsudek pléna ze dne 7. 7. 1989 (14038/88).

²²¹ Srov. bod 91. rozsudku.

²²² XANTHOPOULOU, Ermioni. The Quest for Proportionality for the European Arrest Warrant: Fundamental Rights Protection in a Mutual Recognition Environment. *New Journal of European Criminal Law*, 2015, volume 6, s. 43.

²²³ *M. S. S. v Belgie a Řecko*. Rozsudek velkého senátu ze dne 21. 1. 2011 (30696/09).

²²⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států. (Úř. věst. L 180 ze dne 29. 6. 2013, s. 31-59).

se přesunu do Řecka a odepření možnosti předložit odůvodněnou stížnost týkající se porušení lidských práv.²²⁵

Podobný přístup zastává také ve své judikatuře SDEU, konkrétně např. ve spojené věci *N. S. a M. E. a další*,²²⁶ kde SDEU stanovil, že členské státy nesmí azyllanta přesunout do jiného členského státu, „*nemohou-li ponechat bez povšimnutí skutečnost, že systematické nedostatky azylového řízení a podmínek přijímání žadatelů o azyl v tomto členském státě představují závažné důvody pro domněnku, že žadatel bude vystaven skutečnému riziku nelidského nebo ponižujícího zacházení ve smyslu článku 4 Listiny*“²²⁷. Tuto zásadu zopakoval SDEU ve svém nedávném rozsudku ve věci *Abdullahi*²²⁸.

Na základě uvedeného by tedy měla být závažnost porušení poměřována s cílem usnadnit justiční spolupráci v trestních věcech a předání by mělo být odmítnuto v případě, že by bylo naprosto v rozporu se zásadami spravedlivého procesu a nebyla by možná náprava. Práva pana Radu byla podstatně porušena. Otázkou tedy zůstává, zda šlo o takové porušení, které je neodstranitelné, tedy zda bylo panu Radu naprosto znemožněno vykonat své právo na obhajobu.²²⁹ Podle Sharpston jde o takové porušení práva na spravedlivý proces, které je odstranitelné,²³⁰ protože pan Radu měl možnost připravit svou obhajobu ve vydávajícím státě. Samotný výrok SDEU je proto správný. Vykonávající stát nemá v daném případě právo odmítnout výkon evropského zatýkacího rozkazu. Nicméně se domnívám, že namísto slepého zastávání se principu vzájemného uznávání by se SDEU mohl uvedenými rozsudky inspirovat a ve svém odůvodnění stanovit kritéria, na základě kterých by vykonávající stát mohl odmítnout předání z důvodu porušení základních lidských práv také za situace, kdy je evropský

²²⁵ SUOMINEN, Annika. Limits of Mutual Recognition in Cooperation in Criminal Matters within the EU - especially in light of recent judgments of both European Courts. *European Criminal Law Review*, December 2014, s. 224-225.

²²⁶ *N. S. v Secretary of State for the Home Department (C-411/10) a M. E. a další v Refugee Applications Commissioner a Minister for Justice, Equality and Law Reform (C-493/10)*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 21. prosince 2011.

²²⁷ Viz bod 94. rozsudku.

²²⁸ *Shamso Abdullahi v Bundesasylamt*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 10. prosince 2013 (C-394/12).

²²⁹ XANTHOPOULOU, Ermioni. The Quest for Proportionality for the European Arrest Warrant: Fundamental Rights Protection in a Mutual Recognition Environment. *New Journal of European Criminal Law*, 2015, volume 6, s. 44.

²³⁰ Srov. bod 90. stanoviska.

zatýkací rozkaz vydán pro potřeby trestního stíhání. Článek 1 odst. 3 rámcového rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu je k tomu dostatečným základem.

Vzájemné uznávání nepochybně vyžaduje vysokou úroveň důvěry mezi členskými státy. Z uvedeného vyplývá, že tato úroveň je stále nedostatečná. Na druhou stranu je otázkou, zda nejlepším možným řešením je stanovení dalšího důvodu pro odmítnutí výkonu evropského zatýkacího rozkazu a ztěžování justiční spolupráce ve věcech trestních. Zastávám názor, že posilování ochrany lidských práv v EU by měla probíhat právě cestou harmonizace právních řádů, kterou sama SFEU předvídá. Dokud ale nebude evropské právo v oblasti lidských práv poskytovat dostatečné záruky, je tento prozatímní krok zřejmě nezbytným řešením.

4.3.1 Rozsudek SDEU ve věci Melloni²³¹

V tomto případě odpovídal SDEU na předběžnou otázku, zda může vykonávající členský stát podmínit předání osoby do druhého členského státu požadavkem nového soudního řízení v tomto druhém státě v případě, že bylo původní rozhodnutí vydáno v soudním jednání, kterého se osoba nezúčastnila osobně. Pan Melloni byl italský podnikatel, který byl v Itálii stíhán pro trestný čin podvodu, a proto uprchl před spravedlností do Španělska. Italské úřady požadovaly v extradičním řízení (pozn. v roce 1996) jeho vydání, nicméně Melloni se skryl ihned poté, co byl ve Španělsku propuštěn na kauci. Melloni věděl o probíhajícím řízení v Itálii, rozhodl se ale neúčastnit se jej osobně. Na místo toho vyslal právníky, kteří jej zastupovali v průběhu celého trestního řízení až do vydání konečného odsuzujícího rozsudku v roce 2004. Itálie poté vydala evropský zatýkací rozkaz, ve kterém po Španělsku požadovala jeho předání. Ten byl v roce 2008 zatčen, se svým předáním ale nesouhlasil. Namítal, že by v Itálii neměl nárok na obnovu řízení, přestože byl odsouzen v jeho nepřítomnosti. Nejvyšší soud se ale s těmito argumenty neztotožnil, protože Melloni věděl o řízení v Itálii a měl možnost se řízení v Itálii zúčastnit, a dal proto souhlas k předání do Itálie. Melloni se poté obrátil na španělský ústavní soud, u kterého se domáhal svého práva na spravedlivý proces. Španělský ústavní soud vykládal v dané době právo na spravedlivý proces, upravený čl. 24 odst. 2 Španělské ústavy, v tom smyslu, že předání osoby vyžádané na základě

²³¹ *Stefano Melloni v Ministerio Fiscal*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2013 (C-399/11).

evropského zatýkacího rozkazu, která byla odsouzena *in absentia*, musí být podmíněno tím, že tato osoba bude mít možnost napadnout rozsudek, přestože byla v původním řízení zastoupena advokáty. V opačném případě by bylo porušeno její právo na obhajobu.²³² Rámcové rozhodnutí nicméně v nově vloženém článku 4a odst. 1 písm. b) nepřipouští odmítnutí předání v případě, kdy nepřítomná osoba o řízení věděla a byla zastoupena advokátem.

Hlavní problém, kterým se tedy SDEU zabýval, bylo, zda může členský stát přiznat obviněnému více práv než EU, a to podle čl. 53 LZPEU²³³. SDEU ve svém rozsudku prohlásil, že čl. 53 LZPEU nesmí být vykládán takovým způsobem, kterým by podkopával efektivitu práva EU a porušoval zásadu přednosti práva EU před vnitrostátními právními předpisy. Pokud tedy právo členského státu zakotvuje, byť na ústavní úrovni, vyšší úroveň procesních práv než právo EU a výkon práv podle práva členského státu by zároveň znemožňoval výkon práva EU, v daném případě výkon evropského zatýkacího rozkazu, právo členského státu se nepoužije. Tento princip se má použít na všechny případy, ve kterých je určitá otázka upravena na úrovni EU takovým způsobem, který již dále nenechává členským státům možnost uvážení.

SDEU stejně jako v případě rozsudku ve věci Radu upřednostnil zásadu vzájemného uznávání, když argumentoval, že stanovení dalších podmínek pro předání by bránilo fungování evropského zatýkacího rozkazu.²³⁴ Vraťme se ještě jednou k výše popsané první fázi proporcionality. Klatt a Meister argumentují, že zásada vzájemného uznávání by neměla mít stejnou váhu jako cíl vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a práva či cíl usnadnit justiční spolupráci v trestních věcech. Neměla by tedy být považována za legitimní cíl, který je hoden ústavní ochrany, a proto ani nemůže převážet na úkor zachování vyšší úrovně ochrany základních lidských práv. Zásada vzájemného uznávání je pouze prostředkem, který dosažení uvedených cílů napomáhá. Stejně tak cíl rámcového rozhodnutí zakotvit důvody, pro které je možné výkon evropského zatýkacího rozkazu odmítnout v případě, že byl vydán *in absentia*, nemůže

²³² Blíže viz FRANSEN, Vanessa: Melloni as a Wake-Up Call – Setting Limits to Higher National Standards of Fundamental Rights' Protection. In: *The European Law Blog: News and Comments on EU law* [online]. 2015 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <<http://europeanlawblog.eu/?p=2241>>.

²³³ Čl. 53 zní: „Žádné ustanovení této listiny nesmí být vykládáno jako omezení nebo narušení lidských práv a základních svobod, které v oblasti své působnosti uznávají právo Unie, mezinárodní právo a mezinárodní smlouvy, jejichž stranou je Unie nebo všechny členské státy, včetně Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a ústavy členských států.“ (zvýrazněno autorem této práce)

²³⁴ Srov. bod 63 rozsudku.

být za žádných okolností upřednostněn před ochranou lidských práv, neboť jde pouze o cíl sekundárního práva.²³⁵

Naprosto souhlasím, že cíl zajistit v EU vysokou úroveň ochrany lidských práv je prvořadý, protože právní řády a praxe některých členských států jsou stále ještě v mnoha ohledech nedostatečné. Nicméně čl. 82 SFEU výslovně stanoví, že „*justiční spolupráce v trestních věcech je v Unii založena na zásadě vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a zahrnuje sblížení právních předpisů členských států v oblastech uvedených v odstavci 2 a v článku 83.*“ Proto se domnívám, že aplikace zásady vzájemného uznávání je nezbytným předpokladem pro účinnou justiční spolupráci, nikoliv pouze druhotným aspektem, jak autor tvrdí. Navíc evropský zatýkácí rozkaz obsahuje v článku 4a) úpravu právě těch rozhodnutí, který byla vydána *in absentia*. V tomto případě se proto domnívám, že na rozdíl od předchozí situace obsahuje evropský zatýkácí rozkaz dostatečné lidskoprávní záruky. Jednostranné stanovení dalších podmínek výkonu evropského zatýkácího rozkazu ze strany členského státu by pouze mařilo účel, pro který bylo rámcové rozhodnutí přijato.

²³⁵ XANTHOPOULOU, Ermioni. The Quest for Proportionality for the European Arrest Warrant: Fundamental Rights Protection in a Mutual Recognition Environment. *New Journal of European Criminal Law*, 2015, volume 6, s. 46-47.

5. Úvodem k ochraně práv osob obviněných a podezřelých v trestním řízení

K vytvoření a následnému udržování a rozvoji prostoru svobody, bezpečnosti a práva je zapotřebí, aby členské státy měly důvěru v právní systémy jiných členských států, neboť pouze za takových podmínek je možná efektivní spolupráce v trestních věcech. Tato důvěra a lepší spolupráce má být posílena právě uplatňováním zásady vzájemného uznávání (tzv. negativní integrace), jejíž účinnost by byla zároveň dále posílena skrz přijímání společných minimálních procesních norem přiznávajících práva podezřelým a obviněným osobám (tzv. pozitivní integrace). Tyto normy mají být uplatňovány stejně bez ohledu na to, kde v EU se podezřelý či obviněný nachází. Nicméně pokud jde o harmonizaci, tak jak již bylo v úvodu této práce zmíněno, členské státy neměly zpočátku velký zájem měnit své trestněprávní předpisy, přestože z tamperských závěrů i z Programu opatření k implementaci principu vzájemného uznávání výslovně vyplývá, že harmonizace procesních práv měla být od samého počátku nedílnou součástí systému vzájemného uznávání.²³⁶ Z důvodu požadavku jednomyslnosti při přijímání norem ale spolupráce v tomto ohledu zpočátku selhávala. Proto se státy vydaly cestou vzájemného uznávání, které mělo již dříve úspěch v rámci vnitřního trhu, a které bylo prohlášeno za základní kámen justiční spolupráce v trestních věcech v EU již v říjnu 1999 na zasedání v Tampere.

Tato zásada je základním kamenem justiční spolupráce dodnes. Na počátku své existence se ale navzdory svému úspěchu potýkala s několika problémy, které vyplývaly právě z nedostatku harmonizace právních norem členských států - v kontextu trestního práva se uplatňováním této zásady uznává nejen cizí právní nástroj, ale také cizí postupy policejních orgánů či cizí soudní rozhodnutí podle cizího práva, na jehož vzniku se druhý členský stát nijak nepodílel. Jak bylo v předchozí kapitole uvedeno, evropský zatýkácí rozkaz obsahuje skupinu trestných činů, u nichž se nezkoumá oboustranná trestnost. Následně musely ústavní soudy nejen v ČR a v Německu, ale také v Polsku a na Kypru, řešit stížnosti, které napadaly platnost národních právních předpisů implementujících evropský zatýkácí rozkaz. Další problém představovaly a dodnes představují rozdílné právní tradice, jejichž projevem je rozdílné postavení

²³⁶ MEYSMAN, Michaël. Quo Vadis with Vulnerable Defendants in the EU? *European Criminal Law Review*, 2014, volume 4, number 2, s. 180.

policejních orgánů, státních zástupců či prokurátorů a soudů a rozdílný souhrn práv přiznávaných podezřelým a obviněným. Jak určit, zda práva podezřelého či obviněného v trestním řízení byla dodržena v případě, kdy důkazy pocházejí z jednoho členského státu a vyšetřování probíhá v jiném členském státě? Nebo kdy vyšetřování v jednom členském státě provádí policejní orgán, který nepodléhá doзору státního zástupce a věc je poté postoupena členskému státu, kde při vyšetřování hraje hlavní úlohu státní zástupce nebo soud? V některých jurisdikcích je zase kladen důraz na ochranu procesních záruk při vyšetřování, někde naopak v průběhu řízení před soudem. Uvedené problémy, které ke vzájemné důvěře mezi členskými státy při uplatňování zásady vzájemného uznávání příliš nepřispívají, vedly k tomu, že se členské státy začaly více soustředit na samotnou harmonizaci trestněprávních norem.²³⁷

5.1 Cestovní mapa pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení

Cestovní mapa byla přijata usnesením Rady 30. 11. 2009 v návaznosti na jeden z cílů upravených ve Stockholmském programu, konkrétně posílení ochrany procesních práv podezřelých nebo obviněných osob. Jedním z impulsů pro přijetí byl také požadavek nevládních organizací, které hájí práva obviněných, aby byla v souvislosti s přijetím a prováděním evropského zatýkacího rozkazu ochrana těchto práv zaručena.²³⁸ Nešlo ale pouze o evropský zatýkací rozkaz. Až do přijetí cestovní mapy se přijímaná opatření soustředila na posílení policejní a justiční spolupráce a ochrana práv podezřelých a obviněných osob stála v pozadí, na což měly velký vliv především teroristické útoky v New Yorku, Madridu a Londýně. Lady Iustitia neměla žádné váhy, za to v rukou třímala dva meče. Proto bylo nezbytné práva policejních orgánů, veřejných žalobců a soudů vyvážit posílením práv také druhé strany – vrátit rovnováhu mezi štít a meč, mezi jednotlivce a stát.²³⁹

²³⁷ HODGSON, Jacqueline. Safeguarding Suspect's Rights in Europe: A Comparative Perspective. *New Criminal Law Review*, 2011, vol. 14, No. 4, s. 617-622.

²³⁸ ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2010, č. 6, s. 196.

²³⁹ REDING, Viviane. Believing in people - Balancing the Scales in European Criminal Law. *European Criminal Law Review*, 2014, volume 4, number 1, s. 80-81.

Cestovní mapou se rozumí souhrn opatření k zajištění některých procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení, konkrétně v průběhu vyšetřování a soudního procesu.²⁴⁰ Jednotlivá opatření se týkají práva na překlady a tlumočení (Opatření A), práva na informace o právech a na informace o obvinění (Opatření B), práva na právní poradenství a právní pomoc (Opatření C), práva na komunikaci s příbuznými, zaměstnavateli a konzulárními úřady (Opatření D), práva na zvláštní ochranu pro podezřelé nebo obviněné osoby, které jsou zranitelné (Opatření E) a Zelené knihy o vazbě (Opatření F). Nejde nicméně o hierarchické uspořádání ani o taxativní výčet. Rada zde může vyzvat Komisi, aby zahrнула také jiná opatření, která sama považuje za důležitá. Podmínkou je soulad s EÚLP, která je podle Cestovní mapy základem ochrany práv podezřelých či obviněných v trestním řízení.²⁴¹ Mimo to je samozřejmě také nutné brát ohled na další závazné mezinárodní lidskoprávní dokumenty, na dodržování zásady subsidiarity a proporcionality a na požadavek existence dostatečného právního základu v primárním právu.

Cestovní mapa byla krátce po svém přijetí vystavena kritice. Objevily se názory, že by se EU měla zabývat pouze problémy s přeshraničním prvkem. U cestovní mapy nepovažovali někteří kritici za dostatečně objasněné, proč zrovna práva v ní obsažená by měla být pro trestní řízení s přeshraničním prvkem důležitá. Článek 82 odst. 2 SFEU hovoří o možnosti EP a Rady přijmout minimální pravidla v rozsahu nezbytném pro usnadnění vzájemného uznávání a justiční spolupráci v trestních věcech s přeshraničním rozměrem. Nicméně práva harmonizována směrnicemi se aplikují také ve výlučně vnitrostátních případech. Proto je cestovní mapa podle kritiků neoprávněným zásahem EU, který jde nad rámec toho, co je nezbytné pro usnadnění justiční spolupráce, a který je v rozporu se zásadou, že odlišnosti mezi členskými státy mají být respektovány, pokud justiční spolupráci nebrání. Absence přeshraničního prvku je asi nejzřetelnější u návrhu Směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, proto bude tento problém blíže rozebrán u něj. Oproti tomu stála skupina, která kritizovala příliš úzké vymezení procesních práv, která mají být harmonizována, protože skupina tzv. tradičních „fair trial“ práv vymezených v cestovní mapě tvoří pouze malou část procesních práv v trestním řízení. Rozsah by měl být proto rozšířen

²⁴⁰ Srov. bod 1 preambule.

²⁴¹ Srov. bod 1 preambule.

také např. na ochranu procesních práv při shromažďování důkazů v předsoudní fázi trestního řízení.²⁴²

Do dnešního dne byla již přijata celkem tři opatření z cestovní mapy. Směrnice o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení,²⁴³ Směrnice o právu na informace v trestním řízení²⁴⁴ a Směrnice o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkající se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody.²⁴⁵

U návrhu Směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení,²⁴⁶ návrhu Směrnice, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem²⁴⁷ a návrhu Směrnice o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené svobody a právní pomoci při řízení o evropském zatýkacím rozkazu²⁴⁸ byl již v Radě SVV přijat obecný přístup a v tuto chvíli se čeká na projednávání v EP.

²⁴² Blíže viz DE BONDT, W., VERMEULEN, G.: The Procedural Rights Debate: A Bridge Too Far or Still Not Far Enough? *Eu crim*, 2010, issue 4.

²⁴³ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení* (Úř. věst. L 280 ze dne 26. 10. 2010) [online]. 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446567020988&uri=CELEX:32010L0064>>.

²⁴⁴ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení* (Úř. věst. L 142 ze dne 1. 6. 2012) [online]. 2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446567057120&uri=CELEX:32012L0013>>.

²⁴⁵ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody* (Úř. věst. L 294 ze dne 6. 11. 2013) [online]. 2015 [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446567086874&uri=CELEX:32013L0048>>.

²⁴⁶ *Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení* (COM/2013/0822 final - 2013/0408 (COD)) [online]. 2015 [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/register/cs/content/out/?&DOC_LANCD=EN&typ=ENTRY&i=ADV&DOC_ID=ST-10065-2014-INIT>.

²⁴⁷ *Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem* (COM/2013/0821 final - 2013/0407 (COD)) [online]. 2015 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/register/cs/content/out/?&DOC_LANCD=EN&typ=ENTRY&i=ADV&DOC_ID=ST-16531-2014-INIT>.

²⁴⁸ *Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu* (COM/2013/0824 final - 2013/0409 (COD)) [online]. 2015 [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/register/cs/content/out/?&DOC_LANCD=EN&typ=ENTRY&i=ADV&DOC_ID=ST-6603-2015-INIT>.

Základem řádného legislativního postupu, ve kterém jsou přijímány směrnice z oblasti procesních práv podezřelých a obviněných v trestním řízení, je článek 82 odst. 2 písm. b) SFEU. Dále je to především čl. 47 LZPEU spolu s čl. 6 EÚLP, které upravují právo na spravedlivý proces. Čl. 48 odst. 2 LZPEU zase zajišťuje právo na obhajobu. Ustanovení LZPEU a EÚLP ale pro svou poměrnou stručnost dostatečně nezaručují, že si budou státy v oblasti trestního práva vzájemně důvěřovat, a to bez ohledu na judikaturu příslušných soudů. Souvisejícím problémem ochrany práv skrz ESLP je také tzv. doktrína „margin of appreciation“, podle které si členské státy mohou vykládat ochranu určitých práv ve světle vlastních kulturních specifik. Konečně ani přetíženost ESLP, která má za následek jeho nižší efektivitu, a rozdílná míra dodržování práv v jednotlivých zemích na účinnosti ochrany práv podezřelých a obviněných příliš nepřidávají. Směrnice jednotlivá procesní práva konkretizují a stanoví členským státům minimální povinnosti, které musí dodržovat.

5.1.1 Směrnice o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení

Návrh směrnice předložila Komise v březnu 2010, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu došlo v říjnu a k nabytí platnosti v listopadu téhož roku. Členským státům byla uložena povinnost implementovat směrnici do 27. 10. 2013.

Jde o první opatření (Opatření A) z Cestovní mapy pro posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení. Právní úprava zakotvuje minimální standard ochrany v podobě práva na státem hrazené tlumočení a překlad. Vychází z čl. 6 EÚLP a z čl. 47 a 48 odst. 2 LZPEU. Právo na tlumočení a překlad obsahuje EÚLP v čl. 5 odst. 2. V této souvislosti je také vhodné zmínit MPOPP, který ve svém čl. 14 odst. 3 písm. f) přiznává právo na pomoc tlumočnicka.

Účelem této směrnice je zlepšit právní postavení podezřelých nebo obviněných osob, které nerozumí jazyku, ve kterém se trestní řízení nebo řízení o evropském zatýkacím rozkazu vede, či tímto jazykem nehovoří.²⁴⁹ Pokud jde o její působnost, uplatní se na každou takovou osobu od okamžiku vyrozumění (jakýmkoliv způsobem), že je podezřelá nebo obviněná ze spáchání trestného činu, až do ukončení řízení, čímž se má na mysli vydání pravomocného rozhodnutí. U méně závažných činů, kde uložení sankce je v pravomoci jiného orgánu než soudu s pravomocí v trestních věcech, se

²⁴⁹ Srov. bod 14 preambule.

směrnice použije pouze na řízení o opravném prostředku před takovým soudem, pokud lze u něj danou sankci napadnout.²⁵⁰ V případě ČR půjde nepochybně o správní soud. Důvodem této úpravy je skutečnost, že v některých státech ukládá sankce za méně závažné činy jiný orgán než trestní soud. Příkladem mohou být dopravní přestupky, které jsou páhány velmi často. Bylo by nepřiměřené vyžadovat po příslušníku dopravní policie, aby umožnil výkon veškerých práv, která směrnice přiznává.²⁵¹

Právo na tlumočení může uplatnit podezřelý či obviněný nehovořící jazykem, ve kterém se trestní řízení vede, před orgány činnými v trestním řízení a v průběhu celého trestního řízení. Tlumočení má být následně bez prodlení poskytnuto. V situaci, kdy je to z důvodu dodržení zásady spravedlnosti nezbytné, má podezřelý či obviněný také právo na tlumočení komunikace se svým právním zástupcem, pokud je tato komunikace v přímé souvislosti s výslechem, soudním jednáním, podáním opravného prostředku, popř. jinými procesními úkony, např. návrhem na složení peněžní záruky.²⁵² Podezřelý nebo obviněný by měl mít především právo svému právnímu zástupci vyličit skutkový stav z jeho pohledu a vyzdvihnout skutečnosti, na které by měl právní zástupce v obhajobě upozornit.²⁵³ Toto právo platí bez ohledu na případnou poruchu sluchu nebo řeči podezřelého či obviněného. Pokud není osobní přítomnost tlumočnicka nutná a nebude tím porušena zásada spravedlivého řízení, je možné pro tlumočení použít komunikační technologie.²⁵⁴ Za účelem zjištění, zda je či není tlumočení nutné, musí členské státy zavést odpovídající postupy. V případě řízení o evropském zatýkacím rozkazu musí zajistit tlumočení vykonávající stát.²⁵⁵

Podezřelý nebo obviněný má právo podat námitku proti rozhodnutí, že tlumočení není nezbytné, a právo podat stížnost na kvalitu tlumočení, pokud není podle jeho

²⁵⁰ Srov. čl. 1 odst. 2 a 3 směrnice.

²⁵¹ Srov. bod 16 preambule.

²⁵² Na základě daného ustanovení mohou příslušné orgány členského státu odmítnout výkon tohoto práva v případě, že by se podezřelý či obviněný domáhal práva na tlumočení komunikace s právním zástupcem pouze s cílem způsobit průtahy trestního řízení. Pochybnosti vzbuzují také pojmy „jiné procesní úkony“ a „přímá souvislost“. Pokud jde o první, podle bodu 20. preambule půjde např. o žádost o propuštění na kauci. Nicméně v obou případech bude muset význam obou pojmů objasnit pravděpodobně až SDEU. Srov. CRAS, S., DE MATTEIS, L.: The Directive on the Right to Interpretation and Translation in Criminal Proceedings. Genesis and Description. *Eucrim*, 2010, issue 4., s. 159.

²⁵³ Srov. bod 19 preambule.

²⁵⁴ Tato možnost se bude hodit např. v situaci, kdy je třeba sehnat tlumočnicka velmi málo používaného jazyka a tento tlumočnick se nemůže dostavit osobně, ať již z časových důvodů nebo z důvodu velké vzdálenosti. Srov. tamtéž.

²⁵⁵ Srov. čl. 2 odst. 1-4, 6 a 7 směrnice a bod 20 preambule.

názoru dostatečná pro zajištění spravedlivého řízení. O tlumočení, které spravedlnost zajišťuje dostatečně, jde zejména tehdy, pokud se podezřelý nebo obviněný může seznámit s tím, co mu orgány činné v trestním řízení kladou za vinu, a pokud může uplatnit své právo na obhajobu.²⁵⁶

Podezřelý nebo obviněný, který nerozumí jazyku trestního řízení, má právo na písemný překlad dokumentů podstatných pro uplatnění práva na obhajobu a pro zajištění spravedlivého řízení. Tento písemný překlad mu má být poskytnut v přiměřené lhůtě. Za podstatné dokumenty se považují obvinění, obžaloba, dále jakékoliv rozhodnutí, které osobu zbavuje osobní svobody, a rozsudek. O případném zařazení dalších dokumentů do skupiny podstatných dokumentů rozhodne v konkrétním případě příslušný vnitrostátní orgán. Ale také podezřelý či obviněný nebo jeho právní zástupce mohou podat návrh o zařazení dokumentu do této skupiny spolu s uvedením důvodů, pro které tak činí. Z podstatných dokumentů je nezbytné přeložit alespoň tu část, která umožní podezřelému nebo obviněnému seznámit se s tím, co je mu kladeno za vinu. Na místo písemného překladu je možné buďto poskytnout ústní překlad nebo ústně shrnout obsah podstatného dokumentu, pokud řízení zůstane spravedlivé. Podezřelý nebo obviněný se také může svým jednoznačně vyjádřeným a dobrovolným rozhodnutím práva na překlad vzdát, pokud byl předtím o následcích takového rozhodnutí informován. U evropského zatýkacího rozkazu leží povinnost zajistit písemný překlad na vykonávajícím státu.²⁵⁷

Podezřelý nebo obviněný má dále právo podat opravný prostředek proti rozhodnutí o neposkytnutí překladu a právo podat stížnost proti nekvalitnímu překladu, pokud není podle jeho názoru dostatečná pro zaručení spravedlivého řízení. O dostatečně kvalitní překlad jde stejně jako v případě tlumočení zejména tehdy, pokud se podezřelý nebo obviněný může seznámit s tím, co mu orgány činné v trestním řízení kladou za vinu, a pokud může uplatnit své právo na obhajobu.²⁵⁸

Náklady na tlumočení a překlad nesou členské státy. Ty mají také zajistit pořízení záznamu, pokud je výslech prováděn s pomocí tlumočnicka, pokud je poskytnut pouze ústní překlad či ústní shrnutí obsahu podstatného dokumentu nebo pokud se podezřelý

²⁵⁶ Srov. čl. 2 odst. 5 a 8 směrnice.

²⁵⁷ Srov. čl. 3 odst. 1-4, 6, 7 a 8 směrnice.

²⁵⁸ Srov. čl. 3 odst. 5 a 9 směrnice.

či obviněný svým jednoznačným a dobrovolným rozhodnutím práva na překlad vzdal.²⁵⁹

Pokud jde o českou právní úpravu, Trestní řád před svou novelizací nepřiznával na rozdíl od směrnice právo na státem hrazené tlumočení komunikace mezi podezřelým či obviněným a jeho obhájcem, pokud je to pro zachování spravedlnosti vyžadováno. Tento návrh nebyl ani ze strany tehdejší ministryně spravedlnosti v Radě SVV i vzhledem k pozici Parlamentu aktivně podpořen, a to z důvodu obavy před zvýšenými rozpočtovými náklady. Návrh byl nicméně v Radě SVV schválen jako tzv. A-bod – bez diskuze po vyslovení souhlasu EP.²⁶⁰

Pokud jde o uvedenou novelizaci, Směrnice o právu na tlumočení a překlad byla implementována Zákonem č. 105/2013 Sb., novelizován byl § 28 odst. 1, 2 Trestního řádu, který byl navíc doplněn o odst. 4 a 5. Relevantní ustanovení upravující tlumočení a překlad nabyly účinnosti 1. 11. 2013. Drobnou změnu přinesl posléze novelizující Zákon č. 141/2014 Sb., který do § 28 vložil odst. 6. Tato novela nabyly účinnosti 1. 8. 2014. Právní úprava tlumočení a překladu v případě výkonu evropského zatýkacího rozkazu je obsažena v Zákoně č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, k němuž se Trestní řád uplatní subsidiárně. Na základě těchto novelizací a přijetí nového právního předpisu je možné považovat směrnici za řádně implementovanou do českého právního řádu, přestože později, než směrnice vyžadovala.

Otázkou zůstává, jak velké problémy budou uvedená novelizující ustanovení v praxi způsobovat. Nově může totiž nejen obviněný, ale také podezřelý požádat, aby mu byl kterýkoliv dokument přeložen, pokud je to nezbytné z důvodu dodržení zásad spravedlivého procesu, především práva na obhajobu. Ten tak může efektivně způsobovat obstrukce, neboť může na základě těchto ustanovení požadovat překlad celého spisu a dovolávat se přitom svého práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu.

²⁵⁹ Srov. čl. 4 a čl. 7 směrnice.

²⁶⁰ ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2010, č. 7, s. 229 a dále ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2010, č. 11, s. 373.

Překlad spisu, který může mít tisíce stránek, nebo rozhodování, které dokumenty mají být považovány za podstatné, případně v jakém rozsahu, poté nějakou dobu potrvá. Nehledě na velké finanční náklady na takový překlad. Pro některé jazyky může být navíc obtížné sehnat překladatele. Pokud se jej přesto sehnat podaří, je nezbytné dbát na to, aby byl takový tlumočnick nestranný, protože nepravdivým tlumočením je mj. porušeno právo na spravedlivý proces. Bude rovněž zajímavé, jak se orgány činné v trestním řízení vyrovnají s požadavkem na překlad dokumentů, který vznesl obviněný ve vazbě, a to z důvodu striktních vazebních lhůt. Je otázkou, zda soud rozhodne o prodloužení vazby obviněného jen proto, že orgán činný v trestním řízení nezajistil překlad dokumentu dostatečně rychle.²⁶¹

5.1.2 Směrnice o právu na informace v trestním řízení

Návrh směrnice předložila Komise v červenci 2010, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu došlo v květnu 2012 a k nabytí platnosti v červnu téhož roku. Členským státům byla uložena povinnost implementovat směrnici do 2. 6. 2014.

Jde o druhé opatření (Opatření B) z Cestovní mapy pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení. Přijetí tohoto opatření bylo vyžadováno několika organizacemi v otevřeném dopise adresovaném komisařce EU pro spravedlnost, základní práva a občanství Viviane Reding. Tyto organizace vyžadovaly harmonizaci pravidel, podle kterých jsou podezřelí či obvinění informováni o svých právech.²⁶² Tato úprava zakotvuje minimální standard ochrany v případě poskytování informací podezřelému nebo obviněnému o jeho právech v trestním řízení. Vychází z čl. 5 a 6 EÚLP a z čl. 6, 47 a 48 odst. 2 LZPEU.

Účelem této směrnice je zlepšit právní postavení podezřelých nebo obviněných osob tím, že jim má být poskytnut určitý minimální objem informací o obvinění a o jejich právech v trestním řízení.²⁶³ Z hlediska působnosti pokrývá směrnice stejně jako v předchozím případě každou takovou osobu od okamžiku vyrozumění příslušnými

²⁶¹ Blíže viz KOZÁK, Vítězslav. K novelizované úpravě institutu tlumočení v trestním řádu. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, č. 3., s. 23-24.

²⁶² Srov. KLIMEK, Libor. Posilnenie procesních práv v trestnom konaní: aktuálny vývoj legislatívnych opatrení v EÚ. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, č. 10., s. 25. Otevřený dopis je dostupný zde: <http://www.ecba.org/extdocserv/20100629_OpenlettertoVivianeReding.pdf> [online]. 2015 [cit. 2015-09-19].

²⁶³ Srov. čl. 14 preambule.

orgány o tom, že je podezřelá nebo obviněná ze spáchání trestného činu, až do ukončení řízení (vydáním pravomocného rozhodnutí). U méně závažných činů, kde uložení sankce je v pravomoci jiného orgánu než soudu s pravomocí v trestních věcech, se směrnice opět použije pouze na řízení o opravném prostředku před takovým soudem, pokud lze u něj danou sankci napadnout.²⁶⁴

Směrnice přiznává podezřelému či obviněnému právo být informován o možnosti uplatnit minimální procesní práva. Těmi jsou právo na přístup k právníkovi, právo na bezplatné právní poradenství a na informace o podmínkách jeho získání, právo na informace o obvinění, právo na tlumočení a překlad podle předchozí směrnice a právo nevyprávět. Tyto buď ústně anebo písemně poskytnuté informace musí být srozumitelné, přístupné a mají brát ohled na zvláštní potřeby podezřelých či obviněných, kteří jsou zranitelní. Jde o osoby, které nemohou porozumět obsahu či smyslu sdělení, a to z důvodu věku nebo duševního či fyzického stavu.²⁶⁵

Zadržený nebo zatčený podezřelý či obviněný má právo být neprodleně písemně poučen o svých právech, má právo si toto písemné poučení sám přečíst a ponechat si jej po dobu zbavení osobní svobody²⁶⁶. Mimo poučení o právech uvedených v předchozím odstavci se musí poučení zmiňovat také o právu na přístup k materiálům případu, o právu nechat vyrozumět konzulární úřad a jednu další osobu, o právu na naléhavou lékařskou pomoc a o právu na informaci o maximální době, po kterou smí být zbaven osobní svobody před tím, než bude předveden před justiční orgán. Písemné poučení musí dále obsahovat informace o možnosti domáhat se nezákonnosti zatčení, přezkumu zadržení či možnosti požádat o předběžné propuštění. Také toto poučení musí být srozumitelné a přístupné, musí být vyhotoveno v jazyce, kterému osoba rozumí,²⁶⁷ a musí být poskytnuto bez zbytečného odkladu. Pokud v takovém jazyce není písemné poučení k dispozici, musí být poučena alespoň ústně v jazyce, kterému rozumí. U

²⁶⁴ Srov. čl. 2 směrnice.

²⁶⁵ Srov. čl. 3 směrnice a bod 25 a 26 preambule.

²⁶⁶ Možnost ponechat si poučení po dobu zbavení osobní svobody bylo předmětem živé diskuze. Namítalo se, že osoba v cele může list s poučením připevnit ke kameře, aby nebylo možno zjistit, co se v cele děje. Dále se objevil názor, že osoba se může v cele pokusit spáchat sebevraždu udušením tak, že toto poučení sní. Proto byl přidán do preambule bod 24., podle kterého nejsou směrnici „*dotčeny vnitrostátní právní předpisy, které se týkají bezpečnosti osob ve vazebních zařízeních*“, na základě kterého jim může být poučení na určitou dobu odebráno. Srov. CRAS, S., DE MATTEIS, L.: The Directive on the Right to Information. Genesis and Short Description. *Eucrim*, 2013, issue 1, s. 28.

²⁶⁷ Belgie již zajistila překlad do více než 50 jazyků, včetně např. tatarštiny, urdštiny a gujaratštiny. Srov. tamtéž.

evropského zatýkacího rozkazu má povinnost zadrženou osobu písemně poučit vykonávající stát.²⁶⁸

Vedle práva být informován o svých právech má podezřelý či obviněný také právo obdržet neprodleně informace o trestném činu, ze kterého je podezírán či obviněn. Musí být poskytnuty v takové míře, aby byl zaručen spravedlivý proces a účinný výkon práva na obhajobu. Pokud je podezřelý či obviněný zatčen nebo zadržen, má kromě informací o trestném činu právo znát také důvody svého zadržení nebo zatčení. Nejpozději při předložení obžaloby soudu mají být obviněnému poskytnuty detailní informace týkající se obvinění, které mají zahrnovat informace o povaze trestného činu, jeho právní kvalifikaci a formě účasti. Se změnami údajů týkajících se podezření nebo obvinění má být podezřelý či obviněný obeznámen tehdy, pokud je to nutné k zabezpečení spravedlivého řízení.²⁶⁹

Kromě přístupu k uvedeným informacím má mít v trestním řízení jakákoliv zatčená a zadržená osoba, popř. její právník, přístup také k materiálům, které souvisejí s případem, a které jsou nutné k účinnému napadení zákonnosti zatčení nebo zadržení. Bez ohledu na případné zatčení nebo zadržení má mít podezřelý či obviněný nebo jeho právník přístup přinejmenším ke všem podstatným důkazům pro potřebu přípravy obhajoby a zajištění spravedlivého řízení, a to v takovém čase, aby byl zajištěn účinný výkon práva na obhajobu, nejpozději však při předložení obžaloby soudu. V případě, že orgány poté získají další podstatné důkazy, musí k nim umožnit přístup v čase, který umožní podezřelému či obviněnému, popř. jeho právníkovi, aby je mohl posoudit. Přístup ke všem informacím v tomto odstavci je bezplatný. Odmítnutí přístupu k určitým materiálům je možné, pokud to neodporuje právu na spravedlivý proces. Specificky půjde o případ, kdy by umožnění přístupu mohlo závažně ohrozit život nebo základní práva jiného nebo pokud je zde důležitý veřejný zájem, jako je ochrana probíhajícího vyšetřování nebo národní bezpečnost státu, ve kterém se trestní řízení vede. O takovém odepření má rozhodovat justiční orgán. Přinejmenším musí být justičním orgánem každé takové rozhodnutí přezkoumáno.²⁷⁰

²⁶⁸ Srov. čl. 4 a 5 směrnice.

²⁶⁹ Srov. čl. 6 směrnice.

²⁷⁰ Srov. čl. 7 směrnice.

Poslední část směrnice se věnuje kontrole a opravným prostředkům. V prvním případě ukládá směrnice členským státům povinnost, aby každé poskytnutí informací zaznamenaly. V druhém případě má mít podezřelý či obviněný nebo jeho právník v případě neposkytnutí informace nebo odmítnutí poskytnutí informace právo na to, aby bylo takové neposkytnutí či odmítnutí podrobena přezkumu.²⁷¹

Trestní řád před přijetím novely implementující směrnici nezakotvoval povinnost poučit podezřelého a obviněného o právu na naléhavou lékařskou pomoc, o maximální lhůtě, po kterou je možné jej omezit na svobodě před odevzdáním soudu a o možnosti nechat informovat konzulární úřad a rodinného příslušníka, popř. jinou fyzickou osobu, v případě vzetí do vazby. Podezřelý či obviněný, který byl zadržen či zatčen, neměl ani právo obdržet písemné poučení o právech, aby si jej mohl přečíst a ponechat u sebe po dobu omezení či zbavení osobní svobody. Tak se stalo až přijetím již zmiňovaného Zákona č. 141/2014 Sb., který kromě úpravy tlumočení a překladu novelizoval rovněž příslušná ustanovení Trestního řádu týkající se poskytování informací, konkrétně § 33 odst. 5 a 6, § 70 a § 76 odst. 5. Pro připomenutí, zákon nabyl účinnosti 1. 8. 2014. Další relevantní úprava je pokryta Zákonem o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech. Tato směrnice je již proto také řádně implementována.

Otázkou zůstává, zda působnost směrnice pokrývá pouze fyzické osoby či také právnické osoby. Směrnice sama se touto otázkou nezabývá. Anglická verze článku 82 odst. 2 písm. b) SFEU hovoří o právech jednotlivců („individuals“) v trestním řízení, tedy pouze fyzických osob. Holandská či francouzská verze SFEU je ale v této věci nejednoznačná. Odpověď přinese pravděpodobně až SDEU.²⁷²

5.1.3 Rozsudek SDEU ve věci Covaci

V říjnu vydaný rozsudek proti Gavrilu Covaci²⁷³ je prvním rozsudkem SDEU, který vykládá některá práva na základě cestovní mapy, konkrétně na základě předchozích dvou směrnic. Pan Covaci je rumunský státní příslušník, který řídil automobil na území Německa bez platného pojištění civilní odpovědnosti z provozu vozidla. Při policejní

²⁷¹ Srov. čl. 8 směrnice.

²⁷² CRAS, S., DE MATTEIS, L.: The Directive on the Right to Information. Genesis and Short Description. *Eucrim*, 2013, issue 1, s. 26.

²⁷³ *Trestní řízení proti Gavrilu Covaci*. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 15. října 2015 (C-216/14).

kontrole navíc předložil padělané osvědčení o pojištění. Byl proto za účasti tlumočnicka vyslechnut. Po skončení vyšetřování podal státní zástupce soudu návrh na vydání trestního příkazu o udělení pokuty a požadoval, aby byl případný odpor pana Covaci podán v souladu s německým právem v němčině. Protože ten neměl v Německu trvalé bydliště ani pobyt, státní zástupce požadoval, aby mu byl trestní příkaz doručen prostřednictvím zmocněnce, přičemž podle německého práva začíná lhůta pro podání odporu běžet okamžikem doručení zmocněnci a trvá 2 týdny.²⁷⁴

Soud přerušil řízení a položil SDEU dvě předběžné otázky. Za první se tázal, zda čl. 1 odst. 2 a čl. 2 odst. 1 a 8 Směrnice o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení musí být vykládány v tom smyslu, že znemožňují, aby vnitrostátní právo vyžadovalo podávání opravných prostředků pouze v jazyce soudního řízení, tedy v němčině. Za druhé se ptal, zda musí být čl. 2, čl. 3 odst. 1 písm. c) a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 Směrnice o právu na informace v trestním řízení vykládány v tom smyslu, že znemožňují, aby trestní příkaz po obviněném vyžadoval, aby si ustanovil zmocněnce pro doručování, když lhůta pro podání odporu začíná běžet okamžikem doručení zmocněnci bez ohledu na to, zda se obviněný o doručení dozvěděl.²⁷⁵

Soud se nejprve zabýval působností směrnice a prohlásil, že trestní příkaz je před uplynutím lhůty pro podání odporu pouze dočasný a že jeho doručení umožňuje obviněnému, aby se ve věci poprvé vyjádřil. Podáním odporu dojde k zahájení řádného kontradiktorního řízení. Trestní příkaz má proto povahu obvinění, který nabude právní moci až po uplynutí lhůty pro podání odporu. Obě směrnice se tedy na danou situaci vztahují.²⁷⁶

K první předběžné otázce SDEU prohlásil, že čl. 2 se týká na rozdíl od čl. 3 tlumočení výlučně ústních vyjádření a jeho smyslem je zajistit podezřelému nebo obviněnému, aby byl v jazyce, kterému rozumí, informován o skutečnostech, které mu jsou kladeny za vinu, a aby se mohl ve věci vyjádřit a vykonat své právo na obhajobu. Případná povinnost členských států zajistit překlad opravných prostředků podaných obviněnými do jazyka řízení by bylo nad rámec cílů, které směrnice sleduje. Právo podle č. 2 by panu Covaci svědčilo, pokud by odpor proti trestnímu příkazu podal ústně

²⁷⁴ Srov. bod 16-19 a 21 rozsudku.

²⁷⁵ Srov. bod 24 rozsudku.

²⁷⁶ Srov. bod 27, 59 a 60 rozsudku.

u příslušného soudu nebo písemně za pomoci právního zástupce, který by jej poté přeložil do němčiny. Pokud jde o čl. 3, ten zásadně umožňuje pouze překlad podstatných dokumentů v jazyce řízení do jazyka, kterému obviněný nebo podezřelý rozumí, aby se mohl seznámit s tím, co je mu kladeno za vinu. Toto právo zásadně nezahrnuje překlad odporu proti trestnímu příkazu z jazyka, který podezřelý nebo obviněný ovládá, do jazyka řízení. Směrnice upravuje ale pouze minimální práva, proto mohou členské státy stanovit, že se takový překlad poskytne. Vnitrostátní úprava Německa proto není se směrnicí v rozporu a pan Covaci nemá právo podat odpor v jiném jazyce, než je jazyk řízení, pokud nejde podle německého práva o podstatný dokument.²⁷⁷

Lamberigts v této souvislosti správně poznamenává, že je zvláštní, že pan Covaci by měl nárok na bezplatnou pomoc tlumočnicka, pokud by se osobně dostavil na soud či na schůzku s obhájcem, ale ne tehdy, pokud chce podat odpor dálkově. Jedinou možností by tak bylo cestovat mnoho kilometrů. Souhlasím také s tím, když tvrdí, že čl. 3 je vhodným základem také pro překlad podstatných dokumentů z jazyka obviněného do jazyka řízení. Pan Covaci je obviněným, který nerozumí jazyku trestního řízení, a proto by mu měl být přeložen trestní příkaz k tomu, aby mohl uplatnit své právo na obhajobu. Lamberigts navrhuje např. přiložení dvojjazyčného odvolacího formuláře k trestnímu příkazu.²⁷⁸ Podle mého názoru by mohla naprosto postačit komunikace na dálku.

Pokud jde o druhou otázku, SDEU stanovil, že smyslem 2 týdenní lhůty pro podání odporu je jednak umožnit obviněnému, aby připravil svou obhajobu, a jednak zabránit diskriminaci obviněných, kteří mají pobyt v jiném státě, protože pouze tito mají podle německého práva povinnost ustanovit si zmocněnce pro doručování. Proto musí obviněnému náležet celá tato lhůta a nesmí být zkrácena o dobu, kterou trestní příkaz cestuje k obviněnému.²⁷⁹

²⁷⁷ Srov. bod 30, 33, 38, 42, 44, 46, 47 a 48 rozsudku.

²⁷⁸ Blíže viz LAMBERIGTS, Stijn: Case C-216/14 Covaci-Minimum rules, yet effective protection? In: *The European Law Blog: News and comments on EU law* [online]. 2015 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <<http://europeanlawblog.eu/?p=2989>>.

²⁷⁹ Srov. bod 65 a 67 rozsudku.

5.1.4 Směrnice o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkající se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody

Návrh směrnice předložila Komise v červnu 2011, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu došlo v říjnu 2013 a k nabytí platnosti v listopadu téhož roku. Členským státům byla uložena povinnost implementovat směrnici do 27. 11. 2016.

Jde již o třetí opatření (opatření C- 1. část a D) z Cestovní mapy pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení. Právo na přístup k obhájci je nutné respektovat v průběhu celého trestního řízení. Je ale nezbytné, aby bylo zajištěno již na počátku trestního řízení, protože v daném okamžiku je obhájce pro podezřelého nebo obviněného důležitým spojením s vnějším světem.²⁸⁰

Účelem této směrnice je vytvořit minimální pravidla upravující právo podezřelých a obviněných v trestním řízení na přístup k obhájci, jejich právo na informování třetí strany o zbavení osobní svobody a v případě zbavení osobní svobody také jejich právo na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady.²⁸¹ Tato úprava vychází z čl. 3, 5, 6 a 8 EÚLP a čl. 4, 6, 7, 47 a 48 Listiny. Vychází také z rozsudku ESLP ve věci *Salduz*,²⁸² podle kterého má být přístup k obhájci umožněn od prvního policejního výslechu,²⁸³ ledaže existují v konkrétním případě závažné důvody pro omezení daného práva. Měla by být zohledněna také již přijatá směrnice o právu na přístup k obhájci, především pokud jde o právo podezřelého nebo obviněného být poučen o právu na přístup k obhájci a právo zatčené či zadržené osoby obdržet písemně informace o právu na přístup k obhájci.²⁸⁴

Působnost směrnice je stejná jako v případě předchozích dvou směrnic, neboť se vztahuje na podezřelou nebo obviněnou osobu od okamžiku vyrozumění příslušnými orgány o tom, že je podezřelá nebo obviněná ze spáchání trestného činu, a uplatní se až

²⁸⁰ KLIMEK, Libor. Posilnenie práva na prístup k obhajcovi v trestnom konaní jako požiadavka Smernice 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, č. 3, s. 38.

²⁸¹ Srov. bod 12 preambule.

²⁸² *Salduz v Turecko*, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 11. 2008 (36391/02).

²⁸³ Podle bodu 20 preambule by nicméně za výslech neměl být považován předběžný výslech orgánem činným v trestním řízení za účelem zjištění totožnosti osoby, ověření držení zbraní či jiná bezpečnostní rizika nebo určení, zda bude nutné zahájit vyšetřování. Tyto situace mohou nastat např. při silniční kontrole či jiné náhodné kontrole, kdy prozatím není podezřelý nebo obviněný znám.

²⁸⁴ Srov. bod 14 preambule.

do ukončení trestního řízení, přičemž za trestní řízení by nemělo být pokládáno řízení ve věznicích ohledně méně závažných kázeňských prohřešků a řízení o činech uvnitř armády vedená velícím důstojníkem. V případě evropského zatýkacího rozkazu se směrnice použije od okamžiku, kdy je vyžádaná osoba ve vykonávajícím členském státě zatčena. U méně závažných činů, u kterých ukládá sankce jiný orgán než soud s příslušností v trestních věcech, který ale může danou sankci přezkoumat, nebo u méně závažných činů, které nelze potrestat trestem odnětí svobody, se směrnice uplatní pouze na řízení před soudem, kterému je přiznána pravomoc rozhodovat trestní věci. Směrnice se nicméně bezpodmínečně použije v situaci, kdy byl podezřelý či obviněný zbaven osobní svobody.²⁸⁵

Směrnice se za stejných podmínek jako v předchozím odstavci aplikuje rovněž na jinou osobu, která se v průběhu policejního výslechu nebo výslechu jiným orgánem činným v trestním řízení stane podezřelou nebo obviněnou z trestného činu.²⁸⁶ Typicky půjde o svědka, který se svou výpovědí dostane do podezření. Článek sám o sobě nemá nicméně žádný praktický dopad, protože pouze opakuje, že se vztahuje na podezřelou nebo obviněnou osobu od okamžiku vyrozumění příslušnými orgány o tom, že je podezřelá nebo obviněná ze spáchání trestného činu.²⁸⁷

Co se týče práva na přístup k obhájci, podezřelá nebo obviněná osoba má právo na včasný přístup k obhájci takovým způsobem, aby mohla účinně uplatnit své právo na obhajobu. Přístup má být umožněn bez zbytečného prodlení. Každopádně musí mít podezřelý nebo obviněný přístup k obhájci již před svým výslechem prováděným orgánem činným v trestním řízení či justičním orgánem, při provádění úkonu trestního řízení příslušným orgánem s cílem shromáždit důkazní prostředky, bez prodlení po zbavení osobní svobody či v přiměřené lhůtě před dostavením se k trestnímu soudu, před který byl předvolán. Přístup k obhájci musí mít od jednoho z výše uvedených okamžiků, a to podle toho, který z nich nastane dřív. Preambule ale dodává, že státy by neměly mít povinnost zajistit obhájce podezřelému či obviněnému, který není zbaven osobní svobody, pokud si jej neobstará sám.²⁸⁸

²⁸⁵ Srov. čl. 2 odst. 1, 2 a 4 směrnice a bod 13 preambule.

²⁸⁶ Srov. čl. 2 odst. 3 směrnice.

²⁸⁷ Srov. CRAS, Steven: The Directive on the Right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, *Eucrim*, 2014, issue 1., s. 38-39.

²⁸⁸ Srov. čl. 3 odst. 1 a 2 směrnice a bod 27 preambule.

Směrnice se dále zabývá samotným obsahem práva na přístup k obhájci. Podezřelý či obviněný má právo se scházet se svým obhájcem a komunikovat s ním bez přítomnosti třetích osob, a to také před tím, než je orgánem činným v trestním řízení či justičním orgánem vyslýchán. Jakákoliv soukromá komunikace mezi nimi je důvěrná a státy ji musí respektovat. Povinnost respektovat soukromou komunikaci nicméně nebrání členským státům kontrolovat obsah korespondence či uplatnit příslušný postup pro případ, kdy existuje podezření, že se obhájce účastnil na trestném činu podezřelého či obviněného.²⁸⁹ Poté při samotném výslechu má podezřelý či obviněný právo na to, aby byl jeho obhájce při výslechu přítomen a aktivně se jej účastnil. O takové účasti musí být pořízen záznam. Podezřelému či obviněnému má být také umožněno, aby byl jeho obhájce přítomen alespoň při identifikaci, konfrontaci a rekonstrukci místa trestného činu, pokud jsou tyto vyšetřovací úkony upraveny ve vnitrostátním právu a pokud je zároveň přítomnost podezřelého či obviněného na nich podle tohoto vnitrostátního práva nezbytná nebo možná.²⁹⁰

Odchytky od uplatňování práva na přístup k obhájci jsou členským státům dovoleny pouze v přípravném řízení a pouze za výjimečných okolností. Svým trváním musí být pouze dočasné.²⁹¹ Prvním případem je možnost nezajistit podezřelému nebo obviněnému, který byl zbaven osobní svobody, právo na přístup k obhájci bez zbytečného prodlení, pokud je překážkou zeměpisná vzdálenost. Druhým případem je potom možnost odchýlit se od výkonu všech práv uvedených v předchozím odstavci, která ve svém souhrnu vytváří obsah práva na přístup k obhájci, a to v rozsahu, v jakém je to nezbytné z důvodu ochrany života, svobody nebo tělesné nedotknutelnosti osoby nebo pokud je to nezbytné k zabránění závažnému ohrožení trestního řízení. V tomto posledním případě by šlo především o snahu zabránit ovlivňování svědků nebo pozměnění či zničení nejzásadnějších důkazů.²⁹²

Podezřelá či obviněná osoba zbavená osobní svobody má právo určit přinejmenším jednu osobu dle jejího výběru, která bude o zbavení její osobní svobody bez zbytečného prodlení informována. Pokud bylo zbaveno osobní svobody dítě, má být o této skutečnosti a o důvodech zbavení svobody co nejdříve informována osoba s

²⁸⁹ Srov. čl. 4 směrnice a bod 33 preambule.

²⁹⁰ Srov. čl. 3 odst. 3 směrnice

²⁹¹ V kontextu českého právního řádu půjde o neodkladné a neopakovatelné úkony.

²⁹² Srov. čl. 3 odst. 5 a 6 směrnice a bod 32 preambule.

rodičovskou odpovědností. Pokud by informování osoby s rodičovskou odpovědností bylo v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, má být informována jiná vhodná dospělá osoba. Případné odchylky od uplatňování práva na informování třetí osoby musí být rovněž dočasné a musí být odůvodněny jedním ze dvou taxativních důvodů. Prvním je ochrana života, svobody nebo tělesné nedotknutelnosti osoby a druhým je snaha předejít závažnému ohrožení trestního řízení. U dítěte musí být ještě navíc bez zbytečného prodlení informován orgán odpovědný za ochranu nebo zájmy dětí o tom, že toto dítě bylo zbaveno osobní svobody.²⁹³

Podezřelý či obviněný zbavený osobní svobody má dále právo komunikovat alespoň s jednou třetí osobou dle jeho návrhu. Výjimky jsou formulovány velmi vágně. Toto právo může být omezeno nebo pozdrženo buďto s ohledem na závažné a naléhavé požadavky nebo na přiměřené praktické požadavky. Může jít např. o ochranu života, tělesné integrity či svobody nebo o snahu zabránit ohrožení trestního řízení, předejít trestnému činu či chránit oběti. Cizí státní příslušníci mají nadto také právo, aby byl o zbavení osobní svobody bez zbytečného prodlení informován jejich konzulární úřad. S tímto úřadem mohou poté i komunikovat, mohou od něj přijímat návštěvy a mohou si od něj nechat zajistit právní zastoupení, pokud s tím daný konzulární úřad souhlasí.²⁹⁴

Při uplatňování všech výše uvedených odchylek je nutné splnit také obecné podmínky, které jsou společné pro všechny případy odchylek z práva na přístup k obhájci i z práva na informování třetí osoby po zbavení osobní svobody. Tyto podmínky stanoví, že všechny odchylky musí být přiměřené a nesmí překračovat rámec toho, co je nezbytné, dále musí být striktně časově omezené, nesmí být založené výlučně na druhu či závažnosti údajného trestného činu a nesmí být takovou výjimkou způsobena újma celkové spravedlivosti trestního řízení. „Podobecné“ podmínky vztahující se pouze na odchylky z práva na přístup k obhájci stanoví, že pro uplatnění odchylky musí být vydáno řádně odůvodněné rozhodnutí. Takové rozhodnutí musí vydat justiční orgán, popř. také jiný orgán pod podmínkou, že je jeho rozhodnutí soudně přezkoumatelné. Toto řádně odůvodněné rozhodnutí je nutné zaznamenat. „Podobecné“ podmínky odchylek od práva na informování třetí osoby po zbavení osobní svobody stanoví, že

²⁹³ Srov. čl. 5 odst. 3 a 4 směrnice.

²⁹⁴ Srov. čl. 5 odst. 1 a 2 směrnice, čl. 6 a 7 odst. 1 a 2 směrnice a bod 36 preambule.

rozhodnutí musí být vydáno soudním, popř. jiným orgánem pod podmínkou, že rozhodnutí je soudně přezkoumatelné.²⁹⁵

V případě evropského zatýkacího rozkazu má vyžádaná osoba právo na přístup k obhájci po svém zatčení ve vykonávajícím státě. Musí jít o takový přístup, aby mohla účinně uplatňovat svoje práva, a po zbavení osobní svobody musí být umožněn bez zbytečného prodlení. Se svým obhájcem se může setkat a komunikovat s ním. Také má právo na přítomnost a účast obhájce při výslechu prováděném vykonávajícím justičním orgánem. Případnou účast obhájce je nicméně nutné zaznamenat. Další oprávnění a také odchylky od práva na přístup k obhájci se přiměřeně použijí i v řízení o evropském zatýkacím rozkazu.²⁹⁶

Co je nicméně pro tento druh řízení specifické, je povinnost vykonávajícího státu informovat vyžádanou osobu bez zbytečného prodlení poté, co byla zbavena osobní svobody, o právu zvolit si obhájce ve vydávajícím státě. Jeho úkolem je poskytovat informace a poradenství obhájci ve vykonávajícím státě za účelem zajištění účinného výkonu práv vyžádané osoby. Pokud vyžádaná osoba svého práva využije, vykonávající stát o tomto neprodleně informuje vydávající stát. Vydávající stát má poté povinnost poskytnout vyžádané osobě bez zbytečného prodlení informace, které jí usnadní volbu obhájce v tomto vydávajícím státě.²⁹⁷

Zvláštní potřeby zranitelných osob, které jsou podezřelé nebo obviněné, mají být při aplikaci směrnice respektovány.²⁹⁸

Podezřelý či obviněný má možnost vzdát se svého práva na přístup k obhájci, mimo případy nutné obhajoby. O obsahu tohoto práva a důsledcích jeho uplatnění musí být dostatečně a srozumitelně informován. Následný (písemný či ústní) projev vůle musí být učiněn dobrovolně a musí být jednoznačný. Poté je nutné takový projev vůle spolu s okolnostmi jeho učinění zaznamenat. Projev vůle je možné kdykoliv v průběhu trestního řízení odvolat, o čemž musí být podezřelý či obviněný rovněž informován.²⁹⁹

²⁹⁵ Srov. Čl. 5 odst. 3 a čl. 8 odst. 1 směrnice.

²⁹⁶ Srov. čl. 10 odst. 1-3 směrnice.

²⁹⁷ Srov. čl. 10 odst. 4-6 směrnice.

²⁹⁸ Srov. Čl. 13 směrnice.

²⁹⁹ Srov. čl. 9 směrnice.

V českém právním řádu je daná problematika upravena v příslušných ustanoveních Trestního řádu, ZSVM, Zákona o výkonu vazby, Zákona o policii ČR a příslušných ustanoveních mezinárodních smluv upravujících konzulární styky. Tato úprava poskytuje vysoký standard ochrany a neměla by být proto podstatně přepracovávána. Případné úpravy a změny by měly být pouze dílčího rázu.³⁰⁰ Dodnes nicméně žádný návrh zákona reagující na přijatou směrnici podán nebyl. K připomenutí uvádím, že na implementaci směrnice byla poskytnuta poměrně dlouhá (tříletá) lhůta a na případné změny je tak prozatím dostatek času.

5.1.5 Návrh směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení ve znění obecného přístupu

Asi 1 086 000 dětí čelí v EU každoročně trestnímu řízení, což je přibližně 12% všech případů. Přitom právě děti patří mezi obzvláště zranitelnou skupinu osob a ne všechny členské státy mají takovou právní úpravu, která by v průběhu trestního řízení reflektovala jejich zvláštní potřeby. Navrhovaná směrnice má toto změnit tím, že stanoví procesní záruky umožňující dětem chápat a sledovat trestní řízení a účinně využívat své právo na spravedlivý proces, což má v konečném důsledku přispět k jejich sociální integraci a k zabránění páchání kriminality v budoucnu.³⁰¹

Návrh předložila Komise v listopadu 2013. Jde o v pořadí již čtvrté opatření (část Opatření E) z Cestovní mapy pro posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení. Návrh směrnice upravuje minimální pravidla vybraných procesních práv podezřelých nebo obviněných dětí v trestním řízení. Vychází z čl. 4, 6, 7, 24, 47 a 48 LZPEU a čl. 3, 5, 6 a 8 EÚLP. Znění návrhu má rovněž přihlídnout k již přijatým směrnicím. Mimo tento návrh předložila Komise současně také návrh Směrnice, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem a návrh Směrnice o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení

³⁰⁰ ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2013, č. 7/8, s. 197.

³⁰¹ *European Commission: Press release – Children in criminal proceedings: European Commission proposal to increase protection makes a decisive step forward* [online]. 2015 [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-636_cs.htm?locale=cs>.

týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu. K těmto návrhům připojila Komise také doporučení týkající se problematiky právní pomoci a posílení práv zranitelných osob.³⁰²

Rada SVV se tímto návrhem zabývala již dvakrát, a to na svém zasedání v březnu a červnu 2014, přičemž na druhém zasedání se jí podařilo dosáhnout obecného přístupu. Text obecného přístupu se stane základem pro vyjednávání s EP o konečné podobě směrnice v rámci řádného legislativního postupu podle čl. 294 SFEU.

Co se týče působnosti, návrh ve znění obecného přístupu stanoví, že by se směrnice měla vztahovat na děti, tedy osoby mladší 18 let,³⁰³ od okamžiku, kdy je příslušné orgány informují, že jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu, až do okamžiku, kdy je trestní řízení skončeno vydáním pravomocného rozhodnutí. V případě evropského zatýkacího rozkazu by se měla směrnice aplikovat od okamžiku zatčení takového dítěte ve vykonávajícím státě. Směrnice má být dále bezpodmínečně a bez ohledu na fázi trestního řízení aplikována v případě zbavení osobní svobody dítěte. V případě méně závažných činů, za které ukládá sankci jiný orgán než soud s pravomocí rozhodovat trestní věci,³⁰⁴ kde ale tento soud může danou sankci přezkoumat, se má směrnice opět aplikovat jen na řízení před trestním soudem. Stejně tak se má směrnice aplikovat pouze na řízení před trestním soudem v případě méně závažných činů, které není možné potrestat trestem odnětí svobody. Směrnice se může (fakultativně) uplatnit vůči podezřelým nebo obviněným dětem také za předpokladu, že poté, co se stanou účastníky řízení, dosáhnou zletilosti, a to až do okamžiku, kdy dosáhnou věku 21 let. Směrnice se na druhou stranu nemá vztahovat na trestné činy, které mohou být potrestány omezujícími opatřeními namísto trestních sankcí. Půjde např. o ochranná, nápravná a výchovná opatření, která dětem napomohou k začlenění do společnosti.³⁰⁵

³⁰² ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2014, č. 4, s. 103-105.

³⁰³ Viz čl. 3 návrhu ve znění obecného přístupu. Tento návrh nicméně ve svém čl. 2 odst. 5 výslovně stanoví, že se nedotýká vnitrostátních pravidel upravujících hranici trestní odpovědnosti. Podle zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže by se tedy směrnice neuplatňovala vůči dětem, ale zásadně pouze vůči mladistvým.

³⁰⁴ Opět půjde o přestupky páchané v dopravě nebo např. o menší prohřešky proti veřejnému pořádku, u kterých by bylo nepřiměřené požadovat zajištění veškerých práv podle tohoto návrhu. Srov. bod 11c) preambule.

³⁰⁵ Srov. čl. 2 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 10 a 11d) preambule.

Děti, které se stanou podezřelými či obviněnými, mají být bez prodlení informovány o právech podle Směrnice o právu na přístup k obhájci. Dále musí být bez prodlení informovány o následujících právech a podmínkách, za kterých mohou tato práva uplatnit – právo na přístup k obhájci a právo na jeho pomoc, právo na individuální posouzení, právo na přístup k lékařskému vyšetření, právo na omezení svého zadržení a na aplikaci alternativních opatření, právo na speciální zacházení při zadržení, právo na ochranu soukromí, právo na doprovod dospělé osoby při soudním jednání, právo na osobní přítomnost v řízení před soudem a právo na právní pomoc podle vnitrostátního práva. Tyto děti mají být také poučeny o právu nechat informovat osobu s rodičovskou odpovědností,³⁰⁶ popř. jinou dospělou osobu, kterou dítě určí, o všech výše uvedených právech. Jiná dospělá osoba má být informována v případě, pokud by informování osoby s rodičovskou odpovědností bylo v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, pokud by mohlo být poskytnutím informací ohroženo trestní řízení nebo pokud by nemohla být osoba s rodičovskou odpovědností nalezena nebo by nebyla známá její totožnost. Jinou vhodnou osobu může kromě dítěte určit také příslušný orgán. V takovém případě může jít i o právnickou osobu zabývající se zájmy dětí.³⁰⁷

Právo na přístup k obhájci má být poskytnuto v souladu se Směrnicí o právu na přístup k obhájci. Pomoc má být dětem poskytnuta v případě výsledku vedeném příslušným orgánem, ledaže je taková pomoc nepřiměřená vzhledem ke složitosti věci, závažnosti trestného činu nebo maximálnímu rozumně očekávanému trestu. Pomoc mají děti získat také v případě zbavení osobní svobody, ledaže se očekává, že budou osobní svobody zbaveny pouze po krátkou dobu, např. za účelem předání dítěte osobě s rodičovskou odpovědností nebo jeho předvedení před soud. Pokud není přítomen žádný obhájce, který by dítěti poskytl pomoc, musí být výslech odložen o přiměřenou dobu. Odklad o přiměřenou dobu není nezbytný za výjimečných okolností v přípravném řízení, kdy je okamžitý výslech nutný z důvodu ochrany života, svobody či tělesné nedotknutelnosti některé osoby nebo pokud by mohlo být odkladem vážně ohroženo trestní řízení.³⁰⁸

³⁰⁶ Rodičovskou odpovědností se rozumí veškerá práva a povinnosti ve vztahu k osobě nebo majetku dítěte, přičemž tato práva a povinnosti jsou uložena fyzické či právnické osobě rozsudkem, právní normou nebo ujednáním s právními účinky. Srov. bod 14 preambule.

³⁰⁷ Srov. čl. 4 odst. 1 a čl. 5 návrhu ve znění obecného přístupu.

³⁰⁸ Srov. čl. 6 a 6a návrhu ve znění obecného přístupu a bod 17 preambule.

Právo na individuální posouzení má umožnit zjištění zvláštních potřeb dítěte, pokud jde o ochranu, vzdělávání, odbornou přípravu a sociální začlenění. Individuální posouzení se má zaměřit především na osobnost dítěte, jeho zralost a na sociální a rodinné zázemí. Proto je úzká spoluúčast dítěte na individuálním posouzení nezbytná. Musí být provedeno tehdy, aby jej mohl soud reflektovat při vynesení rozsudku. Jeho rozsah a důkladnost mohou být v konkrétních případech odlišné v závislosti na okolnostech případu, závažnosti trestného činu a možného trestu a na tom, zda se již dítětem orgány činné v trestním řízení dříve zabývaly nebo ne. Individuální posouzení musí být v průběhu trestního řízení v případě potřeby aktualizováno. Odchylna od uplatnění práva na individuální posouzení je možná v případě, že by individuální posouzení bylo vzhledem k okolnostem případu nebo malé závažnosti trestného činu nepřiměřené a v případě, že se již dítětem orgány činné v trestním řízení někdy zabývaly.³⁰⁹

Právo na lékařské vyšetření má mít dítě, pokud je zbaveno osobní svobody. Smyslem tohoto vyšetření je především posoudit tělesný a duševní stav dítěte. Je možné jej provést buď z moci úřední, když to odůvodňují zdravotní údaje či fyzický nebo mentální stav, nebo na žádost. Žádost může podat dítě, osoba s rodičovskou odpovědností či jiná vhodná dospělá osoba nebo obhájce dítěte. Žádost je možné zamítnout, pokud je evidentní, že je podána pouze s cílem způsobit průtahy trestního řízení. Žádost podaná někým jiným než dítětem může být zamítnuta, jestliže by následné lékařské vyšetření nebylo v souladu s nejlepšími zájmy dítěte, např. pokud by doba zbavení osobní svobody měla být z důvodu provedení lékařského vyšetření značně prodloužena, přestože by v daném případě nebyly dány důvody pro jeho okamžité provedení. Výsledky lékařského vyšetření je po jeho skončení nezbytné zaznamenat. Konečně, pokud je to vzhledem k okolnostem nutné, lékařské vyšetření se má zopakovat.³¹⁰

U výslechu dítěte prováděného orgánem činným v trestním řízení před podáním obžaloby mají členské státy zajistit, aby mohl být takový výslech audiovizuálně zaznamenáván. Výslech dítěte má být poté zaznamenáván u dítěte zbaveného osobní svobody, ledaže je to nepřiměřené s ohledem na složitost věci, závažnost domnělého

³⁰⁹ Srov. čl. 7 návrhu ve znění obecného přístupu.

³¹⁰ Srov. čl. 8 návrhu ve znění obecného přístupu.

trestného činu či maximálního rozumně očekávaného trestu. Výslech nemusí být zaznamenán ani tehdy, jestliže se výslechu účastní obhájce. Pokud není možné záznam provést pro neočekávané technické problémy tehdy, kdy by bylo jeho pořízení přiměřené, je možné dítě vyslechnout i bez něj, nicméně jen tehdy, když je to nutné z důvodu ochrany života, svobody či tělesné nedotknutelnosti některé osoby nebo pokud by mohlo být neprovedením výslechu vážně ohroženo trestní řízení. Povinnost pořádat záznam se nevztahuje na takové otázky při výslechu, jejichž smyslem je zjištění totožnosti dítěte či určení, zda je nezbytné zahájit vyšetřování. Stejně tak návrh nevyžaduje, aby byl zaznamenáván výslech prováděný soudcem nebo soudem.³¹¹

Právo na omezení zadržení spočívá v tom, že před samotným pravomocným rozhodnutím ve věci samé má být dítě zadrženo jen výjimečně, a pokud se tak stane, na co nejkratší dobu. Před zadržením musí být nejprve posouzen věk dítěte, jeho individuální situace a zvláštní okolnosti daného případu. Zadržení musí být následně pravidelně přezkoumáváno soudem buď z moci úřední nebo na žádost dítěte, jeho obhájce či justičního orgánu odlišného od soudu. I navzdory splnění podmínek pro zadržení dítěte by měla být co nejvíce využívána alternativní opatření. Jde o uložení povinnosti, aby se dítě nevyskytovalo na určitých místech nebo aby naopak pobývalo určitém místě. Dále jde o omezení styku s určitými osobami, povinnost dítěte hlásit se u příslušných orgánů, uložení terapeutické léčby či léčby závislosti na návykových látkách (v těchto případech musí dát dítě souhlas) a účast na výchovných opatřeních.³¹²

Pokud je dítě přesto před případným pravomocným odsouzením za spáchaný trestný čin zadrženo, má být drženo odděleně od dospělých. Tato povinnost neplatí, pokud se má za to, že selekce není v jeho nejlepším zájmu. Dítě může být drženo i spolu s mladými dospělými,³¹³ pokud jsou tito mladí dospělí ke společnému pobytu s dětmi způsobilí. Naopak dítě, které v průběhu svého zadržení dosáhne 18 let, by mělo mít i nadále možnost být drženo odděleně, pokud je to s ohledem na jeho konkrétní poměry důvodné. V průběhu celého zadržení má být dbáno na zajištění a udržení zdravotního stavu a tělesného vývoje dítěte, dále na právo dítěte na vzdělávání se a na odbornou přípravu, také na právo na jeho rodinný život a na podporu jeho rozvoje a následného

³¹¹ Srov. čl. 9 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 21 preambule.

³¹² Srov. čl. 10 a 11 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 25 preambule.

³¹³ Věkovou hranici pro kategorii mladých dospělých má určit každý členský stát podle svého národního práva. Neměly by zde ale spadat osoby starší 24 let. Srov. bod 26a) preambule.

znovuzačlenění do společnosti. Opatření na zajištění a udržení těchto potřeb mají být vhodná a přiměřená celkové době zadržení.³¹⁴

Trestní řízení týkající se dětí má být považováno za věc naléhavou, která má být projednána s náležitou péčí. Tomu odpovídá také způsob zacházení s dětmi, především pokud jde o zajištění ochrany soukromí. Konkrétně je potřeba chránit osobní charakteristiku dítěte zjištěnou na základě individuálního posouzení, chránit pořízené audiovizuální záznamy a zabránit nevhodnému nakládání s nimi a také chránit fotografie dítěte a jeho rodinných příslušníků. Informace, na základě kterých je možné zjistit totožnost pachatele, je možné veřejně šířit jen v případě naprosté nezbytnosti pro potřeby trestního řízení.³¹⁵

Děti mohou být doprovázeny osobou s rodičovskou odpovědností při probíhajícím soudním jednání. Nicméně pokud je doprovod osobou s rodičovskou odpovědností nemožný nebo pokud žádná osoba s rodičovskou odpovědností není ochotná dítě doprovázet, pokud by to bylo v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte či pokud by přítomnost osoby s rodičovskou odpovědností mohla ohrozit trestní řízení, může být dítě doprovázeno jinou vhodnou dospělou osobou. Na osobní přítomnost před soudem má pochopitelně právo také samotné dítě, a to v případě, kdy soud posuzuje otázku jeho viny. Pro případ, že se dítě takového řízení neúčastní, mají členské státy zakotvit podmínky, za kterých má dítě právo na nové řízení nebo na podání opravných prostředků, na základě kterých mohou být nově zjištěny skutkové okolnosti, v jejichž důsledku by mohlo být původní rozhodnutí zrušeno.³¹⁶

Obdobná práva výše uvedená má také vyžádané dítě v řízení o evropském zatýkacím rozkazu po svém zatčení ve vykonávajícím státě.³¹⁷

Náklady individuálního posouzení, lékařského vyšetření a výslechu dítěte nesou členské státy, pokud nejsou uhrazeny jinak, např. cestou zdravotního pojištění.³¹⁸ Členské státy mohou ale stanovit, že jejich soudy budou moci nařídít dítěti úhradu vynaložených nákladů i v těchto případech, pokud došlo k odsouzení dítěte a zároveň nebude úhradou ohrožen jeho další vývoj.

³¹⁴ Srov. čl. 12 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 26 preambule.

³¹⁵ Srov. čl. 13 a 14 návrhu ve znění obecného přístupu.

³¹⁶ Srov. čl. 15 a 16 návrhu ve znění obecného přístupu.

³¹⁷ Srov. čl. 17 návrhu ve znění obecného přístupu.

³¹⁸ Srov. čl. 21 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 32 preambule.

Pokud jde o výkon rozhodnutí, je výslovně stanoveno, že se má navrhovaná směrnice použít pouze do okamžiku ukončení řízení, čímž se myslí vydání pravomocného rozhodnutí. Fáze výkonu rozhodnutí není navrhovanou směrnicí dotčena a pro danou fázi se tedy uplatní vnitrostátní předpisy členských států.

Největší výhrady Komise k uvedenému textu návrhu patří fakultativní úpravě osobní působnosti u dětí, které se v průběhu trestního řízení stanou zletilými. Podle Komise je taková právní úprava v rozporu s principem právní jistoty, a proto by se měla směrnice povinně vztahovat také na děti, které se později stanou zletilými. V případě působnosti u méně závažných činů, podle které se má směrnice aplikovat jen na řízení před trestním soudem, navrhuje Komise vztáhnout směrnicí také na řízení před státním zástupcem. Komise má dále problém s navrhovanou úpravou právní pomoci ze strany obhájce, která byla ve srovnání s návrhem Komise obecným přístupem oslabena. Pokud jde o navrhovanou úpravu výslechu, její ustanovení jsou podle Komise příliš neurčitá. Nelíbí se jí ani možnost neprovést audiovizuální záznam v případě výslechu za přítomnosti obhájce, protože pořízení záznamu a přítomnost obhájce sledují jiný účel. Stejně tak návrh vůbec neupravuje otázku výkonu trestu, přestože čl. 82 odst. 2 písm. b) SFEU je podle Komise pro takovou úpravu dostatečným základem. Návrh směrnice dále dostatečně nezaručuje, že děti nebudou při zbavení osobní svobody drženy spolu s dospělými. Konkrétně má Komise problém s možností držet děti za určitých podmínek s mladými dospělými. Takovou úpravu nepovažuje za souladnou s mezinárodními standardy. Další závažný problém vidí v možnosti členských států zavést takovou právní úpravu, která umožňuje jejich soudům za určitých podmínek nařídít dítěti úhradu nákladů na individuální posouzení, lékařské vyšetření a výslech. Tyto instituty reflektují zvláštní zranitelnost dítěte a hrozba úhrady těchto nákladů by mohla dítě, popř. rodinného příslušníka nebo obhájce, od jejich uplatňování odrazovat. V této souvislosti Komise odkazuje na čl. 6 odst. 1 EÚLP, čl. 35 pokynů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem³¹⁹ a na čl. 4 Směrnice o právu na tlumočení a překlad,³²⁰ který se má obdobně

³¹⁹ Čl. 35 zní: „*Měly by být odstraněny jakékoli překážky přístupu k soudu, jako jsou náklady řízení nebo absence právního zástupce.*“ Viz *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* [online]. 2015 [cit. 2015-06-05]. Dostupné z:

<<http://www.coe.int/web/children/child-friendly-justice>>.

³²⁰ Čl. 4 zní: „*Členské státy nesou náklady na tlumočení a překlad vzniklé při uplatňování článků 2 a 3 bez ohledu na výsledek řízení.*“ Článek 2 upravuje právo na tlumočení a článek 3 právo na překlad podstatných dokumentů. Blíže viz bod 4.1.1 této práce.

aplikovat také na právo na individuální posouzení, lékařské vyšetření a výslech.³²¹ Jak je vidět, Komise s obecným přístupem Rady příliš spokojená není, přesto nakonec přijetí obecného přístupu vyjádřila podporu v očekávání, že budou tyto nedostatky při vyjednávání s EP odstraněny.

V České republice existuje vysoký standard ochrany práv dětí a mladistvých upravený ZSVM, který jde nad rámec dojednaného minimálního standardu. Případné změny v českém právním řádu by proto měly být pouze dílčího charakteru. Vše bude záležet na finálním znění po dohodě s EP.

Návrh směrnice se stal předmětem kritiky také v dalších ohledech. Z opatření E cestovní mapy vyplývá, že právo na zvláštní ochranu je určeno podezřelým nebo obviněným osobám, které jsou zranitelné. Za prvé se objevily pochybnosti, zda má EU vůbec podle primárního práva pravomoc upravit práva zranitelných osob. Jak bylo v úvodu zmíněno, podle článku 82 odst. 2 SFEU může EP a Rada přijmout minimální pravidla v rozsahu, který je nezbytný pro usnadnění vzájemného uznávání a justiční spolupráci v trestních věcech s přeshraničním rozměrem. Tato otázka vyvstala také v případě ostatních směrnic, protože procesní práva zde upravená se aplikují i ve výlučně vnitrostátních situacích. Nicméně v daném případě neupravuje návrh určitá procesní práva, ale postavení určité skupiny osob. Absence přeshraničního prvku je proto nejzřetelnější. Přestože návrh stejně jako v případě ostatních směrnic obsahuje úpravu předávání na základě evropského zatýkacího rozkazu, Komise odhaduje, že podíl zranitelných podezřelých či obviněných v přeshraničních případech (tedy nejen dětí) představuje asi 1%.³²² Zlepšení postavení zranitelných dětí v řízení na základě evropského zatýkacího rozkazu tedy očividně nebylo hlavním důvodem návrhu. To potvrdila sama Komise, která uvedla, že článek 82 odst. 2 je použitelný nejen pro přeshraniční případy, ale také pro výlučně domácí situace, protože *ex ante* dělení trestních řízení na přeshraniční a vnitrostátní je v mnoha případech nemožné. Dále prohlašuje, že za účelem posílení vzájemné důvěry a justiční spolupráce je nutné, aby byly do návrhu zahrnuty také výlučně vnitrostátní případy. Tvrdí, že zakotvením

³²¹ Srov. odkaz pod čarou č. 15, 16, 19, 21, 24 a 30 návrhu ve znění obecného přístupu.

³²² Viz bod 4.3 *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council Proposal for a on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings* (SWD/2013/0480 final) [online]. 2015 [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/swd_2013_480_en.pdf>.

minimálních procesních práv pro podezřelé nebo obviněné pouze v přeshraničních případech by došlo k vytvoření dvou skupin, kdy jedna by disponovala více právy než druhá. To by v konečném důsledku vedlo k porušení základních lidských práv přiznaných LZPEU. Ta podle čl. 51 odst. 1 přiznává v případech, které mají vztah k právu EU, práva podezřelým a obviněným jak v přeshraničních, tak ve vnitrostátních situacích.³²³ Problémem je, že Komise rozšiřuje rozsah čl. 82 odst. 2 tím, že se odvolává na LZPEU. Právní základ založený na takové argumentaci kruhem je naprosto nežádoucí, protože tak obchází princip subsidiarity.³²⁴ Osobně se domnívám, že směrnici harmonizovaná práva rozhodně přispívají k posílení vzájemné důvěry v přeshraničních případech. Nicméně na základě skutečnosti, že harmonizovaná úprava se uplatní i v případech, které nemají na vzájemné uznávání a justiční spolupráci žádnou vazbu, se domnívám, že by měl být právní základ pro úpravu procesních práv obsažený v čl. 82 odst. 2 změněn tak, aby neobsahoval odkaz na pouze přeshraniční případy.

Specifikem směrnice je, že se vztahuje pouze na zranitelné děti, nikoliv zranitelné dospělé. Ty se musí prozatím spokojit pouze s doporučením Komise. Komise vychází z toho, že u každého dítě, které je podezřelé nebo obviněné, se předpokládá zranitelnost, a to z důvodu věku bez ohledu na případný fyzický nebo duševní stav. U dospělých je naopak nutné jakékoliv fyzické či duševní onemocnění, které má za následek zranitelnost, rozpoznáno. Příčiny zranitelnosti jsou u obou skupin odlišné, proto si každá vyžaduje odlišný přístup.³²⁵

5.1.6 Návrh směrnice, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem

Další navrhovanou směrnicí, která je součástí balíčku předloženého v listopadu 2013, jehož cílem je posílit právo na spravedlivý proces v trestním řízení, je směrnice o presumpci nevinny. Jde o v pořadí páté opatření Cestovní mapy pro posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení. Vychází z čl. 47 a 48 LZPEU, čl. 6 EÚLP a čl. 14 MPOPP. Smyslem této směrnice je zaručit podezřelému nebo

³²³ Viz tamtéž bod 4.5.1 odst. 1-3. K tomu viz také *Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2013 (C-617/10).

³²⁴ MEYSMAN, Michaël. Quo Vadis with Vulnerable Defendants in the EU? *European Criminal Law Review*, 2014, volume 4, number 2, s. 182-187.

³²⁵ Blíže viz MEYSMAN, Michaël. Quo Vadis with Vulnerable Defendants in the EU? *European Criminal Law Review*, 2014, volume 4, number 2, s. 187 a násl.

obviněnému minimální práva týkající se některých aspektů presumpce nevinny a práva být přítomen při soudním řízení, konkrétně že (1) nebude žádným veřejným prohlášením orgánu veřejné moci³²⁶ označován za vinného předtím, než je vynesena pravomocný odsuzující rozsudek, (2) důkazní břemeno bude ležet na obžalobě a pochybnost o vině bude ve prospěch podezřelého nebo obviněného, (3) právo nevypovídat bude zaručeno a nebude použito jako usvědčující okolnost a že (4) obviněný bude mít právo na přítomnost před soudem.³²⁷

Rada SVV se návrhem zabývala celkem dvakrát, a to na zasedání v říjnu a poté v prosinci 2014, kde byl dojednáán obecný přístup. Text obecného přístupu bude základem vyjednávání s EP v rámci řádného legislativního postupu.

Pokud jde o působnost, návrh se má týkat pouze podezřelých nebo obviněných fyzických osob, a to od okamžiku, kdy je tato osoba podezřelá nebo obviněná, tedy ještě předtím, než je s touto skutečností sama obeznámena. Směrnice se má použít až do vydání konečného pravomocného rozhodnutí.³²⁸

První část se věnuje otázce presumpce nevinny. Návrh stanoví, že s podezřelým nebo obviněným má být nakládáno jako s nevinným, dokud není zákonným způsobem dokázána jeho vina. To zahrnuje také právo nebýt žádným veřejným prohlášením orgánu veřejné moci označován za vinného předtím, než je vina prokázána zákonným způsobem. V případě, že orgán veřejné moci svou povinnost poruší, mají být přijata vhodná opatření. Tato povinnost nicméně nebrání tomu, aby orgány veřejné moci šířily informace týkající se trestního řízení, pokud to vyžaduje trestní vyšetřování nebo veřejný zájem. Příkladem může být zveřejnění videozáznamu s pachatelem trestného činu za účelem jeho identifikace veřejností, poskytnutí informace týkající se trestného činu proti životnímu prostředí obyvatelům postižené oblasti či informování o stavu trestního řízení s cílem zabránit narušování veřejného pořádku.³²⁹

³²⁶ Podle bodu 13 preambule se veřejným prohlášením orgánu veřejné moci („public authority“) rozumí jakékoliv prohlášení, jehož obsah se týká trestného činu a které pochází buďto od orgánu, který je do trestního řízení týkajícího se daného trestného činu zapojený (např. justiční orgán, policie), nebo od jiného orgánu veřejné moci (např. ministři či jiní veřejní funkcionáři). Směrnice se nevztahuje na hromadné sdělovací prostředky a nedotýká se imunit, především členů parlamentu.

³²⁷ Srov. *European Commission: Memo – Justice and Home Affairs Council 9-10 October 2014 in Luxembourg* [online]. 2015 [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-569_en.htm>.

³²⁸ Srov. čl. 2 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 8 preambule.

³²⁹ Srov. čl. 3 a 4 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 13a) preambule.

Při prokazování viny má ležet důkazní břemeno na obžalobě a jakákoliv pochybnost má být ve prospěch podezřelého nebo obviněného. Důkazní břemeno ležící na obžalobě nicméně nemá bránit soudci, aby z úřední povinnosti vyhledával důkazy svědčící jak ve prospěch, tak v neprospěch podezřelého či obviněného. V souvislosti se stanovením trestní odpovědnosti mohou členské státy zakotvit použití vyvratitelné skutkové nebo právní domněnky, pokud je její použití v souladu s právem na obhajobu.³³⁰

Důležitým znakem presumpce nevinny je právo neobviňovat se a s tím související právo nevypovídat. Uplatnění těchto práv nesmí být podezřelému či obviněnému přikládáno k tíži a nesmí být považováno za usvědčující důkaz. Toto ale nebrání členským státům považovat mlčení za projev potvrzení důkazu, který byl získán jinak. V rozporu s právem neobviňovat se a s právem nevypovídat nemá být získávání důkazů za pomoci použití donucovacích prostředků. Musí jít ale o takové důkazy, jejichž existence je nezávislá na vůli podezřelé nebo obviněné osoby, jako jsou důkazy získané při osobní či domovní prohlídce nebo vzorek krve k získání DNA. U činů nižšího stupně závažnosti, jako jsou např. dopravní přestupky, má mít členský stát právo určit, že právem nevypovídat není dotčeno trestní řízení, popř. některá jeho část, pokud je pouze písemné či pokud je bez výslechu podezřelého nebo obviněného. I v tomto případě musí být ale dodrženo právo na spravedlivý proces.³³¹

Druhá část se věnuje právu podezřelého nebo obviněného, aby byl přítomen při projednávání svého případu před soudem. Jde o další podstatný prvek práva na spravedlivý proces. Řízení, ve kterém může být vydáno rozhodnutí o vině či nevině podezřelého nebo obviněného, se může konat i v případě jeho nepřítomnosti, pokud byl včas informován jednak o plánovaném řízení a jednak o následcích nedostavení se nebo pokud byl o plánovaném řízení informován a zároveň má zvoleného nebo ustanoveného obhájce, který jej v řízení zastupuje. I v případě nesplnění těchto podmínek může být rozhodnutí přijaté v nepřítomnosti podezřelého nebo obviněného vymáháno, např. pokud se jej nepodařilo informovat o řízení z důvodu, že uprchl a není známo, kde se nachází. V takovém případě ale návrh vyžaduje, aby měl podezřelý či obviněný možnost žádat nové řízení nebo uplatnit další opravný prostředek poté, co byl o

³³⁰ Srov. čl. 5 návrhu ve znění obecného přístupu.

³³¹ Srov. čl. 6 a 7 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 18, 19 a 20b) preambule.

rozhodnutí vydaném v jeho nepřítomnosti informován. O této možnosti musí být poučen v okamžiku, kdy je informován o rozhodnutí vydaném v jeho nepřítomnosti. Právo žádat nové řízení nebo právo uplatnit další opravný prostředek má mít také podezřelý nebo obviněný, který se neúčastnil řízení před soudem a který tvrdí, že podmínky pro konání řízení v jeho nepřítomnosti nebyly splněny.³³²

Pokud je to v zájmu řádného fungování nebo průběhu řízení a pokud není dotčeno jeho právo na obhajobu, může být podezřelý nebo obviněný dočasně vyloučen z projednávání své věci před soudem, a to např. pokud ruší jednání nebo pokud jeho přítomnost brání řádnému výslechu svědka.³³³

Ustanovení o právu na přítomnost v řízení před soudem se podle návrhu nemá aplikovat na písemné řízení podle vnitrostátního práva, pokud tím není dotčeno právo na spravedlivý proces.³³⁴

Pokud bude porušeno jakékoliv právo podezřelého nebo obviněného přiznané mu navrhovanou směrnicí, má mít k dispozici efektivní prostředek, který mu zajistí právní ochranu.³³⁵

Komise obecný přístup podpořila i navzdory své kritiky některých ustanovení. Především se jí nelíbí právo členského státu stanovit, že u méně závažných činů není právem nevyprávět dotčeno trestní řízení, popř. některá jeho část, pokud je řízení pouze písemné či pokud probíhá bez výslechu podezřelého nebo obviněného.³³⁶ ECBA³³⁷ zase vidí nedostatky v absenci úpravy právnických osob. Tvrdí, že ochrana fyzických a právnických osob je nerozlučně propojená. Domnívá se proto, že v případech, kdy jsou podezřelými nebo obviněnými právnická osoba a současně její vedoucí, nemůžou být z důvodu absence ochrany právnických osob chráněna ani práva fyzické osoby, především pokud jde o právo neobviňovat se. Další nedostatek vidí v tom, že v návrhu není zahrnuto právo svědka neobviňovat se a nevyprávět. Návrh zmiňuje pouze podezřelé a obviněné, přičemž svědek nemusí být v okamžiku své výpovědi ani jedním z nich. ECBA se odvolává na judikaturu ESLP, který v daném

³³² Srov. čl. 8 odst. 1-3, čl. 9 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 22e) preambule.

³³³ Srov. čl. 8 odst. 4 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 22a) preambule.

³³⁴ Srov. čl. 8 odst. 5 návrhu ve znění obecného přístupu.

³³⁵ Srov. čl. 10 návrhu ve znění obecného přístupu.

³³⁶ Viz odkaz č. 17 pod čarou návrhu ve znění obecného přístupu.

³³⁷ European Criminal Bar Association.

kontextu nerozlišuje mezi podezřelými, obviněnými, svědky, kteří mohli být v době své výpovědi považováni za podezřelé, a svědky, u kterých nemohlo být rozumně předvídáno, že by se svou výpovědí mohli vystavit trestnímu stíhání.³³⁸

Z pohledu českého právního řádu se navrhovaná směrnice nejeví jako problematická. Český právní řád postrádá právní úpravu domněnek, tato navrhovaná úprava je nicméně fakultativní. V tomto ohledu jde proto česká právní úprava dokonce nad rámec uvedeného minimálního standardu. Drobné změny by si mohla vyžádat navrhovaná úprava vztahující se k povinnosti informovat podezřelého nebo obviněného o následcích nedostavení se k řízení, ve kterém se má projednávat jeho případ. Tato povinnost není v českém právním řádu zakotvena navzdory skutečnosti, že jde i v českém trestním řízení o obvyklou praxi. Vše bude záležet na finální podobě textu směrnice.³³⁹

5.1.7 Návrh směrnice o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu

Tento návrh je šestým kamínkem do mozaiky vyobrazující Cestovní mapu procesních práv podezřelých či obviněných osob v trestním řízení a realizuje druhou část Opatření C cestovní mapy. Vychází z čl. 47 odst. 3 LZPEU, čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP a čl. 14 odst. 3 písm. d) MPOPP, které zakotvují právo na spravedlivý proces. Tento návrh úzce souvisí se Směrnicí o právu na přístup obhájci, neboť se snaží, aby mohlo být právo na přístup k obhájci účinně využíváno také v rané fázi trestního řízení. Podezřelé nebo obviněné osoby jsou především na počátku trestního řízení, zvláště pokud jsou zbaveny osobní svobody, nejvíce zranitelné a potřeba právní pomoci je nejnaléhavější. Proto by jim prozatímní právní pomoc měla být poskytnuta ihned po zbavení osobní svobody až do doby, kdy je zhodnocena jejich žádost o „běžnou“ právní

³³⁸ Srov. bod 19., 44., 45. a 51. *ECBA Response to proposed Directive on The Presumption of Innocence ECBA Plea to EU Politics: Follow the Rule of Law – Human rights should not be negotiable* [online]. 2015 [cit. 2015-09-28]. Dostupné z:

<http://www.ecba.org/extdocserv/20141106_ECBA_PresumptionOfInnocence.pdf>.

³³⁹ ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2014, č. 11-12, s. 278 a ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2015, č. 1, s. 25.

pomoc.³⁴⁰ Pokud jde o osoby, které byly vyžádány v řízení o evropském zatýkacím rozkazu, těmto by měla být zajištěna prozatímní právní pomoc ve vykonávajícím státě.

Rada SVV se návrhem zabývala celkem dvakrát, a to na zasedání v prosinci 2014 a poté v březnu 2015, kde byl dojednán obecný přístup. Text obecného přístupu bude základem vyjednávání s EP v rámci řádného legislativního postupu.

Návrh směrnice definuje základní pojmy, mj. také „právní pomoc“ a „prozatímní právní pomoc“. Právní pomocí rozumí členským státem financovanou pomoc obhájce, která umožňuje využití práva na přístup k obhájci. Prozatímní právní pomoc je právní pomoc poskytovaná těm osobám, které jsou zbaveny osobní svobody, a to až do doby, než je přijato rozhodnutí o právní pomoci.³⁴¹

Co se týče působnosti návrhu, ten se má vztahovat, jak bylo naznačeno, na osoby podezřelé či obviněné v trestním řízení, které byly zbaveny osobní svobody a které mají právo na přístup k obhájci podle Směrnice o právu na přístup k obhájci. Dále se má návrh vztahovat na osoby vyžádané podle evropského zatýkacího rozkazu, které mají právo na přístup k obhájci podle Směrnice o právu na přístup k obhájci, a to od chvíle, kdy jsou zatčeny ve vykonávajícím státě. Směrnice se naopak nemá vztahovat na situace, ve kterých se podezřelý či obviněný vzdal práva na přístup k obhájci v souladu se Směrnicí o právu na přístup k obhájci nebo v případě, že se členský stát dočasně odchýlí od některých práv podle návrhu této směrnice. Směrnice se nemá použít ani na méně závažné činy, za které ukládá sankci jiný orgán než soud s pravomocí rozhodovat trestní věci, ani když může takový soud sankci přezkoumat. Dále nemá být návrh vztážen na méně závažné činy, které není možné potrestat trestem odnětí svobody. Konečně se nemá směrnice aplikovat ani v případě, kdy došlo k omezení osobní svobody za účelem zjištění totožnosti nebo z důvodu potřeby zahájit vyšetřování, z důvodu ověření držení zbraně nebo jiné obdobné otázky, z důvodu provedení vyšetřovacího úkonu nebo úkonu s cílem shromáždit důkazní prostředky³⁴² či za účelem předvedení podezřelého nebo obviněného před příslušný orgán v případě, že se

³⁴⁰ Srov. bod 9 preambule.

³⁴¹ Srov. čl. 10 návrhu ve znění obecného přístupu.

³⁴² Vyjma těch v čl. 3 odst. 3 písm. c) Směrnice o právu na přístup k obhájci. Jde o identifikaci, konfrontaci a rekonstrukci místa trestného činu.

nedostavil dobrovolně. Nicméně i v těchto případech musí být zachováno právo na spravedlivý proces.³⁴³

Návrh směrnice dále upravuje odděleně přístup k prozatímní právní pomoci v trestním řízení a přístup k prozatímní právní pomoci a právní pomoci pro vyžádané osoby. Přístup k prozatímní právní pomoci v trestním řízení má být poskytnut na žádost podezřelým či obviněným, kteří jsou zbaveni osobní svobody a kteří mají právo na přístup k obhájci v souladu se Směrnicí o právu na přístup k obhájci. Bezpodmínečně by měla být prozatímní právní pomoc zajištěna v případě, kdy je podezřelý nebo obviněný předveden před soud rozhodující o předběžné vazbě. Přístup má být poskytnut bez prodlení po zbavení osobní svobody, ještě před vlastním výsledkem ze strany orgánu činného v trestním řízení. Prozatímní právní pomoc může být poskytována také u činů menší závažnosti, pokud to vyžaduje spravedlnost. O tom rozhodnou příslušné orgány neprodleně a ještě před výsledkem podezřelého nebo obviněného. Rozhodujícími kritérii by měly být složitost věci, závažnost domnělého činu, přísrnost očekávaného trestu a schopnost podezřelého nebo obviněného hájit se sám.³⁴⁴

Pokud jde o trvání, prozatímní právní pomoc má být poskytována až do 1) propuštění podezřelého nebo obviněného na svobodu, 2) do nabytí právní moci (negativního) rozhodnutí o poskytnutí právní pomoci či 3) do nabytí účinku jmenování obhájce, pokud je právní pomoc přiznána. Rozsah poskytování prozatímní právní pomoci má být takový, aby byl zajištěn efektivní výkon práva na přístup k obhájci podle Směrnice o právu na přístup k obhájci, především podle čl. 3 odst. 3.³⁴⁵

Pokud jde o náklady vynaložené v souvislosti s prozatímní právní pomocí, návrh směrnice umožňuje tyto náklady vyžadovat zpět od těch podezřelých nebo obviněných osob, které podle příslušného vnitrostátního práva nespĺňují podmínky pro získání právní pomoci.³⁴⁶

Následně je upravena prozatímní právní pomoc a právní pomoc pro vyžádané osoby podle evropského zatýkacího rozkazu. Vyžádané osoby mají mít po svém zatčení až do okamžiku předání nebo do okamžiku právní moci rozhodnutí o nepředání právo

³⁴³ Srov. čl. 2 návrhu ve znění obecného přístupu a bod 9d) preambule.

³⁴⁴ Srov. čl. 4 odst. 1-2b návrhu ve znění obecného přístupu a bod 10b) preambule.

³⁴⁵ Srov. čl. 4 odst. 3 a 4 návrhu ve znění obecného přístupu.

³⁴⁶ Srov. čl. 4 odst. 5 návrhu ve znění obecného přístupu.

na právní pomoc. Právo na právní pomoc pro vyžádané osoby může být závislé na jejich majetkových poměrech či na posouzení, zda je poskytnutí právní pomoci ve prospěch spravedlnosti. Posouzení obou případů je na vykonávajícím státě. Pokud není pravomocné rozhodnutí o této právní pomoci přijato, mají vyžádané osoby v řízení o evropském zatýkacím rozkazu právo na prozatímní právní pomoc ve vykonávajícím státě za obdobných podmínek jako v případě běžného trestního řízení. Prozatímní právní pomoc má zajistit vykonávající členský stát od okamžiku zatčení vyžádané osoby až do okamžiku předání vydávajícímu státu či do okamžiku právní moci rozhodnutí o nepředání. Prozatímní právní pomoc má být zajištěna v takovém rozsahu, aby mohla vyžádaná osoba efektivně využívat právo na přístup k obhájci podle Směrnice o právu na přístup k obhájci, především podle čl. 10 odst. 2.³⁴⁷

Komise považuje již tradičně návrh ve znění obecného přístupu za málo ambiciózní, protože nezaručuje dostatečně přístup k obhájci těm, kteří nedisponují finančními prostředky. Jde hlavně o vyžádané osoby, u kterých může být poskytnutí právní pomoci závislé na jejich majetkových poměrech. Směrnice také umožňuje státem vynaložené náklady na zajištění prozatímní právní pomoci vyžadovat zpět od podezřelých obviněných nebo vyžádaných osob, které podle daného vnitrostátního práva nesplňují podmínky pro získání právní pomoci. Je otázkou, do jaké míry může mít taková úprava odrazující účinek na podávání žádostí o získání prozatímní právní pomoci. Dále považuje Komise za nerozumné vyloučení působnosti pro případy krátkodobých zadržení a pro případy méně závažné činnosti, které obecný přístup oproti původnímu návrhu Komise zavádí.³⁴⁸ ECBA nesouhlasí, že by prozatímní právní pomoc měla být poskytována pouze do vydání rozhodnutí o nepřiznání právní pomoci, protože osoba může být v té době stále ve vazbě a vyslýchána, proto by měla být poskytována až do určitého procesního stádia. ECBA dále zdůrazňuje, že by měl návrh vytvořit mechanismus, který by zajistil nezávislé jmenování obhájců a právo osoby na volbu obhájce, neboť toto není návrhem dostatečně zaručeno. Dále požaduje, aby prozatímní právní pomoc byla v případě evropského zatýkacího rozkazu poskytována, stejně jako v případě Směrnice o právu na přístup k obhájci, jak ve vydávajícím státě,

³⁴⁷ Srov. čl. 5 směrnice návrhu ve znění obecného přístupu.

³⁴⁸ ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2015, č. 4, s 101. Srov. také odkaz č. 13 a 15 pod čarou návrhu ve znění obecného přístupu.

tak vykonávajícím státě. Komunikace mezi oběma obhájci by mohla vyřešit problémy, na základě kterých byl evropský zatýkácí rozkaz vydán, což by mohlo vést až k dobrovolnému návratu vyžádané osoby a stažení evropského zatýkácího rozkazu. Konečným důsledkem by tak bylo menší finanční zatížení vykonávajícího státu. Návrh by měl stejně tak zakotvit právo na soudní přezkum rozhodnutí o nepřiznání právní pomoci.³⁴⁹

Navrhovaný minimální standard je z pohledu českého práva bezproblémový, neboť dostatečně zohledňuje specifika českého právního řádu. Česká republika uvítala vyloučení ustanovení z původního návrhu Komise, který vyžadoval poskytnutí právní pomoci v případě krátkodobého zadržení. Dále uvítala vyloučení ustanovení o právu na právní pomoc ve vydávajícím státě v případě evropského zatýkácího rozkazu, které by mělo za následek podstatné snížení efektivity předávání a naopak zvýšení administrativních a finančních nákladů.³⁵⁰

³⁴⁹ Blíže viz *ECBA comments and recommendations following the proposed instruments on legal aid published by the European Commission in November 2013* [online]. 2015 [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: <http://www.ecba.org/extdocserv/20140512_ECBA_ComRecLegalAid.pdf>.

³⁵⁰ ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2015, č. 4, s. 102.

6. Úvodem k ochraně práv obětí trestných činů

V důsledku odstranění vnitřních hranic mohou občané EU svobodně cestovat a pobývat kdekoliv na území EU. Se vzrůstajícím počtem osob, které tohoto práva využívají, roste také počet osob, které se stanou obětí trestného činu v jiném členském státě než ve státě pobytu, a které tak podléhají trestnímu řízení v tomto cizím státě. V důsledku toho je jejich postavení především z důvodu jazykové bariéry a neznalosti místních právních předpisů ztíženo.

EU se ochranou obětí zabývá od 70. let. Prvním dokumentem byla rezoluce EP z roku 1981 o odškodnění obětí násilných trestných činů.³⁵¹ Nicméně až Vídeňský akční plán přijatý na základě Amsterdamské smlouvy doporučil vytvoření účinného systému kompenzace pro oběti³⁵² a stanovil, že by se touto otázkou měla EU zabývat do 5 let od vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost.³⁵³ Závěry zasedání Rady v Tampere z října 1999 dále rozvedly, že by měly být vytvořeny minimální standardy ochrany obětí trestných činů, především pokud jde o jejich přístup k soudům a jejich právo na náhradu škody, včetně nákladů řízení. Závěry považovaly za nutné, aby byly vytvořeny národní programy pro potřebu financování právní pomoci a ochrany obětí.³⁵⁴ Právě na základě závěrů z Tampere bylo přijato několik rámcových rozhodnutí, která se zabývala postavením obětí v trestním řízení, postavením obětí obchodování s lidmi, otázkami pohlavního zneužívání a vykořisťování dětí a dětskou pornografií.

Ochrana poskytována obětem na základě Rámcových rozhodnutí ale nebyla dostačující. Např. Rámcové rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení se vztahovalo pouze na svědky nebo na účastníky řízení a členským státům ponechávalo při implementaci velký rozsah diskrece. Tento deficit potvrdil také ESD ve svých rozsudcích *Gueye a Sánchez*,³⁵⁵ které se výkladem daného rámcového rozhodnutí zabývaly. Kromě širokého diskrečního uvážení ESD také Rámcovému rozhodnutí

³⁵¹ Resolution on compensation for victims of act of violence (Úř. věst. C 77/1977 ze dne 6. 4. 1981).

³⁵² Srov. bod 19. Vídeňského akčního plánu.

³⁵³ Srov. bod 51. Vídeňského akčního plánu.

³⁵⁴ Srov. bod 32. Závěrů předsednictva.

³⁵⁵ *Trestní řízení proti Magatte Gueye (C-483/09) a Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 15. září 2011.

vytýkal neexistenci ustanovení, které by členským státům ukládalo povinnost zacházet s oběťmi stejným způsobem jako se stranami řízení.³⁵⁶

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost byla tato rámcová rozhodnutí nahrazena směrnice, kterými byly postupně upraveny také další okruhy problémů v souvislosti s postavením obětí trestných činů. Tyto směrnice byly nicméně přijímány bez zastřešujícího strategického dokumentu, podle kterého byly již přijímány směrnice upravující postavení podezřelých a obviněných osob. Významným impulsem pro rozhodnutí o zřízení cestovní mapy také pro oběti bylo přijetí Stockholmského programu a Akčního plánu jeho provádění, podle kterých mělo být zlepšení úrovně ochrany obětí jednou z prioritních záležitostí. V červnu 2011 proto svou cestovní mapu získaly také oběti trestných činů.

6.1 Cestovní mapa pro posílení práv obětí trestných činů

Cestovní mapou k posílení práv a ochrany obětí, především v trestním řízení³⁵⁷ se rozumí souhrn opatření jak legislativního, tak nelegislativního (doporučení, „best practices“, výměna zkušeností) charakteru, jejichž cílem je stanovit minimální standard v úmyslu zlepšit právní postavení obětí trestných činů. Návrh této cestovní mapy předložilo maďarské předsednictví v Radě v dubnu 2011. Rada návrh přijala v červnu téhož roku. Inspirací se stala Cestovní mapa týkající se procesních práv podezřelých a obviněných osob, na jejímž základě byly členské státy schopny přijmout ucelený soubor směrnic zakotvující minimální standard jejich ochrany. V návrhu vyzývá Rada Komisi, aby navrhla opatření z oblasti horizontální ochrany obětí trestných činů.

Stejně jako v případě předchozí cestovní mapy, i tato obsahuje několik demonstrativně vyčtených opatření. Opatření A stanoví, že nová směrnice, kterou předložila Komise v květnu 2011, a kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestných činů,³⁵⁸ má nahradit Rámcové rozhodnutí Rady o

³⁵⁶ BERGSTRÖM, M., CORNELL, J. A. (eds.). *European Police and Criminal Law Co-operation*, Swedish Studies in European Law, volume 5. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 29.

³⁵⁷ *Usnesení Rady ze dne 10. června 2011 o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení* (Úř. věst. C 187 ze dne 28. 6. 2011) [online]. 2015 [cit. 2015-06-01]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446568859149&uri=CELEX:32011G0628\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446568859149&uri=CELEX:32011G0628(01))>.

³⁵⁸ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV* (Úř. věst. L 315, ze dne 14. 11. 2012) [online]. 2015 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>>.

postavení obětí v trestním řízení. Rada se zavazuje věnovat návrhu směrnice prioritní zacházení. Opatření B ukládá Komisi, aby navrhla Doporučení, které bude obsahovat praktická opatření k usnadnění implementace směrnice přijaté podle Opatření A. Toto Doporučení má brát ohled na dosavadní „best practices“ při zacházení s oběťmi trestných činů. Podle Opatření C má být přijat návrh nařízení Komise z května 2011 týkající se vzájemného uznávání ochranných opatření v civilních věcech, které má doplnit v té době projednávanou Směrnicí o evropském ochranném příkazu. Tato směrnice by měla naopak zajistit vzájemné uznávání ochranných opatření v trestních věcech. Opatření D vyzývá Komisi, aby přezkoumala Směrnicí o odškodňování obětí trestných činů, tedy zda je nutná revize a zjednodušení dosavadních procedur. V souvislosti s danou směrnicí má Komise také navrhnout jakákoliv legislativní či nelegislativní opatření. Opatření E se obrací na Komisi, aby předložila doporučení, kterým by navrhla zvláštní postupy při zacházení se zvláště zranitelnými oběťmi, jako jsou děti, oběti obchodování s lidmi, oběti terorismu či oběti organizovaného zločinu.

Právním základem následujících směrnic zabývajících se ochranou obětí je čl. 82 odst. 2 písm. c) SFEU, na základě kterého mají být přijata minimální pravidla v oblasti práv obětí trestných činů. Poskytovaný standard ochrany v jednotlivých členských státech může být tedy pochopitelně vyšší, nicméně podle některých autorů by přílišné zvyšování standardu práv obětí mohlo mít negativní vliv na hlavní účel trestního řízení. Tímto účelem je podle českého Trestního řádu mj. také zjištění trestného činu a spravedlivé potrestání pachatele.³⁵⁹ Narušením účelu by byla zároveň narušena ochrana některých práv obětí, např. právo na rychlé odškodnění za újmu utrpěnou trestným činem.³⁶⁰

6.1.1 Směrnice, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu

Návrh směrnice předložila Komise v květnu 2011, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu došlo v říjnu 2012 a ke vstupu v platnost v listopadu téhož roku,

³⁵⁹ Srov. § 1 Trestního řádu.

³⁶⁰ JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 285.

čímž bylo nahrazeno rámcové rozhodnutí Rady o postavení obětí v trestním řízení.³⁶¹ Členským státům byla uložena povinnost implementovat směrnici do 16. 11. 2015.

Cílem směrnice je stanovit minimální souhrn práv, která má oběť právo uplatňovat v souvislosti s trestným činem spáchaným v rámci EU. Konkrétně má právo na vhodné informace, podporu a ochranu a právo na účast v trestním řízení. Oběť má také právo, aby byla jako oběť uznávána, z čehož vyplývá, že s ní má být při kontaktu s příslušnými orgány zacházeno s respektem, citlivě, individuálně, profesionálně a bez jakékoliv diskriminace. Oběti nesmějí být diskriminovány ani na základě místa pobytu.³⁶² Dětské oběti mají nadto také právo, aby byl brán ohled na jejich zájmy, věk, vyspělost, názory, potřeby a obavy. Jak dítěti, tak jeho právnímu zástupci (zásadně půjde o nositele rodičovské odpovědnosti) mají být poskytnuty informace týkající se práv nebo opatření zaměřených na děti. Právy obětí nejsou na druhou stranu dotčena práva podezřelých, obviněných a odsouzených osob.

Podle směrnice je za oběť považována fyzická osoba, které byla přímo trestným činem způsobena újma, např. fyzická, duševní či citová újma nebo hmotná ztráta. Dále je to rodinný příslušník osoby, který utrpěl újmu v důsledku smrti osoby, přičemž tato smrt byla přímo způsobena trestným činem. Za rodinného příslušníka považuje směrnice manžela či manželku, osobu stabilně a trvale žijící s obětí v závazném intimním partnerství ve společné domácnosti, příbuzné v přímé linii, sourozence a vyživované osoby. Každý členský stát ale může omezit okruh rodinných příslušníků, kteří mohou práva přiznaná směrnicí využívat. Při tomto omezení musí vždy zohlednit konkrétní okolnosti případu. Dále také členský stát může, pokud jde o výkon práv, některé rodinné příslušníky upřednostnit.³⁶³

Informace, které příslušný orgán poskytuje oběti v rámci trestního řízení, mají být jasné a srozumitelné, bez ohledu na formu. Při poskytování informací má brát tento orgán ohled na osobní charakteristiku oběti. Stejně tak mají být přijata opatření, která oběti napomohou k tomu, aby od prvního kontaktu s příslušným orgánem těmito informacím rozuměla a aby jí bylo naopak také rozuměno. Pokud požaduje oběť v důsledku dopadu trestného činu pomoc při prvním kontaktu s příslušným orgánem za

³⁶¹ Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (Úř. věst. L 82 ze dne 22. 3. 2001).

³⁶² Srov. čl. 1 směrnice.

³⁶³ Srov. čl. 2 odst. 1 písm. a) a b) a odst. 2 směrnice.

účelem srozumitelné komunikace, může být doprovázena osobou, kterou si sama vybere. Nikoliv ale v situaci, kdy by tím byl narušen průběh řízení nebo kdy by to odporovalo zájmům oběti.³⁶⁴

Již od prvního kontaktu s příslušným orgánem má být oběti bez zbytečného prodlení poskytnut určitý objem informací, aby mohla uplatnit svá práva podle směrnice. Konkrétně jde o informace o druhu přístupné podpory, a kdo ji poskytuje; kde získat informace o lékařské a jiné odborné pomoci a o náhradním ubytování; informace o postupech a úloze oběti v souvislosti s podáním trestního oznámení. Dále jí mají být poskytnuty informace o způsobu a podmínkách získání ochrany, poradenství a pomoci (i právní), odškodnění, tlumočení a překladu. V případě, že stala obětí trestného činu v jiném členském státě než ve státě bydliště, má právo na informace o všech možnostech ochrany ve státě, ve kterém je učiněn první kontakt s příslušným orgánem. Pro případ, že její práva nebudou příslušným orgánem v trestním řízení respektována, má být informována také o postupech pro podání stížnosti. Konečně má obdržet také kontaktní údaje pro získávání informací o jejím případu, údaje o dostupných službách restorativní justice a o způsobu a podmínkách získání náhrady výdajů, které jí vznikly v souvislosti s účastí na trestním řízení. Množství či detailnost poskytovaných informací se může lišit v závislosti na konkrétní oběti, konkrétním trestném činu a na fázi trestního řízení.³⁶⁵

Při podání trestního oznámení má oběť získat písemné potvrzení, ve kterém mají být uvedeny základní okolnosti oznamovaného trestného činu. Pokud oběť nerozumí nebo nemluví jazykem orgánu, u kterého chce podat trestní oznámení, má mít možnost podat trestní oznámení v jazyce, kterému rozumí, nebo jí má být poskytnuta jazyková podpora. V tomto případě se má písemný překlad potvrzení o podání trestního oznámení vydat na žádost oběti a bezplatně.³⁶⁶

Pokud bylo na základě trestního oznámení zahájeno trestní řízení, mají být oběti bez zbytečného prodlení poučeny o právu obdržet informace týkající se trestního řízení, pokud o ně požádají. Jde o následující informace: rozhodnutí o zastavení trestního stíhání; rozhodnutí nepokračovat ve vyšetřování nebo jej zastavit; údaje o době a místu konání soudního jednání a o povaze obvinění; konečný rozsudek soudu a informace o

³⁶⁴ Srov. čl. 3 směrnice.

³⁶⁵ Srov. čl. 4 směrnice.

³⁶⁶ Srov. čl. 5 směrnice.

stavu trestního řízení. Informace o stavu trestního řízení nemusí být poskytnuty, pokud by to mohlo negativně ovlivnit jeho řádný průběh. U rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, rozhodnutí o zastavení nebo nepokračování ve vyšetřování a u poskytnutého konečného rozsudku soudu musí být alespoň stručně shrnuty důvody takového rozhodnutí. Tato povinnost se ale nevztahuje na rozhodnutí poroty a na odůvodnění obsahující důvěrné informace. Oběť má možnost se kdykoliv rozhodnout, zda chce či nechce tyto informace získat, pokud nejde o informace, které musí být poskytnuty oběti v souvislosti s jejím oprávněním aktivně se účastnit trestního řízení.³⁶⁷

Oběť má rovněž možnost dostat informace o propuštění nebo úniku zadržované, stíhané či odsouzené osoby z vazby nebo výkonu trestu. V případě propuštění nebo úniku pachatele z výkonu trestu má být také informována o opatřeních, která byla v důsledku toho přijata na její ochranu. Všechny tyto informace se mají sdělovat na žádost, a to alespoň v případě, kdy může oběti hrozit nebezpečí či újma. Tyto informace se naopak nemají sdělovat tehdy, pokud by to mohlo mít za následek způsobení újmy pachateli.³⁶⁸

Tlumočení má být poskytnuto obětem, které nerozumí nebo nemluví jazykem trestního řízení, v rámci trestního řízení na žádost a bezplatně, a to alespoň v průběhu jejich výpovědi nebo výslechu před orgány činnými v trestním řízení. Na místo osobní přítomnosti tlumočnicka postačí použití komunikačních technologií, pokud není jeho osobní přítomnost nezbytná k tomu, aby mohla oběť uplatnit svá práva či pochopit řízení. Pokud jde o překlad, tak na žádost a bezplatně má být oběti přeloženo alespoň každé rozhodnutí, kterým je ukončeno trestní řízení. Na žádost oběti mají být poskytnuty také důvody takového rozhodnutí nebo jejich shrnutí, vyjma rozhodnutí poroty či rozhodnutí s důvěrným odůvodněním. Obětem, které mají právo získat informace o čase a místě soudního konání a které nerozumí jazyku příslušného orgánu, má být na jejich žádost poskytnut překlad uvedených informací. Dále je nutné přeložit podstatné dokumenty. Oběť má právo podat návrh, aby byl dokument považován za podstatný, přičemž tento návrh musí odůvodnit. Z podstatných dokumentů je nezbytné přeložit alespoň tu část, která umožní oběti aktivní účast na trestním řízení. I v případě, kdy se má podle směrnice vyhotovit písemný překlad, postačí poskytnutí ústního

³⁶⁷ Srov. čl. 6 odst. 1-4 směrnice.

³⁶⁸ Srov. čl. 6 odst. 5 a 6 směrnice.

překladu nebo ústního shrnutí podstatných dokumentů, pokud to není na újmu spravedlivému průběhu řízení. Posouzení potřeby tlumočení či překladu je úlohou příslušného orgánu. Proti negativnímu rozhodnutí mají oběti právo vznést námitku. Tlumočení, překlad a rozhodování o námitce nesmí zbytečně protahovat trestní řízení.³⁶⁹

Právo na přístup ke službám podpory a ke službám odborné podpory zaručuje za určitých podmínek obětem a jejich rodinným příslušníkům bezplatný přístup k důvěrným službám jak před a v průběhu trestního řízení, tak také přiměřenou dobu po jeho skončení. Členský stát, u jehož orgánu bylo podáno trestní oznámení, má zprostředkování těchto služeb usnadnit. Přístup k těmto službám nemá být na druhou stranu podmíněn podáním trestního oznámení. Služby podpory mají poskytnout přinejmenším informace, poradenství a podporu, které se týkají práv (např. na odškodnění) a postavení obětí v trestním řízení, dále mají poskytnout emoční a popř. psychologickou podporu, poradenství ohledně finančních a praktických záležitostí vyplývajících z trestného činu a poradenství s cílem zabránit druhotné viktimizaci, zastrašování a odvetě, pokud již není toto poradenství zajištěno jiným subjektem. Služby podpory mají také poskytnout informace týkající se služeb odborné podpory. Služby odborné podpory mají vytvořit a poskytnout obětem alespoň provizorní ubytování, pokud existuje riziko druhotné a opakované viktimizace, zastrašování nebo odvety. Mají dále poskytnout podporu obětem se zvláštními potřebami, mezi které směrnice demonstrativně řadí oběti sexuálního násilí, oběti násilí na základě pohlaví a oběti násilí v blízkých svazcích.³⁷⁰

V samotném trestním řízení mají oběti právo na slyšení. To znamená, že mají právo být v trestním řízení vyslechnuty a předkládat důkazy. U dětských obětí má být při výslechu zohledněn jejich věk a vyspělost.³⁷¹

Oběť má dále v trestním řízení právo nechat přezkoumat rozhodnutí, kterým se zastavuje trestní stíhání. Pokud je podle příslušného vnitrostátního práva členského státu o postavení oběti rozhodnuto až po zahájení trestního stíhání, má právo na přezkum alespoň oběť vážného trestného činu. Aby se oběť mohla rozhodnout, zda o tento

³⁶⁹ Srov. čl. 7 směrnice.

³⁷⁰ Srov. čl. 8 odst. 1-3 a 5 a čl. 9 odst. 1 a 3 směrnice.

³⁷¹ Srov. čl. 10 odst. 1 směrnice.

přezkum požádá, má právo, aby jí byly na žádost poskytnuty neprodleně dostatečné informace, o čemž má být předem poučena. Jestliže svým rozhodnutím zastaví trestní stíhání nejvyšší orgán, jehož rozhodnutí již není možné přezkoumat, provede tento nejvyšší orgán také přezkum. Právo přezkumu se neaplikuje, pokud státní zástupce rozhodl o zastavení trestního stíhání, neboť věc skončila mimosoudním urovnáním.³⁷²

Oběť se může rozhodnout, že využije služeb restorativní justice. Tyto služby je nicméně možné poskytnout pouze za určitých podmínek, jejichž smyslem je zabránit druhotné nebo opakované viktimizaci, zastrasování či odvetě. Musí být splněny všechny bezpečnostní podmínky a musí být ve prospěch oběti, která musí dát k poskytnutí služby svobodný a informovaný souhlas. Tento souhlas může kdykoliv odvolat. Informovaným souhlasem se rozumí souhlas založený jednak na úplných a nezkreslených informacích o průběhu této služby a o možných výsledcích a jednak na informacích o procesu dohledu nad výkonem dohody, bude-li uzavřena. Dále musí pachatel uznat základní skutkové okolnosti případu. Každá dohoda uzavřená v procesu restorativní justice má být uzavřena dobrovolně a může k ní být přihlédnuto v následném trestním řízení. Pokud se rozhovory v průběhu poskytování služeb restorativní justice nevedou za přítomnosti veřejnosti, mají být důvěrné bez možnosti zveřejnění, ledaže si strany sjednají něco jiného nebo jestliže je na takovém zveřejnění veřejný zájem.³⁷³

Oběť, která se účastní trestního řízení, má právo na náhradu nákladů, které vynaloží v souvislosti s její aktivní účastí v trestním řízení. Oběť má rovněž právo na vrácení zajištěného majetku, pokud není v trestním řízení potřeba a lze jej vrátit. Pokud příslušný orgán rozhodl o vrácení, musí být zajištěný majetek vrácen bez prodlení. Dále má oběť v trestním řízení právo na přiznání odškodnění od pachatele, a to v přiměřené době, pokud příslušný vnitrostátní předpis nestanoví, že toto rozhodnutí má být vydané v jiném, např. civilním, řízení. Pachatelé mají být motivováni k tomu, aby přiměřené odškodnění obětem poskytli. Pokud má oběť zároveň postavení strany v trestním řízení, má také právo na přístup k právní pomoci.³⁷⁴

³⁷² Srov. čl. 11 směrnice.

³⁷³ Srov. čl. 12 odst. 1 směrnice.

³⁷⁴ Srov. čl. 13-16 směrnice.

Pokud má oběť bydliště v jiném členském státě, než kde došlo ke spáchání trestného činu, musí příslušné orgány zajistit výpověď této oběti ihned poté, kdy podá trestní oznámení. Výslech oběti s bydlištěm v zahraničí má pokud možno probíhat prostřednictvím videokonference či telefonního konferenčního hovoru. S tím souvisí také právo oběti podat trestní oznámení ve státě bydliště, pokud toho není schopna ve státě, kde byl trestný čin spáchán, či pokud tak v případě závažného trestného činu podle práva státu, ve kterém byl trestný čin spáchán, učinit nechtějí. Orgán, u kterého oběť podala trestní oznámení, má trestní oznámení bez prodlení postoupit orgánu státu, ve kterém došlo ke spáchání trestného činu. Tato povinnost neplatí, pokud orgán namísto postoupení sám zahájí trestní řízení.³⁷⁵

Dále se směrnice zaměřuje na ochranu, která je poskytována obětem a jejich rodinným příslušníkům. Mají být chráněni před sekundární nebo opakovanou viktimizací, zastrašováním a odvetou v podobě fyzické, psychické či citové újmy. Zároveň má být chráněna důstojnost oběti v době, kdy je vyslýchána nebo kdy podává svědeckou výpověď. Má být zamezeno kontaktu mezi obětí a pachatelem v místech, kde probíhá trestní řízení, pokud není takový kontakt nezbytný. Kontaktu má být zamezeno také mezi rodinnými příslušníky oběti a pachatelem, pokud je to nutné. Za tímto účelem mají mít nové soudní prostory čekárny pouze pro oběti. V průběhu vyšetřování mají být oběti vyslechnuty bez zbytečného prodlení po podání trestního oznámení, přičemž výslechy mají být prováděny jen, pokud je to nezbytné pro potřeby vyšetřování. Stejně tak lékařské prohlídky mají být prováděny jen v případech nezbytných pro potřeby trestního řízení. V průběhu vyšetřování mají oběti také právo na doprovod právního zástupce a jedné další osoby, ledaže příslušný orgán rozhodl jinak a toto rozhodnutí odůvodnil.³⁷⁶

Oběti a mají právo na ochranu soukromí a spolu s rodinnými příslušníky právo na ochranu pověsti. Má být brán ohled na osobní charakteristiku oběti, kterou je nutné posoudit u každé oběti individuálně. Zveřejnění informací, na základě kterých by mohly být identifikovány dětské oběti, má být zabráněno. Členské státy mají za účelem ochrany soukromí také vyzvat sdělovací prostředky, aby provedly opatření za účelem seberegulace, která ale budou zároveň brát ohled na svobodu projevu a pluralitu

³⁷⁵ Srov. čl. 17 směrnice.

³⁷⁶ Srov. čl. 18-20 směrnice.

sdělovacích prostředků.³⁷⁷ Smyslem individuálního posouzení charakteristiky oběti je zjistit, zda je taková oběť zvláště zranitelná vůči sekundární či opakované viktimizaci, zavražďování nebo odvetě, a zda proto potřebuje zvláštní ochranu. Individuální posouzení má především zohlednit osobní charakteristiku oběti, druh nebo povahu trestného činu a okolnosti jeho spáchání. Zvláštní pozornost má být věnována obětem závažného trestného činu, v jehož důsledku jim byla způsobena značná újma, dále obětem trestného činu spáchaného z nenávisti či z důvodu diskriminace a obětem, které jsou zvláště zranitelné v důsledku svého vztahu k pachateli nebo závislosti na něm. Směrnice demonstrativně uvádí oběti terorismu, organizovaného trestného činu, obchodování s lidmi, násilí na základě pohlaví, násilí v rámci úzkého svazku, sexuálního násilí či pohlavního zneužívání, trestných činů z nenávisti a zdravotně postižené oběti. Individuální posouzení se má provést ale také u takových obětí. U dětských obětí se potřeba zvláštní ochrany předpokládá, přesto se stejně tak u nich provede individuální posouzení s cílem zjistit, zda a v jakém rozsahu mohou využívat zvláštní opatření. Celkový rozsah individuálního posouzení se může odvíjet od závažnosti trestného činu a stupni zjevně utrpěné újmy. V každém případě se má ale provádět v úzké spolupráci s oběťmi. Má se zohlednit jejich přání, včetně přání nevyužívat zvláštní opatření. Zvláštní opatření nemusí být oběti poskytnuto ani tehdy, pokud existuje provozní nebo praktická překážka nebo naopak naléhavá potřeba provést výslech oběti a bez takového výslechu by mohla oběť nebo jiná osoba utrpět újmu nebo by mohl být narušen průběh řízení. Tyto výjimky se nevztahují na zvláštní opatření poskytovaná výlučně dětem.³⁷⁸

Mezi zmiňovaná zvláštní opatření během vyšetřování patří možnost vypovídat v k tomu určených prostorách, možnost vypovídat před odborníky či s jejich pomocí, dále zde patří poskytování výpovědi před stejnými osobami, pokud to není v rozporu s řádným výkonem spravedlnosti a provádění výpovědi před osobou stejného pohlaví, pokud si to oběť sexuálního násilí, násilí na základě pohlaví nebo násilí v rámci úzkých svazků přeje a pokud to nenaruší průběh trestního řízení. Toto poslední opatření se neuplatní, pokud jde o výpověď prováděnou před státním zástupcem nebo soudcem.³⁷⁹

³⁷⁷ Srov. čl. 21 směrnice.

³⁷⁸ Srov. čl. 22 a 23 odst. 1 směrnice.

³⁷⁹ Srov. čl. 23 odst. 2 směrnice.

Mezi zvláštní opatření během soudního řízení patří opatření s cílem zamezit vizuálnímu kontaktu mezi obětí a pachatelem, a to také při provádění důkazů, opatření k zajištění výslechu oběti ze soudní síně, aniž by zároveň musela být přítomna, opatření k zamezení zbytečným výslechům vztahujícím se k soukromému životu oběti, pokud zde není žádný vztah k trestnému činu a opatření umožňující konání slyšení bez veřejnosti.³⁸⁰

Nad rámec zvláštních opatření upravuje směrnice také opatření určená výlučně k ochraně dětských obětí. Výpovědi dětských obětí během vyšetřování mají být zaznamenány, aby mohly později během trestního řízení sloužit jako důkaz. Při vyšetřování a soudním řízení má být dětské oběti ustanoven zástupce, pokud nemůže být zastupována osobou s rodičovskou odpovědností z důvodu střetu zájmů nebo v případě, kdy dětská oběť nemá doprovod či kdy je odloučena od své rodiny. Pokud má dětská oběť právo na právníka, má také právo na právní poradenství a právní zastupování vlastním jménem v řízení, ve kterém existuje nebo by mohl nastat střet zájmů mezi dětskou obětí a osobami s rodičovskou odpovědností. Pokud není zřejmé, zda je oběť dítě, a pokud existují důvody domnívat se, že o dítě jde, je s obětí nakládáno jako s dítětem.³⁸¹

Díky přijetí Zákona o obětech TČ je standard ochrany práv obětí v České republice na vysoké úrovni. V některých ohledech jde Zákon o obětech TČ dokonce nad rámec směrnice. Ten např. umožňuje oběti, aby byla vyslýchána osobou takového pohlaví, které si zvolí. Směrnice oproti tomu přiznává oběti pouze právo, aby ji vyslýchala osoba stejného pohlaví. Na druhou stranu je zákonná úprava v některých ohledech nedostatečná. Prvním problematickým příkladem je právo poškozeného podle Trestního řádu vyžádat si opis usnesení o zahájení trestního stíhání.³⁸² Toto právo bylo přidáno do Trestního řádu v souvislosti s přijetím Zákona o obětech trestných činů. Nicméně na rozdíl od práva poškozeného nahlížet do spisu, které může být v přípravném řízení ze závažných důvodů omezeno, nejsou u práva vyžádat si opis usnesení o zahájení trestního stíhání žádná zákonná omezení, v důsledku čehož by mohlo dojít k narušení účelu trestního řízení. Druhým problematickým případem je

³⁸⁰ Srov. čl. 23 odst. 3 směrnice.

³⁸¹ Srov. čl. 24 směrnice.

³⁸² Viz § 160 odst. 2 Trestního řádu.

taxativní vymezení zvláště zranitelných obětí v Zákoně o obětech trestných činů. Taxativní výčet na jednu stranu přispívá k právní jistotě adresátů a ulehčuje práci orgánům činným v trestním řízení a Ministerstvu spravedlnosti, které rozhoduje o peněžité pomoci poskytované státem, na druhou stranu může ale vést k tomu, že tyto orgány nebudou posuzovat individuální charakteristiku oběti a konkrétní okolnosti případu za účelem určení, zda oběť je či není zvláště zranitelná, neboť jim tuto povinnost Zákon o obětech TČ neukládá.³⁸³ V tomto rozsahu půjde tedy domnívat se o špatně implementovanou směrnici. Směrnice za prvé nepředkládá taxativní výčet zvláště zranitelných obětí, ale pouze demonstrativní, a za druhé klade důraz na individuální posouzení každé oběti, které zvláštní zranitelnost určité oběti potvrdí, resp. vyloučí. Jen tak je možné zvláště zranitelné oběti účinně chránit před rizikem druhotné a opakované viktimizace. Třetí problém se nachází u zákonné úpravy práva na informace. Forma a způsob, jakým se informace poskytují, jsou na rozdíl od směrnice upraveny v Zákoně o obětech až za vlastním souhrnem poskytovaných informací. Přičemž právě způsob poskytnutí informace, který zohledňuje individuální charakteristiky oběti a konkrétní okolnosti případu, je na počátku obzvláště důležitý. Stejně tak je podle směrnice důležité neposkytovat na počátku, pokud to není vhodné, takové informace, které nemají pro oběť v dané fázi praktický význam nebo které není vzhledem k jejímu stavu schopna náležitě využít. Ani zde Zákon o obětech TČ požadavky nespĺňuje, protože vyžaduje, aby byly oběti již při prvním kontaktu s orgánem činným v trestním řízení poskytnut naráz souhrn informací, aniž by byly reflektovány konkrétní potřeby oběti.³⁸⁴ Parlament ani při přijímání zákona nevzal v úvahu konečné znění směrnice, která byla přijata o 4 měsíce dříve, proto se rozsah informací v čl. 4 směrnice neshoduje s rozsahem podle čl. 8 odst. 1 Zákona o obětech TČ.³⁸⁵

Přestože implementační lhůta uplyne již v listopadu, žádná novela není v Parlamentu v současnosti projednávána a ani nebyla navržena.

³⁸³ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 291-292.

³⁸⁴ Tamtéž, s. 293.

³⁸⁵ Blíže viz GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 65-76.

6.1.2 Směrnice o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí a Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a vykořisťování dětí a proti dětské pornografii

Následující dvě směrnice se zabývají pouze obchodováním s lidmi, pohlavním zneužíváním a vykořisťováním dětí a dětskou pornografií. Na druhou stranu ale na rozdíl od Směrnice o minimálních pravidlech upravují také oblasti přímo nesouvisející s ochranou obětí. Vzhledem ke skutečnosti, že komplexní Směrnice o minimálních pravidlech byla přijata až po těchto dvou dílčích směrnicích, právní úprava týkající se obětí je poměrně nepřehledná. Ve Směrnici o minimálních pravidlech se např. objevují duplicitní ustanovení již jednou obsažená ve zvláštních směrnicích.³⁸⁶

Návrh první směrnice³⁸⁷ předložila Komise v březnu 2010, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu a k nabytí platnosti došlo v dubnu 2011. Směrnice zrušila a nahradila Rámcové rozhodnutí Rady o boji proti obchodování s lidmi.³⁸⁸ Členskými státy byla uložena povinnost implementovat směrnici do 6. 4. 2013.

Návrh druhé směrnice³⁸⁹ předložila Komise rovněž v březnu 2010, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu a k nabytí platnosti došlo v prosinci 2011. Směrnice zrušila a nahradila Rámcové rozhodnutí Rady o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.³⁹⁰ Členskými státy byla uložena povinnost implementovat směrnici do 11. 1. 2015.

Tyto dvě směrnice vymezují na rozdíl od Směrnice o minimálních pravidlech mimo jiné také jednání, která spadají mezi trestné činy vymezené ve směrnicích, a upravuje minimální výši trestů, kterou je třeba za jejich spáchání uložit. Směrnice výslovně stanoví, že ochota obětí spolupracovat při vyšetřování trestného činu, trestním

³⁸⁶ JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 285-286.

³⁸⁷ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV* (Úř. věst. L 101, 15. 4. 2011) [online]. 2015 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1447862731979&uri=CELEX:32011L0036>>.

³⁸⁸ Rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (Úř. věst. L 203 ze dne 1. 8. 2002, s. 1-4).

³⁸⁹ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV* (Úř. věst. L 335, 17. 12. 2011) [online]. 2015 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1447863034787&uri=CELEX:32011L0093>>.

³⁹⁰ Rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (Úř. věst. L 13 ze dne 20. 1. 2004, s. 44-48).

stíhání nebo soudním řízení nemá být podmínkou pro poskytnutí pomoci a podpory. Ochrana rodinných příslušníků jako nepřímých obětí je ve směrnici vymezena úžeji, neboť se vztahuje pouze na rodinné příslušníky dětských obětí a je poskytnuta tehdy, kdy je to vhodné a možné. Na druhou stranu uznávají směrnice ve svých ustanoveních některé specifické potřeby obětí obchodování s lidmi, pohlavního zneužívání, sexuálního vykořisťování a dětské pornografie, které je potřeba zohlednit. Půjde např. o pomoc, podporu a ochranu dětských obětí obchodování s lidmi bez doprovodu nebo o opatření proti propagaci zneužívání dětí a sexuální turistiky zaměřené na děti.³⁹¹ Směrnice o prevenci obchodování s lidmi považuje pohlaví za faktor, který je nutné při přijímání opatření na podporu a pomoc obětem brát v úvahu, neboť ženy a muži jsou zpravidla obchodováni za odlišným účelem. Ženy směřují do sexuálního průmyslu, muži jsou zase vykořisťováni jako manuální pracovníci.³⁹²

6.1.3 Směrnice o odškodňování obětí trestných činů

Návrh směrnice³⁹³ předložila Komise na základě článku 308 SES v říjnu 2002, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu došlo v dubnu 2004 a ke vstupu v platnost v srpnu téhož roku, čímž bylo nahrazeno Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV o postavení obětí v trestním řízení.³⁹⁴ Členskými státy byla uložena povinnost implementovat směrnici do 1. 1. 2006. Jedním z významných impulsů přijetí této směrnice bylo také nepochybně rozhodnutí SDES ve věci Cowan,³⁹⁵ podle kterého má občan jednoho členského státu, který se stal obětí násilného trestného činu v jiném členském státě, v případě odškodnění právo na stejné zacházení jako tuzemci a uplatní se na něj národní režim.

Účelem směrnice je stanovit minimální normy spolupráce mezi členskými státy, jejichž smyslem je usnadnit obětem úmyslných násilných trestných činů přístup k

³⁹¹ JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 285.

³⁹² Srov. bod 3 preambule.

³⁹³ *Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů* (Úř. věst. L 261 z 6. 8. 2004) [online]. 2015 [cit. 2015-05-04]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1447863648071&uri=CELEX:32004L0080>>.

³⁹⁴ Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV z 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (Úř. věst. L 82/1 ze dne 22. 3. 2001).

³⁹⁵ *Ian William Cowan v Trésor public*. Rozsudek Soudního dvora ES z 2. února 1989 (186/87).

odškodnění v přeshraničních situacích. Širším cílem je poté odstranit překážky volného pohybu osob a služeb mezi členskými státy.³⁹⁶

Směrnice umožňuje osobě, která se stala obětí násilného trestného činu v jiném členském státě než v členském státě obvyklého bydliště, podat žádost o odškodnění u příslušného orgánu ve státě bydliště, přičemž odškodnění má ale vyplácet ten členský stát, na jehož území došlo ke spáchání trestného činu. Žádost o odškodnění mohou žadatelé podat prostřednictvím tzv. asistenčních orgánů, které mají členské státy ustanovit za účelem zajištění efektivního výkonu práva. V České republice je asistenčním orgánem Ministerstvo spravedlnosti. Stejně tak mají členské státy ustanovit příslušné orgány, které budou o žádostech o odškodnění rozhodovat. Administrativní formality vyžadované od žadatele by měly být omezeny na minimum. Na druhou stranu by měla být všem potenciálním žadatelům zajištěna dostupnost nezbytných informací o možnostech požádat o odškodnění.³⁹⁷

Úkolem asistenčního orgánu není posoudit předloženou žádost, ale poskytnout jednak výše uvedené informace, jednak nezbytné formuláře pro podání žádosti. Jejich společným základem je příručka vypracovaná Komisí spolu s členskými státy. Pokud o to žadatel požádá, sdělí mu také asistenční orgán, jak má vyplnit žádost a jaké podklady od něj mohou být později vyžadovány. Hotovou žádost spolu s podklady poté asistenční orgán co nejrychleji předá rozhodujícímu orgánu.³⁹⁸

Rozhodující orgán poté co nejrychleji potvrdí přijetí žádosti a sdělí asistenčnímu orgánu a žadateli jméno či název osoby, která je příslušná k vyřízení žádosti, a je-li to možné, přibližnou dobu, ve které bude přijato rozhodnutí. Pokud potřebuje rozhodující orgán od žadatele doplňující informace, sdělí to asistenčnímu orgánu, který žadatele vybídne k jejich doplnění. Asistenční orgán je poté na žádost žadatele předá rozhodujícímu orgánu.³⁹⁹

Rozhodující orgán má právo v souvislosti s posuzováním žádosti vyslechnout žadatele, popř. jakoukoli jinou osobu. Za tímto účelem se může obrátit na asistenční orgán s žádostí, aby byla taková osoba vyslechnuta buď přímo tímto rozhodujícím

³⁹⁶ Srov. bod 1 preambule a čl. 1 směrnice.

³⁹⁷ Srov. čl. 1-4 směrnice.

³⁹⁸ Srov. čl. 5 a 6 odst. 1 směrnice.

³⁹⁹ Srov. čl. 7 a 8 směrnice.

orgánem, nebo asistenčním orgánem. Rozhodným právem bude právo členského státu, ve kterém je osoba vyslýchána. Pokud provádí výslech rozhodující orgán, jsou využívány zejména prostředky telefonické konference nebo videokonference. V takovém případě může být ale výslech prováděn pouze dobrovolně a za spolupráce s asistenčním orgánem, bez možnosti uložení donucovacích opatření vůči osobě, která má být vyslýchána. Pokud naopak provádí výslech asistenční orgán, předá po jeho skončení rozhodujícímu orgánu protokol o výslechu.⁴⁰⁰

Rozhodnutí o žádosti o odškodnění je zasláno žadateli a asistenčnímu orgánu co nejdříve po jeho přijetí.⁴⁰¹

V České republice je úprava odškodnění zahrnuta v Zákoně o obětech TČ, který ji převzal z předchozího Zákona č. 209/1997 Sb., o odškodňování obětí trestné činnosti ve znění zák. č. 204/2006 Sb. Tato právní úprava je s minimální úpravou ve směrnici v souladu.

6.1.4 Směrnice o evropském ochranném příkazu

Návrh směrnice předložila Komise zejména na základě článku 82 odst. 1 písm. a) a d) SFEU v březnu 2010, k přijetí v rámci řádného legislativního postupu došlo v prosinci 2011 a ke vstupu v platnost v lednu 2012. Členskými státy byla uložena povinnost implementovat směrnici do 11. 1. 2015.

Smyslem směrnice je stanovit pravidla, založená na zásadě vzájemného uznávání, pro vytvoření mechanismu, který zajistí, že ochrana poskytovaná fyzické osobě na základě ochranného opatření vydaného v jednom členském státě bude pokračovat spolu s ní i poté, kdy se rozhodne přesunout do jakéhokoliv jiného členského státu. V kontextu českého právního řádu se ochranným opatřením rozumí např. předběžné opatření podle Trestního řádu.⁴⁰²

Na základě této směrnice může příslušný orgán členského státu, který přijal v důsledku spáchání nebo domnělého spáchání trestného činu ochranné opatření („dále jen vydávající orgán“) s cílem chránit určitou fyzickou osobu („dále jen chráněná osoba“) před trestným činem, který může ohrozit její život, tělesnou, duševní nebo

⁴⁰⁰ Srov. čl. 9 směrnice.

⁴⁰¹ Srov. čl. 10 směrnice.

⁴⁰² Viz § 88b) - § 88o) Trestního řádu.

sexuální integritu, důstojnost či osobní svobodu, vydat evropský ochranný příkaz, na základě kterého může příslušný orgán členského státu, kam se fyzická osoba přesunula („dále jen vykonávající orgán“), v této ochraně pokračovat. Směrnice se má aplikovat pouze na oběti či potenciální oběti trestných činů, nikoliv na svědky. Zvláštní ohled má být brán na potřeby zvláště zranitelných obětí, jako jsou nezletilí či zdravotně postižení.⁴⁰³

Ochranné opatření je podle směrnice trestní rozhodnutí, které přijal vydávající orgán a které ukládá osobě nebezpečné pro chráněnou osobu (dále jen „nebezpečná osoba“) zákazy nebo omezení s cílem chránit určitou osobu před trestným činem, který může ohrozit její život, tělesnou, duševní nebo sexuální integritu, důstojnost či osobní svobodu. Evropský ochranný příkaz je rozhodnutí, které vydávající orgán přijal v souvislosti s ochranným opatřením a na jehož základě má vykonávající orgán přijmout vhodná opatření k tomu, aby ochrana poskytovaná vydávajícím orgánem mohla pokračovat.⁴⁰⁴

Podmínkou vydání evropského ochranného příkazu je tedy přijetí ochranného opatření vydávajícím orgánem. Smyslem ochranného opatření je zakázat nebezpečné osobě vstupovat na místa, kde chráněná osoba pobývá nebo na místa, která navštěvuje, dále zakázat nebo omezit jakékoliv kontaktování chráněné osoby či zakázat nebo omezit přiblížení se k chráněné osobě blíže než na určitou vzdálenost. Typicky se tedy bude týkat ochrany proti únosům nebo nebezpečnému pronásledování (tzv. stalkingu).⁴⁰⁵

Vydávající orgán poté může rozhodnout o vydání evropského ochranného příkazu, pokud chráněná osoba pobývá nebo se zdržuje v jiném členském státě, popřípadě se pro to rozhodne. Při rozhodování má vydávající orgán zohlednit také jednak dobu nebo doby, po které má chráněná osoba v úmyslu se ve vydávajícím státě zdržovat, a jednak důvodnost ochrany. Chráněná osoba musí o vydání evropského ochranného příkazu sama požádat. Žádost se podává buď přímo vydávajícímu orgánu, anebo vykonávajícímu orgánu, který ji poté neprodleně předá vydávajícímu orgánu. Tato žádost má být posouzena bez průtahů a se zřetelem na naléhavé okolnosti případu, na předpokládané datum příjezdu chráněné osoby do vykonávajícího státu a na stupeň

⁴⁰³ Srov. čl. 1 směrnice a bod 11 a 15 preambule.

⁴⁰⁴ Srov. čl. 2 odst. 1 a 2 směrnice.

⁴⁰⁵ Srov. čl. 5 směrnice a bod 9 preambule.

jejího ohrožení. Nebezpečná osoba má právo být před vydáním evropského ochranného příkazu slyšena a má právo podat opravný prostředek proti ochrannému opatření, ledaže tato práva mohla uplatnit již v řízení, ve kterém se rozhodovalo o ochranném opatření. Pokud vydávající orgán nakonec ochranné opatření přijme, informuje chráněnou osobu o možnosti a podmínkách vydání evropského ochranného příkazu pro případ, že se rozhodne přesunout do jiného členského státu. Zároveň jí poradí, aby žádost podala ještě před případným odchodem do jiného členského státu. Opatrovník nebo zástupce chráněné osoby může žádost o vydání evropského ochranného příkazu podat jejím jménem. Pokud je žádost o vydání evropského ochranného příkazu zamítnuta, má být chráněná osoba vydávajícím orgánem informována o všech dostupných opravných prostředcích.⁴⁰⁶

Předání evropského ochranného příkazu vydávajícím orgánem vykonávajícímu orgánu má proběhnout způsobem, který umožňuje sepsání písemného záznamu, aby se mohl vykonávající orgán přesvědčit o jeho pravosti. Veškerý další úřední styk probíhá přímo mezi vydávajícím a vykonávajícím orgánem.⁴⁰⁷

Vykonávající orgán evropský ochranný příkaz poté, co jej obdrží, bez prodlení uzná a rozhodne o přijetí vnitrostátního opatření na ochranu chráněné osoby, které může mít trestněprávní, správní nebo občanskoprávní povahu, které ale musí co možná nejvíce odpovídat ochrannému opatření, které bylo přijato ve vydávajícím státě. Vykonávající orgán poté informuje nebezpečnou osobu, chráněnou osobu a vydávající orgán o takto přijatých opatřeních a o možných následcích jejich porušení. Nebezpečné osobě však nesmí být sděleny kontaktní údaje chráněné osoby, pokud nejsou nezbytné pro potřebu vykonání opatření vydávajícího orgánu.⁴⁰⁸ Pokud vykonávající orgán považuje informace, které mu byly vydávajícím orgánem předány, za neúplné, sdělí to vydávajícímu státu způsobem, který umožňuje sepsání písemného záznamu, a poskytne mu přiměřenou lhůtu k doplnění.⁴⁰⁹

Namísto uznání může vykonávající orgán evropský ochranný příkaz odmítnout, pokud je zde některý z důvodů ve směrnici uvedených. Těmi důvody jsou neúplnost

⁴⁰⁶ Srov. čl. 6 směrnice a bod 13 preambule.

⁴⁰⁷ Srov. čl. 8 odst. 1 směrnice.

⁴⁰⁸ Adresa a další kontaktní údaje budou typicky obsaženy v zákazu či omezení zdržovat se na určitých místech, které bylo uloženo nebezpečné osobě. Srov. bod 22 preambule.

⁴⁰⁹ Srov. čl. 9 směrnice.

nebo nedoplnění evropského ochranného příkazu ve stanovené lhůtě; absence předchozího vydání ochranného opatření stanovícího zákaz nebo omezení; aplikace ochranného opatření na čin, které právo vykonávajícího státu nepovažuje za trestný čin; ochranné opatření bylo přijato v důsledku uloženého výkonu trestu nebo opatření, které podle práva vykonávajícího státu podléhá amnestii a které se vztahuje na čin nebo jednání spadající podle tohoto práva do jeho pravomoci; imunita nebezpečné osoby podle práva vykonávajícího státu; promlčení trestního stíhání podle práva vykonávajícího státu za čin nebo jednání nebezpečné osoby, v souvislosti s nímž bylo přijato ochranné opatření, a daný čin nebo jednání spadá podle tohoto práva do jeho pravomoci; porušení zásady *ne bis in idem* případným uznáním evropského ochranného příkazu; trestní neodpovědnost nebezpečné osoby z důvodu věku podle práva vykonávajícího státu za čin nebo jednání, kvůli kterému bylo přijato ochranné opatření a konečně, ochranné opatření se vztahuje na trestný čin, který právo vykonávajícího státu považuje za trestný čin spáchaný zcela nebo z podstatné části na jeho území.⁴¹⁰

Poté, co vykonávající orgán uznání odmítne, bez prodlení o tom spolu s uvedením důvodů uvědomí vydávající orgán a chráněnou osobu a případně také chráněnou osobu poučí o dostupných opravných prostředcích podle práva vykonávajícího orgánu. V případě potřeby také vykonávající orgán sdělí chráněné osobě, že může požádat o přijetí ochranného opatření podle práva vykonávajícího orgánu.⁴¹¹

Po přijetí evropského ochranného příkazu vykonávajícím orgánem se v průběhu přijímání a výkonu opatření a rozhodování o opravných prostředcích proti neuznání aplikuje právo vykonávajícího orgánu. Také pokud je porušeno opatření, které vykonávající orgán přijal na základě předchozího uznání evropského ochranného příkazu, je vykonávající orgán příslušný k uložení trestu a přijetí dalšího opatření, pokud byl tímto porušením spáchán trestný čin podle práva vykonávajícího orgánu. Mimo tyto případy je v případě porušení opatření příslušný k přijetí rozhodnutí, které nemá trestněprávní povahu, a k přijetí naléhavého a předběžného opatření, jehož smyslem je ukončit porušování opatření, popř. také v očekávání přijetí rozhodnutí vydávajícím orgánem. Pokud vykonávajícímu orgánu jeho vnitrostátní právo žádné sankční opatření reagující na porušení nepřiznává, informuje o každém porušení

⁴¹⁰ Srov. čl. 10 odst. 1 směrnice.

⁴¹¹ Srov. čl. 10 odst. 2 směrnice.

opatření, které je uvedené v evropském ochranném příkazu, vydávající orgán, aby např. tento mohl přeměnit ochranné opatření na trest odnětí svobody. Uvedenou informační povinnost má vykonávající orgán ale také v případě, kdy opatřeními reagujícími na porušení disponuje. I v takovém případě informuje o porušení opatření, která přijal na základě evropského ochranného příkazu, vydávající orgán nebo orgán státu dohledu.⁴¹²

Vydávající orgán má na druhou stranu výlučnou příslušnost mj. přijímat v souladu s vlastním právem rozhodnutí ohledně obnovení, přezkumu, změny, zrušení a odvolání původního ochranného opatření a poté i evropského ochranného příkazu. O takovém rozhodnutí musí bez prodlení informovat vykonávající orgán. V případě, že vydávající orgán zrušil či odvolal evropský ochranný příkaz, má vykonávající orgán přerušit vlastní opatření přijatá na základě evropského ochranného příkazu počínaje okamžikem, kdy jej vydávající orgán o tomto zrušení informuje. To ale vykonávajícímu státu nebrání přijmout vlastní vnitrostátní opatření na ochranu chráněné osoby. V případě, že vydávající orgán evropský ochranný příkaz pouze pozměnil, vykonávající orgán buď rovněž pozmění svá přijatá opatření, nebo takto změněný příkaz odmítne provést, pokud nově upravený zákaz či omezení pro nebezpečnou osobu nespadá mezi jeden z výše uvedených zákazů nebo omezení, které je možné nebezpečné osobě uložit, nebo pokud nejsou informace doprovázející pozměněný příkaz úplné a nebyly ani ve lhůtě doplněny.⁴¹³

Vykonávající orgán může také přerušit opatření, která přijal na základě evropského ochranného příkazu, mj. 1) pokud je jednoznačné, že se chráněná osoba nezdržuje ani nepobývá ve vykonávajícím státě nebo že jej definitivně opustila, 2) pokud podle jeho vnitrostátního práva uběhla maximální možná doba trvání opatření nebo 3) pokud nově upravený zákaz či omezení v příkazu nespadá mezi jeden z výše uvedených zákazů nebo omezení, které je možné nebezpečné osobě uložit, nebo pokud nejsou informace doprovázející pozměněný příkaz úplné a nebyly ani ve lhůtě doplněny. O takovém rozhodnutí musí být bez prodlení informován vydávající orgán, a pokud je to možné, i chráněná osoba. Pokud má být přerušeno opatření z důvodu uplynutí maximální přípustné doby jeho trvání, může vykonávající orgán před samotným přerušением vyzvat vydávající orgán, aby mu sdělil, jestli je ochrana na

⁴¹² Srov. čl. 11 a 12 směrnice a bod 26 preambule.

⁴¹³ Srov. čl. 13 odst. 1 písm. a), odst. 5, 6 a 7 směrnice a bod 23 preambule.

základě evropského zatýkacího rozkazu v daném případě stále nezbytná. Na tuto výzvu má vydávající orgán bez prodlení odpovědět.⁴¹⁴

Náklady vzniklé výlučně na území vydávajícího státu nese vydávající stát. Ostatní náklady nese vykonávající stát.⁴¹⁵

Otázkou zůstává, zda evropský ochranný příkaz poskytuje vůbec nějakou přidanou hodnotu k ochraně obětí, protože počet obětí, které budou ohroženy i poté, co se přesunou do jiného členského státu, bude podle mého názoru velmi malý. A ani tyto oběti se nemusí rozhodnout evropský ochranný příkaz využít, pokud mohou získat snadněji ochranu podle práva státu, do kterého se přesunuly. Ve prospěch evropského ochranného příkazu nehraje ani skutečnost, že jeho působnost se do jisté míry překrývá s některými již dříve přijatými sekundárními předpisy, konkrétně s Rámcovým rozhodnutím o opatřeních dohledu⁴¹⁶ a s Rámcovým rozhodnutím o probačních rozhodnutích.⁴¹⁷ Dalším problémem je zachování dvojí trestnosti, která uplatňování zásady vzájemného uznávání jen těžko posílí. Stále také existují výrazné rozdíly mezi členskými státy v úrovni ochrany na základě ochranných opatření, proto se domnívám, že logičtějším postupem by byla harmonizace ochranných opatření a až následně přijetí evropského ochranného příkazu, a to s vyloučením zásady dvojí trestnosti.⁴¹⁸

V České republice byl zajištěn soulad se směrnicí přijetím novelizujícího Zákona č. 77/2015 Sb., který do Zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních zakomponoval novou Hlavu X podrobně upravující institut evropského ochranného příkazu. Novela dále do § 88n Trestního řádu vložila nový odstavec 5, který se týká změny nebo zrušení předběžného opatření, na základě kterého byl vydán evropský ochranný příkaz. Také Zákon o obětech TČ do svého § 14 nově doplňuje odst. 8, který na Zákon o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech odkazuje.

⁴¹⁴ Srov. čl. 14 směrnice.

⁴¹⁵ Srov. čl. 18 směrnice.

⁴¹⁶ Rámcové rozhodnutí Rady 2009/829/SVV ze dne 23. 10. 2009 o uplatnění zásady vzájemného uznávání na rozhodnutí o opatřeních dohledu jakožto alternativy zajišťovací vazby mezi členskými státy Evropské unie.

⁴¹⁷ Rámcové rozhodnutí Rady 2008/947/SVV ze dne 27. 11. 2008 o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty.

⁴¹⁸ Blíže viz VAN DER AA, S., OUWERKERK, J.: The European Protection Order: No Time to Waste or a Waste of Time? *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. 2011, vol. 19, issue 4, s. 285-287.

7. Úvaha nad budoucím vývojem

Základ přijatých směrnic vychází ze SFEU a jejich obsah reflektuje především judikaturu ESLP. Tyto směrnice zakotvují minimální standard ochrany, což znamená, že členské státy mohou na svém území zásadně poskytnout ochranu vyšší, než jakou vyžadují směrnice.

Nedostatkem dosud přijatých směrnic je nicméně absence sankcí za porušení pravidel v nich upravených. Každá směrnice přiznává svým adresátům určitá práva, nestanoví ale žádné sankce pro případ, že jsou tato práva porušena podstatným způsobem tak, že je narušena spravedlnost řízení. Důvodem, pro který nejsou sankce za porušení práv do směrnic zahrnuty, jsou odlišné právní tradice členských států, na kterých jsou jejich právní řády postaveny. S tím souvisí také další důvod, kterým je princip subsidiarity. Nizozemsko např. v souvislosti s přijímáním Směrnice o boji proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie⁴¹⁹ a Směrnice o trestněprávní ochraně Eura⁴²⁰ prohlásilo, že zahrnutí minimálních sankcí by bylo s principem subsidiarity v rozporu. Přestože mají uvedené směrnice hmotněprávní povahu, v případě procesních práv by se tato námitka objevila pravděpodobně také. Je přesto žádoucí tyto sankce do směrnic zahrnout, neboť jejich absence může naprosto znemožnit dosažení cíle, kterého se směrnice snaží dosáhnout, a to zejména tehdy, kdy ani vnitrostátní právo nespojuje s porušením práv na základě směrnic žádné následky. Pokud by byl tedy určitý procesní úkon proveden, aniž by byla dodržena práva přiznaná směrnicí a zásada spravedlivého procesu, měla by směrnice zároveň určit, že takový úkon nebude mít v trestním řízení právní účinky. Každý členský stát by pak směrnicí implementoval v souladu s vnitrostátními tradicemi. Jak ale bylo naznačeno, musí jít o takové porušení práv, které je v rozporu se zásadou spravedlivého řízení a které tedy osobě přivodí podstatnou újmu. Většina členských států EU má ve svém vnitrostátním právu ustanovení, které procesní úkon provedený protiprávně a působící podstatnou újmu zbavuje právních

⁴¹⁹ Návrh SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie (COM/2012/0363 final - 2012/0193 (COD)).

⁴²⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV (Úř. věst. L 151, 21. 5. 2014, s. 1-8).

účinků. Stejně záruky poskytuje také článek 35 odst. 3 písm. b) EÚLP.⁴²¹ Podobná záruka by proto měla být vytvořena také na úrovni EU.⁴²²

V souvislosti s návrhem Nařízení o vytvoření evropského veřejného žalobce se rovněž objevila myšlenka ustanovit evropského obhájce či ombudsmana speciálně pro účely trestního řízení, který by v trestním řízení poskytoval ochranu podezřelým a obviněným. Jeho vytvoření by přispělo k posílení principu rovnosti zbraní. Ten by doplnil jednak evropského veřejného žalobce a jednak případný specializovaný trestní soud, pro jehož vytvoření by jako základ posloužil článek 257 SFEU.⁴²³

Objevují se také názory, že by EU měla opustit cestu minimální harmonizace a na místo toho zavést maximální standard ochrany. Steinborn⁴²⁴ uvádí ve prospěch jeho zavedení několik argumentů. Prvním z nich je stále frekventovanější výskyt trestních řízení s přeshraničním prvkem. Nabízí se tedy otázka, do jaké míry je spravedlivé, že ačkoliv je podezřelým, obviněným nebo obětí zajištěn určitý minimální rozsah práv, skutečný rozsah procesních práv se může lišit, a to výlučně v závislosti na tom, zda má daná osoba štěstí či smůlu, že se nachází v tom kterém členském státě. Proti danému argumentu nemám námitky. Přestože již díky cestovním mapám disponují podezřelí a obviněné osoby i oběti určitým rozsahem harmonizovaných práv, stále jde pouze o malou část a obávám se, že přetrvávající odlišnosti mohou mít negativní dopad na průběh trestního řízení a snad i na jeho výsledek. Např. otázka opravných prostředků je doposud harmonizací netknuta. Postavení těchto osob je tedy dáno výlučně na základě toho, že byly chyceny či se staly obětí na „špatném“ místě.

Autor také uvádí, že cesta maximální harmonizace by dále posílila vzájemnou důvěru mezi členskými státy a vzájemné uznávání. Přispěla by také k vyššímu právnímu

⁴²¹ Článek 35 odst. 3 písm. b) zní: „*Soud prohlásí za nepřijatelnou každou individuální stížnost předloženou podle článku 34, pokud se domnívá, že stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu, ledaže dodržování lidských práv zaručených v Úmluvě a v jejích Protokolech vyžaduje přezkoumání stížnosti, přičemž z tohoto důvodu nemůže být odmítnut žádný případ, který nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem.*“

⁴²² Blíže viz CAIANIELLO, M.: To Sanction (or not to Sanction) Procedural Flaws at EU Level? A Step forward in the Creation of an EU Criminal Process. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2014, vol. 22, issue 4.

⁴²³ BANACH-GUTIERREZ, B., J., HARDING, Ch.: Fundamental Rights in European Criminal Justice: An Axiological Perspective. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2012, vol. 20, issue 3, s. 261.

⁴²⁴ Blíže viz STEINBORN, Sławomir: The EU as a Role Model? - Innovative Maximum Standards for Suspects' and Defense Rights vs. International Minimum Standards. *European Criminal Law Review*, 2014, vol. 4, No. 3, s. 201-209.

vědomí osob, které se nachází v trestním řízení v jiném členském státě. Tyto osoby by vždy věděly, co mohou v trestním řízení očekávat bez ohledu na místo, ve kterém se trestní řízení vede. S tím také souhlasím. Především tvrzení ohledně posílení právního vědomí souvisí s předchozím argumentem. Osoba v trestním řízení nejenže nebude v odlišném právním postavení v závislosti na členském státě, ale bude také obeznámena s postupy orgánů činných v trestním řízení i v jiných členských státech, alespoň co se jejich práv týče.

Následující část je věnována vztahu mezi SDEU a ESLP. Autor se domnívá, že pokud úroveň ochrany poskytované harmonizovanými procesními právy bude stejná jako ta, kterou přiznává ESLP ve své judikatuře, může dojít snadno mezi těmito soudy ke sporu o výklad. Aby bylo možné riziko tohoto konfliktu snížit, je nutné, aby harmonizované předpisy poskytovaly vyšší standard práv. Autor uzavírá, že harmonizace, která pouze opakuje práva již jednou přiznaná judikaturou ESLP nemá vůbec smysl. Toto poslední tvrzení nepovažuji za správné. Harmonizace prováděná směrnicemi nejenže jednotlivá procesní práva upravuje detailněji, ale také po členských státech vyžaduje, aby znění směrnic reflektovaly ve svých vnitrostátních právních řádech. Podezřelé a obviněné osoby a oběti se spíše seznámí se svými právy z vnitrostátního předpisu než z rozsudku ESLP. Přidaná hodnota směrnic byla potvrzena v popsaném rozsudku ve věci *Covaci*.

Dalším důvodem pro zakotvení maximálních práv je podle autora nedávný, již zmiňovaný, rozsudek SDEU ve věci *Melloni*,⁴²⁵ ve kterém soud prohlásil, že čl. 53 LZPEU nesmí být vykládán takovým způsobem, kterým by porušoval zásadu přednosti práva EU před vnitrostátními právními předpisy. Proto pokud členský stát ve své ústavě přiznává více procesních práv než právo EU a výkon práv podle tohoto práva zároveň znemožňuje výkon práva EU, v daném případě výkon evropského zatýkacího rozkazu, právo členského státu se nepoužije. Tento princip se má použít na všechny případy, ve kterých EU harmonizuje určitá práva taxativně. Autor považuje argument soudu za šokující. Podle jeho slov soud používá princip přednosti práva EU jako argument, aby ospravedlnil odmítnutí národního práva, které poskytuje vyšší standard ochrany. Domnívá se, že čl. 53 LZPEU se tak stává nadbytečným. Rozsudek také přinutí členské státy, přinejmenším v přeshraničních věcech, snižovat úroveň poskytované ochrany.

⁴²⁵ Viz kapitola 4.1.2 této práce.

Tvrzení autora je podle mého názoru extrémní. Členské státy přijaly (jednomyslně) Rámcové rozhodnutí o změně evropského zatýkacího rozkazu⁴²⁶ právě za účelem usnadnění vzájemného uznávání rozhodnutí vydaných v nepřítomnosti osoby. Rámcové rozhodnutí by postrádalo účel, pokud by si vnitrostátní právo stanovilo další podmínky k vydání osoby. Stejně tak se nedomnívám, že je čl. 53 za takových podmínek nadbytečný. Právní názor vyjádřený v rozsudku se má vztahovat pouze na situace, ve kterých je určitá otázka upravena na úrovni EU tak, že členským státům není ponechána žádná možnost uvážení, stejně jako v případě uvedeného rámcového rozhodnutí. Na druhou stranu souhlasím, že unifikovaná úprava procesních práv by k posílení vzájemné důvěry přispěla podstatně více. Nabízí se také otázka, zda současná povinnost zajistit minimální práva opravdu spíše nemotivuje státy ke snižování práv ve svých vnitrostátních předpisech až na minimální standard, který vyžadují směrnice. Proto i tyto skutečnosti jsou důvodem zakotvení maximálních práv, která by podobná rizika pravděpodobně snížila.

Přestože je evropské trestní právo jednou z nejrychleji se vyvíjejících disciplín na poli EU, předpokládám, že vytvoření evropského ombudsmana, specializovaného trestního soudu a především zavedení maximálního standardu procesních práv je otázkou vzdálenější budoucnosti. Členské státy se podle mého názoru nebudou ochotny zabývat otázkou maximálních procesních práv v situaci, kdy bylo přijato pouze několik procesněprávních minimálních směrnic, jejichž znění je často značně kompromisní a jimž také často předchází dlouhé vyjednávání. Budou proto pravděpodobně ještě nějakou dobu pokračovat metodou krok za krokem v postupné minimální harmonizaci dílčích procesních práv. Tento nový přístup by vyžadoval také změnu čl. 82 SFEU, který hovoří výslovně o přijímání minimálních pravidel. Problémy by asi také nastaly v souvislosti s vyjednáváním výjimek z maximálních práv, např. z důvodu efektivního boje proti terorismu nebo organizovanému zločinu. Osobně jsem ale navzdory současně panující situaci optimistický. Od přijetí Maastrichtské smlouvy vývoj v EU za 22 let pokročil v oblasti trestního práva podobně, jako pokročily technologie. Evropské trestní

⁴²⁶ *Rámcové rozhodnutí Rady 2009/299/SVV ze dne 26. února 2009, kterým se mění rámcová rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a kterým se posilují procesní práva osob a podporuje uplatňování zásady vzájemného uznávání rozhodnutí na rozhodnutí vydaná v soudním jednání, kterého se dotyčná osoba nezúčastnila osobně* (Úř. věst. L 81 ze dne 27. 3. 2009) [online]. 2015 [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446569286516&uri=CELEX:32009F0299>>.

právo dnes možná není iPhone 6s, za jeho prvního prapředka jej ale můžeme bezpochyby považovat.

Závěr

Práce na svém počátku osvětlila název samotného tématu a pojmy, které jsou v této souvislosti používány, tj. evropské právo trestní a trestní právo Evropské unie. Přestože závazná definice dodnes neexistuje, objevují se v odborné literatuře četné názory na obsah tohoto pojmu, ze kterých můžeme vyvodit, že jde především o proces, ve kterém dochází k harmonizaci trestního práva v právních rádech členských států EU pro potřebu zlepšení vzájemné důvěry a posílení spolupráce mezi členskými státy v oblasti trestního práva, která je postavena především na zásadě vzájemného uznávání rozsudků a jiných soudních rozhodnutí. Praxe nicméně ukázala, že vypůjčení této zásady z oblasti vnitřního trhu a její přenesení na oblast trestního práva způsobuje problémy. Jejich původ spočívá v chápání trestního práva jako jednoho z hlavních charakteristických prvků suverenity státu, kterého se členské státy jen nerady vzdávají, neboť tím současně omezují výkon své moci ve prospěch jiného subjektu. Harmonizace si v této oblasti proto klade za cíl posílit vzájemnou důvěru mezi členskými státy tím, že odstraní ty největší překážky, které se bezproblémovému uplatňování zásady vzájemného uznávání staví do cesty. Z toho můžeme vyvodit, že europeizace probíhá pouze fragmentárně, tedy že jsou harmonizovány pouze některé oblasti a instituty trestního práva. Takto harmonizované normy můžeme označovat zkráceně jako „evropské trestní právo“, přestože nejde o evropské trestní právo v pravém smyslu slova, a to především z důvodu absence evropského trestního soudu a evropského prokurátora. Čas ukáže, zda takto harmonizované normy v budoucnu poslouží jako základ pro unifikaci národních trestněprávních předpisů do nadnárodního trestního práva – tzv. trestního práva Evropské unie.

Dále byla věnována pozornost vývoji spolupráce v oblasti trestního práva, která ve svých počátcích probíhala zcela neformálně a účastnily se jí vlády členských států ES, nicméně mimo jakoukoliv vazbu na ES. K částečnému pokroku došlo přijetím Schengenských úmluv, na jejichž základě získala spolupráce v oblasti trestního práva formální právní rámec. Této spolupráce se účastnilo ale jen několik členských států tehdejších ES. K úplnému začlenění do struktur EU došlo až díky přijetí Maastrichtské smlouvy, která vytvořila EU – třetí pilíř evropské spolupráce zaměřené na policejní a justiční spolupráci v trestních věcech. Forma této spolupráce byla čisté mezivládní a

jejím nástrojem byly převážně mezinárodní smlouvy, přestože podle judikatury ESD existovala i před přijetím Lisabonské smlouvy jednak povinnost vztáhnout eurokonformní výklad také na třetí pilíř (rozsudek ESD ve věci Pupino) a jednak možnost právních aktů prvního pilíře zasáhnout za určitých podmínek i do oblasti trestního práva (rozsudek ESD ve věci Komise v. Rada). První revizi SEU provedla Amsterdamská smlouva. Ta jako první deklarovala vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva jako jeden z hlavních cílů EU. Prostředkem k jeho dosažení se měla stát především rámcová rozhodnutí. Ukázalo se však, že přestože se samotným přijímáním rámcových rozhodnutí neměly členské státy problém, k jejich samotné implementaci se často vůbec neodhodlaly, popřípadě si pravidla v nich obsažená vykládaly k obrazu svému. Důvodem této anarchie byl neexistující sankční mechanismus. Amsterdamská smlouva rovněž včlenila schengenské *acquis* do rámce ES, případně EU, a to podle otázek, které schengenské normy upravovaly. Niceská smlouva byla přijata v souvislosti se vstupem nových členských států do EU, proto mnoho obsahových změn primárního práva nepřináší. Za zmínku stojí včlenění Eurojustu do primárního práva a zjednodušení posílené spolupráce. Negativním následkem tohoto zjednodušení bylo na druhou stranu usnadnění vzniku vícerychlostní EU. V této době došlo také k podpisu LZPEU, přestože ta měla až do vstupu Lisabonské smlouvy v platnost právně nezávaznou povahu. Poslední revizi primárního práva provedla Lisabonská smlouva, která zrušila tří pilířovou strukturu a přejmenovala ES na EU, která získala právní subjektivitu. Dosavadní rámcová rozhodnutí byla nahrazena směrnici, proto také ESD, který byl přejmenován na SDEU, získává plnou jurisdikci rovněž v oblasti bývalého třetího pilíře. Také další orgány EU byly Lisabonskou smlouvou posíleny. Lisabonská smlouva konečně také vytvořila právní základ pro přijímání minimálních harmonizovaných norem na základě tzv. cestovních map, které mají za cíl posílit procesní práva podezřelých a obviněných osob a také obětí. Ani po takto provedených rozsáhlých změnách se ale stále nedá hovořit o nadnárodní spolupráci v čisté podobě, o čemž svědčí např. zakotvení institutu záchranné brzdy či pseudo-veta do Lisabonské smlouvy.

Vídeňský akční plán, Závěry zasedání z Tampere, Haagský program, Stockholmský program a nově přijatý koncepční dokument pro období 2015-2020 jsou koncepčními dokumenty, kterými od doby přijetí Amsterdamské smlouvy vymezuje

Evropská rada povinně způsoby, jakými mají být realizovány cíle vytyčené v primárním právu (od Maastrichtské po Lisabonskou smlouvu) za účelem vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva uvnitř EU. Od přijetí Haagského programu jsou k programovým dokumentům připojovány také akční plány, které cíle programových dokumentů dále specifikují a stanoví lhůtu, ve které mají být opatření k dosažení těchto cílů přijata. Poslední přijatý program prozatím žádný akční plán nemá. Vzhledem k tomu, že velká dosud přijatých opatření nebyla dodnes implementována, můžeme předpokládat, že se jeho znění bude zaměřovat právě na jejich implementaci. Jak koncepční dokumenty, tak akční plány jejich provádění mají pouze politický charakter, jsou proto právně nezávazné.

Ve čtvrté kapitole byla podrobněji rozebrána zásada vzájemného uznávání, která byla poprvé představena ve Vídeňském akčním plánu. Rok poté byly přijaty Závěry zasedání z Tampere, které prohlásily zásadu vzájemného uznávání za základní kámen justiční spolupráce v trestních věcech. Tento princip ukládá členským státům zásadně povinnost aplikovat a vynutit trestní rozhodnutí soudů jiných členských států, aniž by je mohly z hlediska obsahu jakkoliv přezkoumávat. Její zavedení bylo přijatelným kompromisem mezi odpůrci a zastánci harmonizace národních předpisů, neboť bylo na jejím základě možné dosáhnout zlepšení spolupráce v trestněprávní oblasti, aniž by musely být měněny národní normy. První evropskou normou, která princip vzájemného uznávání realizovala, je Rámcové rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu, které nahradilo klasické formální extradiční řízení. Od extradičního řízení se liší především tím, že ke spolupráci na základě rámcového rozhodnutí dochází přímo mezi justičními orgány, lhůty pro předání jsou oproti extradičnímu řízení zkráceny, oboustranná trestnost se v případě taxativně uvedených případů závažné kriminality nevyžaduje a že členské státy mohou předávat pro potřeby trestního řízení také své občany. Z toho důvodu se stalo rámcové rozhodnutí předmětem ústavních stížností v několika členských státech EU, mj. také v ČR a Německu. Další kritika se týkala jeho vydávání v případech málo závažných trestných činů. Další část byla proto věnována principu proporcionality. V Revidované verzi Evropské příručky k vydávání evropského zatýkacího rozkazu byl navržen postup, který by zaručil, že bude evropský zatýkací rozkaz v souladu s principem proporcionality vydáván pouze v závažných případech. V kapitole byly zmíněny také nedávné rozsudky SDEU Radu a Melloni, které měly na

vývoj justiční spolupráce v trestních věcech určující vliv. V prvním případě soud stanovil, že vykonávající členský stát nemůže odmítnout výkon evropského zatýkacího rozkazu pro rozpor se základními lidskými právy, pokud byl vydán pro účely trestního stíhání. Povinnost justičního orgánu vydávajícího evropský zatýkací rozkaz ještě před vydáním vyslechnout vyžádanou osobu by ohrozila systém předávání, na kterém je evropský zatýkací rozkaz postaven. SDEU dodal, že evropské normy umožňují výslech vyžádané osoby ve státě vydávajícím evropský zatýkací rozkaz tak, aby nebylo zároveň ohroženo jeho fungování. V druhém případě SDEU prohlásil, že pokud členský stát zakotvuje v ústavě více práv než právo EU, právo členského státu se nepoužije, pokud znemožňuje efektivní fungování evropského zatýkacího rozkazu. Především první rozsudek byl v této práci z důvodu nekvalitního odůvodnění kritizován. Soud se mohl nechat inspirovat svými rozsudky a rozsudky ESLP ve věcech azylu a stanovit kritéria, na základě kterých by vykonávající stát mohl odmítnout předání z důvodu porušení základních lidských práv také za situace, kdy je evropský zatýkací rozkaz vydán pro potřeby trestního stíhání. Konečně byla v souvislosti s evropským zatýkacím rozkazem kritizována také malá ochrana procesních práv vyžádaných osob, čemuž byla věnována celá pátá kapitola. Na evropském zatýkacím rozkazu byly demonstrovány problémy, které ukázaly, že pro odlišnosti právních řádech nefungovala spolupráce na základě vzájemné důvěry a vzájemného uznávání tak, jak by měla. Proto se určitá míra harmonizace ukázala jako nezbytná. Tato práce se zaměřila na harmonizaci v oblasti procesních práv podezřelých a obviněných osob a dále na práva obětí trestných činů.

Na uvedená procesní práva se zaměřila pátá kapitola. V jejím úvodu jsou shrnuty důvody, které členské státy vedly k postupnému přijímání směrnic o minimálních procesních právech. Právě zajištění procesních práv se ukázalo bez současné harmonizace některých zásadních oblastí jako velmi těžko realizovatelné, neboť rozsah práv přiznávaných podezřelým a obviněným se v jednotlivých státech lišil a stále v mnoha ohledech liší. Stejně tak se lišilo postavení orgánů činných v trestním řízení a důraz kladený na ochranu procesních práv v různých stádiích trestního řízení. Proto byla představena tzv. Cestovní mapa pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení, která realizuje jeden z cílů Stockholmského programu a která harmonizaci procesních práv podezřelých či obviněných dává určitou strukturu, přičemž stanoví, na která procesní práva mají přijímané směrnice klást důraz

především. Jde hlavně o právo na tlumočení a překlad, právo na informace o právech a obvinění, právo na právní poradenství a právní pomoc, právo na komunikaci s příbuznými, zaměstnavateli a konzulárními úřady a právo na zvláštní ochranu pro zvláště zranitelné podezřelé a obviněné osoby. Poté byla věnována pozornost jednotlivým směrnici, které byly doposud na základě cestovních map přijaty, popř. již byl přijat obecný přístup v Radě SVV a jejich přijetí se v blízké době předpokládá. Každá směrnice byla ve stručnosti představena, dále byla stanovena její působnost a obsah práv, která svým adresátům poskytuje. Ke každému návrhu směrnice ve znění obecného přístupu bylo připojeno také stanovisko Komise. Nakonec byl zhodnocen soulad české právní úpravy s každou z popsaných směrnic. V této souvislosti byly rovněž zmíněny některé praktické problémy, které by některé směrnice, případně návrhy, mohly v našem právním prostředí způsobit. Představen byl také úplně první rozsudek SDEU ve věci Covaci, který vyložil některá práva přiznaná směrnicemi týkající se práva na informace a práva na tlumočení a překlad. Procesní práva v cestovní mapě bývají nicméně kritizována pro rozpor s principem subsidiarity, protože čl. 82 odst. 2 SFEU výslovně požaduje, aby byly přijímány za účelem usnadnění vzájemného uznávání a trestní spolupráce. Dosud přijaté směrnice se ale aplikují rovněž na výlučně vnitrostátní případy. Tento problém se objevuje nejvýrazněji u Směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení.

Stejná systematika byla použita také v kapitole o právech osob, které se staly obětí trestného činu. Vytvoření systému odškodňování obětí bylo poprvé navrženo Vídeňským akčním plánem. Tamperské závěry dále navrhly vytvoření norem, které by zajistily všem obětem v EU minimální standard ochrany. Došlo tedy k přijetí několika rámcových rozhodnutí, která upravovala postavení oběti v trestním řízení, postavení oběti obchodování s lidmi, otázku pohlavního zneužívání a vykořisťování dětí a dětskou pornografii. Tato rámcová rozhodnutí nebyla ale dostatečná. Problémem byl například značný rozsah diskrece členských států při jejich implementaci či neexistence povinnosti zacházet s oběťmi jako se stranami řízení. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost byla rámcová rozhodnutí nahrazena směrnicemi, jejichž proces přijímání je rovněž zastřešen cestovní mapou. Cestovní mapa klade do popředí vytvoření minimálních pravidel pro práva, podporu a ochranu obětí TČ, jejich odškodňování a

požadavek zvláštního zacházení se zranitelnými oběťmi, kterými jsou například děti, oběti obchodování s lidmi, oběti terorismu a oběti organizovaného zločinu.

V poslední části své práce jsem se pokusil zdůraznit některé nedostatky europeizace, jako je absence sankcí v procesněprávních směrnících a neexistence instituce evropského ombudsmana. Také jsem se pokusil nastínit, kterým směrem by se mohla EU v oblasti harmonizace procesních práv v budoucnu ubírat. EU ušla na poli trestního práva procesního velký kus cesty. Na druhou stranu není prozatím příliš pravděpodobné, že by v následujících letech pokračovala jinak než doposud, tedy v postupném zavádění minimálních práv podezřelých, obviněných a obětí. Alternativou tohoto přístupu by se ale v pozdějších letech mohla stát cesta zavádění maximálních práv, tedy práv, která by přiznávala stejný maximální standard ochrany všem adresátům bez ohledu na to, kde konkrétně se v EU nachází. Prvním argumentem pro jeho zavedení jsou přetrvávající odlišnosti, které mohou mít negativní vliv na práva osob v trestním řízení. Navzdory zajištění určitého rozsahu minimálních procesních práv se skutečný rozsah práv často liší, protože povinností harmonizovaných směrnic je zajistit pouze tzv. minimální standard ochrany. Některé instituty byly doposud z harmonizace vyloučeny, např. opravné prostředky. Jednotná maximální práva by rovněž dále přispěla k posílení vzájemné důvěry mezi členskými státy a lepší informovanosti podezřelých, obviněných a obětí o těchto právech. Tím, že právo EU poskytne vyšší standard práv, sníží se také hrozba možného sporu mezi SDEU a ESLP o jejich výklad a vzhledem k nedávno přijatému kontroverznímu rozsudku SDEU ve věci Melloni rovněž hrozba možného snižování standardu ochrany členskými státy až na minimální práva přiznaná směrnicemi.

Seznam zkratek

EHS	Evropský hospodářský prostor
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Komise	Evropská komise
LZPEU	Listina základních práv Evropské unie
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Parlament	Parlament České republiky
Rada	Rada Evropské unie
Rada SVV	Rada pro spravedlnost a vnitřní věci
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SPÚ	Schengenská prováděcí úmluva
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úř. věst.	Úřední věstník Evropské unie
Zákon o obětech TČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
ZSVM	Zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Použitá literatura

Knižní publikace

1. BALZACQ, T., CARRERA, S. (eds.). *Security versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2006.
2. BERGSTRÖM, M., CORNELL, J. A. (eds.). *European Police and Criminal Law Co-operation*, Swedish Studies in European Law, Volume 5. Oxford: Hart Publishing, 2014.
3. CORSTENS, G., PRADEL, J.: *European Criminal Law*. The Hague: Kluwer Law International, 2002.
4. GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.
5. IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej Republiky*. Bratislava: Eurokodex, 2013.
6. JELÍNEK, J., GRIVNA, T., HERCZEG, J., NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014.
7. KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2006, xiii.
8. PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. 3. rozš. vyd. Praha: Linde, 2012.
9. SUMMERS, S., SCHWARZENEGGER, CH., EGE, G., YOUNG, F.: *The emergence of EU criminal law*, Portland, OR: Hart Publishing, 2014.
10. TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T.: *Evropské právo*. 5. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.
11. TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha, 2009.

Zákony

1. Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
2. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
3. Zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
4. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
5. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Odborné články

1. ALBERT, J., MERLIN, J.-B.: Is the EU Ready for Automatic Mutual Recognition ... in the Fight Against Crime? *Eucrim*, 2015, issue 2.
2. BANACH-GUTIERREZ, B., J., HARDING, Ch.: Fundamental Rights in European Criminal Justice: An Axiological Perspective. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2012, vol. 20, issue 3.
3. CAIANIELLO, M.: To Sanction (or not to Sanction) Procedural Flaws at EU Level? A Step forward in the Creation of an EU Criminal Process. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2014, vol. 22, issue 4.
4. CRAS, S., DE MATTEIS, L.: The Directive on the Right to Information. Genesis and Short Description. *Eucrim*, 2013, issue 1.
5. CRAS, S., DE MATTEIS, L.: The Directive on the Right to Interpretation and Translation in Criminal Proceedings. Genesis and Description. *Eucrim*, 2010, issue 4.
6. CRAS, Steven: The Directive on the Right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, *Eucrim*, 2014, issue 1.
7. DE BONDT, W., VERMEULEN, G.: The Procedural Rights Debate: A Bridge Too Far or Still Not Far Enough? *Eucrim*, 2010, issue 4.
8. HODGSON, Jacqueline. Safeguarding Suspect's Rights in Europe: A Comparative Perspective. *New Criminal Law Review*, 2011, Vol. 14, No. 4.
9. KLIMEK, Libor. Posilnenie práva na prístup k obhajcovi v trestnom konaní jako požiadavka Smernice 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, č. 3
10. KLIMEK, Libor. Posilnenie procesních práv v trestnom konaní: aktuálny vývoj legislatívnych opatrení v EÚ. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, č. 10.
11. KOZÁK, Vítězslav. K novelizované úpravě institutu tlumočení v trestním řádu. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, č. 3.

12. KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo: rakouské zkušenosti. *Právník*. 2007, č. 3.
13. MEYSMAN, Michaël. Quo Vadis with Vulnerable Defendants in the EU? *European Criminal Law Review*, volume 4, 2014, number 2.
14. MITSILEGAS, Valsamis. The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the EU. *Common Market Law Review*, 2006, issue 43.
15. MITSILEGAS, Valsamis. Trust-building Measures in the European Judicial Area in Criminal Matters: Issues of Competence, Legitimacy and Inter-institutional Balance, in: BALZACQ, T., CARRERA, S. (eds.). *Security versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2006.
16. REDING, Viviane. Believing in people - Balancing the Scales in European Criminal Law. *European Criminal Law Review*, 2014, volume 4, number 1.
17. SALAZAR, Lorenzo. EU's Criminal Policy and the Possible Contents of a New Multi-Annual Programme - From One City to Another. *Eucrim*, 2014, issue 1.
18. STEINBORN, Sławomir: The EU as a Role Model? - Innovative Maximum Standards for Suspects' and Defense Rights vs. International Minimum Standards. *European Criminal Law Review*, 2014, vol. 4, No. 3.
19. SUOMINEN, Annika. Limits of Mutual Recognition in Cooperation in Criminal Matters within the EU - especially in light of recent judgments of both European Courts. *European Criminal Law Review*, December 2014.
20. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2010, č. 6.
21. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2010, č. 7.
22. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2010, č. 11.

23. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2013, č. 7/8.
24. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2014, č. 4.
25. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2014, č. 11-12.
26. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2015, č. 1.
27. ŠVARC, Michal. Z evropského trestního práva: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z březnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2015, č. 4.
28. VAN DER AA, S., OUWERKERK, J.: The European Protection Order: No Time to Waste or a Waste of Time? *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. 2011, vol. 19, issue 4.
29. XANTHOPOULOU, Ermioni. The Quest for Proportionality for the European Arrest Warrant: Fundamental Rights Protection in a Mutual Recognition Environment. *New Journal of European Criminal Law*, 2015, volume 6.
30. ZEMAN, Pavel. Dosavadní zkušenosti s aplikací evropského zatýkacího rozkazu ve srovnání s mezinárodním zatykačem. *Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2010

Judikatura

1. *Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2013 (C-617/10).
2. *Ciprian Vasile Radu*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. ledna 2013 (C-396/11).
3. *Gestoras Pro Amnistía, Juan Mari Olano Olano a Julen Zelarain Errasti v Rada Evropské unie*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. února 2007 (C-354/04 P).
4. *Ian William Cowan v Trésor public*. Rozsudek Soudního dvora ES z 2. února 1989 (186/87).
5. *Komise Evropských společenství v Rada Evropské unie*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. září 2005 (C-176/03).
6. *Komise Evropských společenství v Rada Evropské unie*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 23. října 2007 (C440/05).
7. *M. S. S. v Belgie a Řecko*. Rozsudek velkého senátu ze dne 21. 1. 2011 (30696/09).
8. *N. S. v Secretary of State for the Home Department (C-411/10) a M. E. a další v Refugee Applications Commissioner a Minister for Justice, Equality and Law Reform (C-493/10)*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 21. prosince 2011.
9. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 5. 2006, Pl. ÚS 66/04.
10. *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Nederlandse administratie der belastingen*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963 (C-26/62).
11. *Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979 (120/78).
12. *Salduz v Turecko*. Rozsudek velkého senátu ze dne 27. 11. 2008 (36391/02).
13. *Shamso Abdullahi v Bundesasylamt*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 10. prosince 2013 (C-394/12).

14. *Soering v Spojené království*. Rozsudek pléna ze dne 7. července 1989 (14038/88).
15. *Stefano Melloni v Ministerio Fiscal*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2013 (C-399/11).
16. *Trestní řízení proti Gavril Covaci*. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 15. října 2015 (C-216/14).
17. *Trestní řízení proti Hüseyin Gözütok (C-187/01) a Klaus Brügge (C-385/01)*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. února 2003.
18. *Trestní řízení proti Magatte Gueye (C-483/09) a Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 15. září 2011.
19. *Trestní řízení proti Marii Pupino*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. června 2005 (C-105/03).
20. *Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation v Rada Evropské unie a Komise Evropských společenství*. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. září 2008 (spojené věci C-402/05 P a C-415/05 P).

Elektronické zdroje

1. *Action plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice - Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998* (Úř. věst. C 19 ze dne 23. 1. 1999) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1446562468320&uri=CELEX:31999Y0123\(01\) >](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1446562468320&uri=CELEX:31999Y0123(01))>.
2. *Akční plán Rady a Komise, kterým se provádí Haagský program o posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii* (Úř. věst. C 198 ze dne 12. 8. 2005) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-vicelety-program-pro-oblast-spravedlnosti-a-vnitrnich-veci.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>>.
3. *Ciprian Vasile Radu. Stanovisko generální advokátky – Sharpston – 18. října 2012* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62011CC0396>>.
4. *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council Proposal for a on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings* (SWD/2013/0480 final) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/swd_2013_480_en.pdf>.
5. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Mutual recognition of Final Decisions in criminal matters* (COM/2000/0495 final) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52000DC0495>>.
6. *Dohoda podepsaná 14. června 1985 v Schengenu mezi vládami států Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francie o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích* (Úř. věst. L 239 ze dne 22. 9. 2000) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446561261469&uri=CELEX:42000A0922\(01\) >](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446561261469&uri=CELEX:42000A0922(01))>.

7. *ECBA comments and recommendations following the proposed instruments on legal aid published by the European Commission in November 2013* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.ecba.org/extdocserv/20140512_ECBA_ComRecLegalAid.pdf>.
8. *ECBA Response to proposed Directive on The Presumption of Innocence ECBA Plea to EU Politics: Follow the Rule of Law – Human rights should not be negotiable* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.ecba.org/extdocserv/20141106_ECBA_PresumptionOfInnocence.pdf>.
9. *European Commission: Memo – Justice and Home Affairs Council 9-10 October 2014 in Luxembourg* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-569_en.htm>.
10. *European Commission: Press release – Children in criminal proceedings: European Commission proposal to increase protection makes a decisive step forward* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-636_cs.htm?locale=cs>.
11. FRANSSEN, Vanessa: Melloni as a Wake-Up Call – Setting Limits to Higher National Standards of Fundamental Rights' Protection. In: *The European Law Blog: News and comments on EU law* [online]. 2015 [cit. 2015-06-14]. Dostupné z: <<http://europeanlawblog.eu/?p=2241>>.
12. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://www.coe.int/web/children/child-friendly-justice>>.
13. *Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii* (Úř. věst. C 053 ze dne 3. 3. 2005) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52005XG0303\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52005XG0303(01))>.
14. HAMUĽÁK, Ondrej: Evropská Unie po Lisabonské smlouvě. Jaký krok a kam? In: *epravo.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-05-28]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/evropska-unie-po-lisabonske-smlouvejaky-krok-a-kam1-61749.html>>.

15. LAMBERIGTS, Stijn: Case C-216/14 Covaci-Minimum rules, yet effective protection? In: *The European Law Blog: News and comments on EU law* [online]. 2015 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <<http://europeanlawblog.eu/?p=2989>>.
16. *Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení* (COM/2013/0822 final - 2013/0408 (COD)) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/register/cs/content/out/?&DOC_LANCD=EN&typ=ENTRY&i=ADV&DOC_ID=ST-10065-2014-INIT>.
17. *Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu* (COM/2013/0824 final - 2013/0409 (COD)) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/register/cs/content/out/?&DOC_LANCD=EN&typ=ENTRY&i=ADV&DOC_ID=ST-6603-2015-INIT>.
18. *Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem* (COM/2013/0821 final - 2013/0407 (COD)) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/register/cs/content/out/?&DOC_LANCD=EN&typ=ENTRY&i=ADV&DOC_ID=ST-16531-2014-INIT>.
19. *Open letter to European Commissioner for Justice Viviane Reding* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.ecba.org/extdocserv/20100629_OpenlettertoVivianeReding.pdf>.
20. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?akk=3>>.
21. *Programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and criminal matters 2000* (Úř. věst. C 12 ze dne 15. 1. 2001) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115(02))>.

22. *Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters* (Úř. věst. C 12 ze dne 15. 1. 2001) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115(02))>.
23. *Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV z 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech odevzdávání osob mezi členskými státy* (Úř. věst. L 190/1 ze dne 18. 7. 2002) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446562313531&uri=CELEX:32002F0584>>.
24. *Rámcové rozhodnutí Rady 2009/299/SVV ze dne 26. února 2009, kterým se mění rámcová rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a kterým se posilují procesní práva osob a podporuje uplatňování zásady vzájemného uznávání rozhodnutí na rozhodnutí vydaná v soudním jednání, kterého se dotyčná osoba nezúčastnila osobně* (Úř. věst. L 81 ze dne 27. 3. 2009) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446569286516&uri=CELEX:32009F0299>>.
25. *Revidovaná verze Evropské příručky k vydávání evropského zatýkacího rozkazu* (17195/1/10, COPEN 275) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=cs&f=ST%2017195%202010%20REV%201>>.
26. *Rozšiřování Schengenu – Aktuální stav* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/742/sekce/aktualni-stav/>>.
27. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. dubna 2010 – Poskytování prostoru svobody, bezpečnosti a práva evropským občanům – Akční plán provádění Stockholmského programu* (COM(2010) 171 v konečném znění – neuveřejněno v Úředním věstníku) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52010DC0171>>.
28. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů: Agenda EU v oblasti spravedlnosti do roku 2020 – posílit důvěru, mobilitu a růst v Unii* (COM(2014) 144 final, 7838/1)

- [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0144&from=cs>>.
29. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů – Otevřená a bezpečná Evropa: cesta k realizaci* (COM(2014) 154 final, 7844/14) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_cs.pdf>.
30. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení* (Úř. věst. L 280 ze dne 26. 10. 2010) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446567020988&uri=CELEX:32010L0064>>.
31. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV* (Úř. věst. L 101, 15. 4. 2011) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1447862731979&uri=CELEX:32011L0036>>.
32. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV* (Úř. věst. L 335, 17. 12. 2011) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1447863034787&uri=CELEX:32011L0093>>.
33. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení* (Úř. věst. L 142 ze dne 1. 6. 2012) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446567057120&uri=CELEX:32012L0013>>.
34. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV* (Úř. věst. L 315, ze dne 14. 11. 2012) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>>.

35. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody* (Úř. věst. L 294 ze dne 6. 11. 2013) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446567086874&uri=CELEX:32013L0048>>.
36. *Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů* (Úř. věst. L 261 z 6. 8. 2004) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1447863648071&uri=CELEX:32004L0080>>.
37. *Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je* (Úř. věst. C 115 ze dne 4. 5. 2010) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52010XG0504\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52010XG0504(01))>.
38. *Strategické směry pro oblast spravedlnosti a vnitřních věcí* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/strategic-guidelines-jha/>>.
39. *Tabulka, která je přílohou Akčního plánu provádění Stockholmského programu* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-vicelety-program-pro-oblast-spravedlnosti-a-vnitrnich-veci.aspx>>.
40. *Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm>.
41. *Úmluva podepsaná 19. června 1990 v Schengenu mezi Belgickým královstvím, Spolkovou republikou Německo, Lucemburským velkovévodstvím a Nizozemským královstvím k provedení dohody podepsané 14. června 1985 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích* (Úř. věst. L 239 ze dne 22. 9. 2000) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:42000A0922(02))>.

42. *Usnesení Rady ze dne 10. června 2011 o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení* (Úř. věst. C 187 ze dne 28. 6. 2011) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446568859149&uri=CELEX:32011G0628\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446568859149&uri=CELEX:32011G0628(01))>.
43. *Usnesení Rady ze dne 30. listopadu 2009 o cestovní mapě pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení* (Úř. věst. č. C 295 ze dne 4. 12. 2009) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446565097871&uri=CELEX%3A32009G1204%2801%29>>
44. *Zakládající smlouvy (ve znění Maastrichtské, Amsterdamské, Niceské a Lisabonské smlouvy), Listina základních práv EU, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8917/sekce/zakladajici-smlouvy/>
45. *Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění rámcového rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy* (COM(2011) 175 v konečném znění) [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1446566558202&uri=CELEX:52011DC0175>>.

Abstrakt

Europeizace trestního práva

Tato práce se zabývá europeizací trestního práva. Jde o téma široké, proto je hlavní důraz kladen na vybrané otázky europeizace trestního práva procesního.

V úvodu práce jsou představeny některé problémy, které europeizaci v trestněprávní oblasti doprovázejí. Hlavní překážkou je sepětí trestního práva se státní suverenitou, kterou státy nerady omezují ve prospěch EU, a dále odlišnosti mezi trestněprávními předpisy, které ztěžují dosažení kompromisu ohledně harmonizace norem. V první kapitole se práce zaměřuje na pojmy europeizace trestního práva, evropské právo trestní a trestní právo Evropské unie, které se snaží definovat a navzájem od sebe odlišit. Druhá kapitola pojednává ve stručnosti o vývoji europeizace trestního práva před přijetím Schengenských úmluv. Jde o období tzv. neformální spolupráce v trestních věcech. Třetí kapitola se již zabývá formální spoluprací v trestních věcech. Popisuje postupný vývoj od schengenské spolupráce, přes Maastrichtskou, Amsterdamskou a Niceskou smlouvu, až do přijetí Lisabonské smlouvy. Kromě zakládajících smluv jsou představeny také základní koncepční dokumenty, jejichž cílem je realizovat cíle primárního práva v oblasti trestní spolupráce. Jde o dokumenty politického charakteru, které proto nejsou právně závazné. Čtvrtá kapitola se soustředí na zásadu vzájemného uznávání, která se stala hybnou silou trestní spolupráce, zpočátku na úkor harmonizace trestněprávních norem. V kapitole je představen evropský zatýkací rozkaz jako konkrétní projev této zásady a také je zkoumáno, jak funguje v praxi. Nakonec je pojednáno o tom, jak jeho fungování ovlivnily rozsudky SDEU ve věci Radu a Melloni. Pátá kapitola je věnována podezřelým a obviněným osobám a jejich právům, která jim přiznávají evropské směrnice. Ty jsou přijímány na základě cestovních map. U každé směrnice, popř. jejího návrhu, je zkoumáno, zda je s ní právo ČR v souladu. Stejná struktura je použita také v šesté kapitole. Ta obrací svůj zájem naopak na směrnice, které posilují práva obětí trestných činů. Poslední sedmá kapitola zdůrazňuje některé nedostatky v oblasti evropského trestního práva procesního a snaží se předvídat možný budoucí vývoj.

Abstract

Europeanization of Criminal Law

This thesis deals with Europeanization of Criminal Law. The topic itself is broad, selected issues of Europeanization of Criminal Procedural Law are therefore emphasized.

In the introduction, certain problems which accompany the Europeanization in a Criminal Law field are presented. The biggest obstacle is a close connection of Criminal Law with state sovereignty, which is something that states are reluctant to restrict in favour of European Union. Another hindrance to Europeanization is a difference among national criminal regulations, which make an achievement of a compromise regarding the harmonization harder. The first chapter concentrates on the terms Europeanization of Criminal Law, European Criminal Law and Criminal Law of the European Union. Their definition and differentiation is provided. The second chapter discusses in brief the evolution of Europeanization of Criminal Law prior to the adoption of Schengen treaties. The informal cooperation in criminal matters took place in this era. Unlike the one in the chapter three, which already addresses the formal cooperation in criminal matters. It describes gradual development from Schengen cooperation, through the cooperation under Maastricht, Amsterdam and Nice Treaty, up to the cooperation on the basis of Lisbon Treaty. Basic conceptual documents are introduced too as their objective is to put the aims in the field of criminal law cooperation embedded in primary law into practice. The character of these documents is merely political, they are not legally binding. The fourth chapter is focused on the principle of mutual recognition which has become a leading power of criminal law cooperation, even though it was to the detriment of harmonization of criminal law regulations at the beginning. European Arrest Warrant is also presented in this chapter as it is a particular manifestation of this principle. It is further inspected, how European Arrest Warrant works in practice. At the end, the impact of Radu and Melloni judgments on its functioning will be discussed. The fifth chapter is dedicated to suspected and accused persons and to their rights awarded them by European directives. These directives have been adopted on a basis of so called roadmaps. The conformity of the law of the Czech Republic with these

directives or their proposals in the form of general approach is examined. The same structure is applied also in the sixth chapter. This one turns its interest in directives strengthening rights of victims of crimes. At last, the seventh chapter points out some shortcomings in the field of European Criminal Procedural Law and tries to anticipate a prospective future development.

Klíčová slova

europeizace

trestní právo

procesní práva

Key words

Europeanization

Criminal Law

Procedural Safeguards